

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ LOTNICTWA I OBRONY POWIETRZNEJ

POLSKIE SIŁY POWIETRZNE W POZASOJUSZNICZYCH OPERACJACH WIELONARODOWYCH

Etap I.

**Uwarunkowania wykorzystania lotnictwa
w pozasojusznich operacjach wielonarodowych**

4.52.4.0

57859

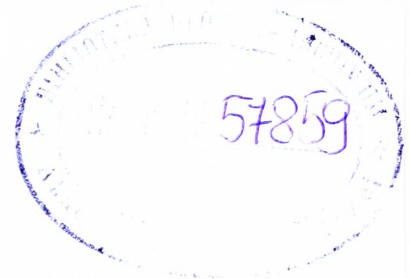
WARSZAWA

2004

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ LOTNICTWA I OBRONY POWIETRZNEJ

Ppłk nawig. dr Eugeniusz CIEŚLAK

**POLSKIE SIŁY POWIETRZNE
W POZASOJUSZNICZYCH OPERACJACH
WIELONARODOWYCH**

ETAP I.

**Uwarunkowania wykorzystania lotnictwa
w pozasojusznich operacjach wielonarodowych**

4.52.4.0

SPIS TREŚCI

	Strona
WSTĘP	3
1. UWARUNKOWANIA UŻYCIA LOTNICTWA SIŁ POWIETRZNYCH W POZASOJUSZNICZYCH OPERACJACH WIELONARODOWYCH W ASPEKCIE ZAGROŻEŃ BEZPIECZEŃSTWA	14
1.1. Identyfikacja pozasojusznicych operacji wielonarodowych	14
1.2. Zagrożenia identyfikowane w doktrynie narodowej	17
1.3. Euroatlantycka percepcja zagrożeń bezpieczeństwa	26
2. WYBRANE ASPEKTY UŻYCIA SIŁ WOJSKOWYCH W OPERACJACH KOALICYJNYCH	37
3. WYBRANE ASPEKTY UWARUNKOWAŃ UŻYCIA LOTNICTWA W OPERACJACH KOALICYJNYCH	61
3.1. Doktrynalne założenia użycia lotnictwa w operacjach koalicyjnych	61
3.2. Doświadczenia historyczne w zakresie uwarunkowań wykorzystania lotnictwa w operacjach koalicyjnych	69
3.3. Trendy rozwojowe uwarunkowań użycia lotnictwa w operacjach koalicyjnych	98
ZAKOŃCZENIE	104
BIBLIOGRAFIA	108

Recenzja: płk pil. dr hab. Janusz KARPOWICZ

WSTĘP

Ataki terrorystyczne 11 września 2001 r. stały się katalizatorem dla zmiany podejścia państw, sojuszy militarnych i międzynarodowych organizacji do zagrożeń terrorystycznych. Dostrzeżono, że nowe zagrożenia bezpieczeństwa będą charakteryzowały się mniejszą przewidywalnością, większą dynamiką i coraz rzadziej będą miały wymiar lokalny.

Sojusze militarne, o cechach działania, doktrynie i strukturze sił wojskowych zoptymalizowanych w stosunku do klasycznych wyraźnie zdefiniowanych w wymiarze rzeczowym i przestrzennym zagrożeń bezpieczeństwa przestały być w pełni skutecznym narzędziem walki z nowymi zagrożeniami.

Taki stan rzeczy spowodował, iż obok działań sojuszniczych, coraz większe znaczenie przywiązywane jest do wojskowych działań reagowania kryzysowego prowadzonych w wymiarze narodowym, bilateralnym i multilateralnym przez doraźnie tworzone koalicje państw, międzynarodowych organizacji bezpieczeństwa, jak również organizacji pozarządowych na podstawie doraźnych porozumień międzynarodowych. Realna staje się możliwość zwiększenia naszego udziału w operacjach prowadzonych przez Unię Europejską, OBWE czy dalsze włączanie polskich wojsk w tworzone doraźnie siły koalicyjne. Uwidocznily to doświadczenia operacji w Kosowie i Afganistanie, a o skali problemów związanych z udziałem Sił Zbrojnych RP w operacjach pozasojuszniczych świadczą doświadczenia działań Polskiego Kontyngentu Wojskowego w operacji stabilizacyjnej w Iraku. Działania te nie mieszczą się w sferze zobowiązań art. V Traktatu Waszyngtońskiego i pozostałych zobowiązań sojuszniczych w ramach NATO.

Dotychczasowe doświadczenia użycia wydzielonych sił lotnictwa Sił Powietrznych RP w pozasojuszniczych operacjach wielonarodowych są znikome i w zasadzie dotyczą jedynie humanitarnych aspektów operacji prowadzonych w wymiarze pozasojuszniczym. Wprowadzenie do uzbrojenia lotnictwa Sił Powietrznych RP wielozadaniowych samolotów bojowych F-16 oraz zwiększenie ilości nowych samolotów w lotnictwie transportowym, pozwoli w perspektywie

najbliższych sześciu lat na osiągnięcie zdolności do realizacji szerszego spektrum zadań w operacjach poza obszarem kraju, w tym również w pozasojuzniczych operacjach wielonarodowych.

Możliwość wykorzystania sił zbrojnych, a w tym i lotnictwa sił powietrznych w takich operacjach przewidywana jest w założeniach „Strategii bezpieczeństwa narodowego RP” oraz „Strategii wojskowej RP”. Narodowe i sojusznicze dokumenty doktrynalne normujące problem działań połączonych i dowodzenia ujmują jednak problematykę działań koalicyjnych w znikomym stopniu. Analogiczne braki występują w doktrynie powietrznej NATO. Brak jest wypracowanych ogólnych założeń koncepcji użycia lotnictwa sił powietrznych w tego typu operacjach. Nie ma dotychczas sformułowanych wymagań w stosunku do rozwiązań strukturalno-funkcjonalnych oraz proceduralnych związanych z udziałem lotnictwa Sił Powietrznych RP w operacjach powietrznych bilateralnych i multilateralnych koalicji państwowych oraz współpracy z organizacjami międzynarodowymi, jak również organizacjami pozarządowymi. Także w odniesieniu do badań teoretycznych w kraju wyraźnie uwidacznia się tendencja do prowadzenia badań związanych z działaniami sojuszniczymi, natomiast problem pozasojuzniczych operacji wielonarodowych jest traktowany marginalnie.

Istniejące i przewidywane uwarunkowania bezpieczeństwa militarnego wskazują na potrzebę coraz większego zakresu prowadzenia operacji koalicyjnych. Oznacza to, iż istnieje obiektywna potrzeba prowadzenia pogłębionych badań użycia sił wojskowych, w tym lotnictwa sił powietrznych w tego rodzaju operacjach.

Celem badań prowadzonych w ramach zadania badawczego „**Polskie siły powietrzne w pozasojuzniczych operacjach wielonarodowych**” było określenie uwarunkowań obszarów użycia lotnictwa sił powietrznych w pozasojuzniczych operacjach wielonarodowych, ustalenie wymagań w zakresie rozwiązań funkcjonalno-strukturalnych i proceduralnych związanych z wykorzystaniem lotnictwa sił powietrznych w powyższych operacjach oraz określenie założeń przygotowania dowództw i jednostek lotnictwa Sił Powietrznych RP do prowadzenia działań w pozasojuzniczych operacjach wielonarodowych.

Tak określony cel badań posłużył do określenia problemów badawczych ukierunkowujących badania w poszczególnych etapach realizacji zadania badawczego. Problemy te zostały sformułowane w formie pytań:

Jaki jest zakres uwarunkowań zastosowania bojowego lotnictwa sił powietrznych w pozasojuzniczych operacjach wielonarodowych?

Jakie są wymagania w zakresie rozwiązań funkcjonalno-strukturalnych i proceduralnych związanych z wykorzystaniem lotnictwa sił powietrznych w powyższych operacjach?

Jakie powinny być założenia przygotowania dowództw i jednostek lotnictwa Sił Powietrznych RP do prowadzenia działań w pozasojuzniczych operacjach wielonarodowych?

Wymiernymi wynikami przeprowadzonych w ramach zadania badawczego „Polskie siły powietrzne w pozasojuzniczych operacjach wielonarodowych” będą sprawozdania z badań dla poszczególnych tematów badawczych.

Etap I. „Uwarunkowania wykorzystania lotnictwa sił powietrznych w pozasojuzniczych operacjach wielonarodowych” – studium operacyjne, w którym zostanie dokonana identyfikacja potencjalnych uwarunkowań operacyjnych użycia lotnictwa sił powietrznych w pozasojuzniczych operacjach wielonarodowych.

Etap II. „Użycie lotnictwa sił powietrznych w pozasojuzniczych operacjach wielonarodowych” – studium operacyjne, w którym przedstawione zostaną wyniki analiz dotyczących koncepcji i ogólnych założeń użycia lotnictwa sił powietrznych w pozasojuzniczych operacjach wielonarodowych w aspekcie rozwiązań funkcjonalno-strukturalnych i proceduralnych.

Etap III. „Zarys koncepcji przygotowania lotnictwa polskich sił powietrznych do działań w pozasojuzniczych operacjach wielonarodowych” – studium operacyjne zawierające syntezę wyników badań i rekomendacje w zakresie przygotowania lotnictwa Sił Powietrznych RP do udziału w pozasojuzniczych operacjach wielonarodowych.

Praca znajdzie zastosowanie w doskonaleniu procedur przygotowania lotnictwa Sił Powietrznych RP do udziału w pozasojuźniczych operacjach wielonarodowych oraz w przygotowaniu podręczników i instrukcji na potrzeby Sił Powietrznych RP oraz procesu dydaktycznego AON w odniesieniu do studiów magisterskich oraz do kursów podyplomowych.

Podjęcie w ramach pierwszego etapu realizacji zadania badawczego tematu „Uwarunkowania wykorzystania lotnictwa w pozasojuźniczych operacjach wielonarodowych” stanowi punkt wyjściowy do dalszych badań problematyki użycia lotnictwa sił powietrznych w operacjach koalicyjnych oraz właściwości przygotowania lotnictwa do udziału w takich operacjach. Istniejące luki w narodowych i sojuźniczych doktrynalnych założeniach użycia lotnictwa w operacjach koalicyjnych oraz niepełność rozważań teoretycznych w tej dziedzinie stwarzają obiektywną potrzebę dla podjęcia próby wniesienia wkładu do teorii użycia lotnictwa w działaniach prowadzonych w wymiarze koalicyjnym.

Celem badań było usystematyzowanie poglądów na temat uwarunkowań użycia lotnictwa sił powietrznych we współczesnych i przyszłych wielonarodowych operacjach pozasojuźniczych na podstawie analizy dokumentów i doświadczeń dotychczas prowadzonych operacji oraz rozwiązań stosowanych w szkoleniu wojsk.

Przedmiotem badań były uwarunkowania użycia lotnictwa sił powietrznych w wielonarodowych operacjach pozasojuźniczych (koalicyjnych) związane z charakterem zagrożeń bezpieczeństwa militarnego, zakresem użycia sił wojskowych w takich operacjach, zadaniami realizowanymi przez lotnictwo sił powietrznych oraz przyjmowanymi rozwiązaniami strukturalno-funkcjonalnymi w zakresie dowodzenia i zabezpieczenia użycia lotnictwa.

Badaniom poddano dokumenty doktrynalne normujące operacje wielonarodowe, w tym operacje pozasojuźnicze (koalicyjne), dokumenty sprawozdawcze i analityczne, takie jak oficjalne raporty i wnioski (lessons learned), jak również opracowania analityczne akademickich i pozaakademickich ośrodków naukowo-badawczych.

Hipotetycznie założono, iż wykorzystanie lotnictwa sił powietrznych w operacjach koalicyjnych determinowane może być przez zespół wzajemnie powiązanych czynników obejmujących zasadnicze obszary związane z charakterem zagrożeń wymuszających podejmowanie działań w koalicjach, formami operacyjnego użycia sił zbrojnych i sił powietrznych w takich operacjach, a także specyficznymi dla poszczególnych rodzajów koalicji rozwiązaniami w odniesieniu do organizacji dowodzenia, zabezpieczenia działań oraz szkolenia. Przewiduje się, że w zależności od charakteru celów osiągniętych w ramach wielonarodowych operacji pozasojuzniczych, zaangażowanych w nich sił oraz warunków działań, zmieniać się może wpływ poszczególnych czynników determinujących użycie lotnictwa w takich operacjach.

Główny problem badawczy sformułowano w formie pytania o następującej treści: **jakie uwarunkowania i w jaki sposób wpływają na użycie lotnictwa sił powietrznych w wielonarodowych operacjach pozasojuzniczych?**

W ramach rozwiązywania problemu głównego zostały rozpatrzone **problemy cząstkowe** sformułowane również w formie pytań:

- jakie są najważniejsze kategorie uwarunkowań użycia lotnictwa sił powietrznych w wielonarodowych operacjach pozasojuzniczych?
- jakie jest wpływ poszczególnych uwarunkowań na użycie lotnictwa w poszczególnych operacjach?
- jakie są implikacje poszczególnych uwarunkowań dla użycia lotnictwa sił powietrznych w wielonarodowych operacjach pozasojuzniczych?

Badania ukierunkowane były zatem na rozwiązanie następującego problemu: **jakie są uwarunkowania użycia lotnictwa sił powietrznych w wielonarodowych operacjach pozasojuzniczych i w jaki sposób poszczególne uwarunkowania wpływają na użycie lotnictwa w tych operacjach?**

W celu znalezienia odpowiedzi na tak sformułowane pytania postanowiono zbadać:

- jakie są główne kategorie uwarunkowań użycia lotnictwa sił powietrznych w wielonarodowych operacjach pozasojuzniczych?
- w jaki sposób poszczególne kategorie uwarunkowań wpływają na założenia właściwości użycia lotnictwa w wielonarodowych operacjach pozasojuzniczych?
- jakie są możliwe implikacje wynikające z uwarunkowań użycia lotnictwa sił powietrznych w wielonarodowych operacjach pozasojuzniczych?

Istotne znaczenie w przeprowadzonych badaniach miała merytoryczna ocena istniejących założeń teoretycznych i doktrynalnych, a także doświadczeń z praktycznego użycia lotnictwa w wielonarodowych operacjach pozasojuzniczych skonfrontowanych z prognozami teoretycznymi w powyższym zakresie.

W celu zrealizowania zadań badawczych, stosując scharakteryzowane poniżej metody i techniki badawcze, przeprowadzono cykl różnorodnych przedsięwzięć badawczych. Obejmowały one studia literatury przedmiotu, w tym materiałów źródłowych, opracowań analitycznych oraz opracowań o charakterze naukowo-badawczym. Ważnym elementem prowadzonych badań był udział w sympozjach i międzynarodowych konferencjach poświęconych problematyce operacji koalicyjnych, czyli związanych tematycznie z problematyką określoną zakresem pracy badawczej.

Do rozwiązania problemu badawczego i problemów cząstkowych oraz weryfikacji hipotezy roboczej zostały zrealizowane następujące **zadania badawcze**:

- sprecyzowano podstawowe pojęcia, terminy i definicje dotyczące tematu badań;
- określono kategorie uwarunkowań użycia lotnictwa sił powietrznych w pozasojuzniczych operacjach wielonarodowych;
- dokonano analizy wpływu poszczególnych kategorii uwarunkowań na użycie lotnictwa w powyższych operacjach;

- sformułowano wnioski w zakresie implikacji poszczególnych kategorii uwarunkowań na użyciu lotnictwa sił powietrznych w pozasojusznicznych operacjach wielonarodowych.

Procedury badawcze obejmowały studia i analizy źródeł międzynarodowych i krajowych. Studia opracowań analitycznych, publikacji doktrynalnych oraz raportów podsumowujących, w tym operacjach koalicyjnych, pozwoliły na ustalenie podstawowych kategorii uwarunkowań wykorzystania lotnictwa w takich operacjach.

W ramach badań wstępnych ustalono, że w zależności od charakteru i źródeł powstawania, możliwe jest dokonanie zarysu typologii uwarunkowań użycia lotnictwa w pozasojusznicznych operacjach wielonarodowych. Jako uwarunkowania pierwotne przyjęto istniejące obiektywnie przesłanki podejmowania działań koalicyjnych, a zatem rodzaj i charakter zagrożeń bezpieczeństwa militarnego, którym można przeciwstawić się prowadząc operacje koalicyjne. Za ściśle związane z powyższą kategorią uwarunkowań uznano uwarunkowania wynikające z założeń użycia sił wojskowych w operacjach koalicyjnych.

Powyższe dwie kategorie uwarunkowań użycia lotnictwa w pozasojusznicznych operacjach wielonarodowych determinowały charakter trzeciej grupy uwarunkowań związanych z zadaniami lotnictwa sił powietrznych w powyższych operacjach, a także rozwiązaniami funkcjonalnymi stosowanymi w dowodzeniu lotnictwem i zabezpieczeniu jego działań.

Na podstawie badań wstępnych sformułowano hipotezę roboczą, której weryfikacja stanowiła treść etapu badań właściwych.

Do głównych metod teoretycznych należały analiza i wnioskowanie stosowane podczas badań literatury przedmiotu oraz rozwiązań praktycznych stosowanych w operacjach koalicyjnych. Metody analizy i wnioskowania stosowane były w połączeniu z porównaniem, dzięki któremu możliwe było określenie podobieństw i różnic uwarunkowań użycia lotnictwa w poszczególnych operacjach, a także zidentyfikowanie rozbieżności i podobieństw w poglądach teoretycznych na ten temat.

Synteza i ściśle z nią powiązana metoda uogólniania pozwoliły na formułowanie na bazie występujących wystarczająco często relacji bądź zdarzeń jednostkowych twierdzeń ogólnych i artykułowania ich w postaci wniosków.

Badania uwarunkowań użycia lotnictwa sił powietrznych w pozasojuzniczych operacjach wielonarodowych zawężone zostały do okresu po zakończeniu zimnej wojny, gdyż właśnie wtedy nastąpił wyraźny wzrost liczby działań prowadzonych w wymiarze koalicyjnym. Selektywnie rozpatrywane były przypadki użycia lotnictwa w operacjach koalicyjnych we wcześniejszym okresie, wtedy gdy długotrwałość występowania danej kategorii uwarunkowań wykraczała poza okres po zakończeniu zimnej wojny.

W badaniach wykorzystywane były dokumenty doktrynalne NATO oraz poszczególnych państw członkowskich sojuszu, przede wszystkim dotyczące problematyki operacji wielonarodowych, w tym operacji pozasojuzniczych (koalicyjnych). Zawarte w powyższych dokumentach zasady, rozwiązania organizacyjne i procedury porównywane były z wnioskami oficjalnych raportów wojskowych z operacji prowadzonych w wymiarze koalicyjnym. Szczególnie ważne były doświadczenia opisane w raportach z użycia lotnictwa w operacji Desert Storm oraz operacjach wymuszania stref zakazu lotów.

Ze względu na brak w pełni udokumentowanych wniosków w zakresie uwarunkowań wykorzystania lotnictwa w operacjach koalicji antyterrorystycznej w Iraku i Afganistanie doświadczenia operacji *Enduring Freedom* oraz *Iraqi Freedom* mają w ograniczonym stopniu odzwierciedlenie w opracowanym studium.

Prognoza zagrożeń bezpieczeństwa tworzących podstawę dla tworzenia koalicji i prowadzenia wielonarodowych operacji pozasojuzniczych dokonana została głównie w oparciu o założenia „Nowej koncepcji strategicznej NATO”, „Strategii bezpieczeństwa europejskiego” oraz „Strategii bezpieczeństwa narodowego RP”. Pozwoliło to na szerokie określenie uwarunkowań użycia lotnictwa w operacjach koalicyjnych w aspekcie istniejących i przewidywanych zagrożeń.

W analizie uwarunkowań użycia lotnictwa związanych z koncepcjami operacyjnego użycia sił zbrojnych w operacjach wielonarodowych głównymi źródłami informacji i bazą dla prowadzonych dociekań naukowych były treści zawarte w „Narodowej strategii wojskowej USA”, „Wizji strategicznej: wyzwania militarne” dowódców strategicznych NATO, „Strategii wojskowej RP”, a także ustalenia normatywne amerykańskiej doktryny sił połączonych *JP 3-16 Joint Doctrine for Multinational Operations* i sojuszniczej doktryny operacji reagowania kryzysowego *AJP-3.4 Non-Article 5 Crisis Response Operations*¹.

Badania uwarunkowań użycia lotnictwa w operacjach koalicyjnych w aspekcie spektrum zadań sił powietrznych w takich operacjach prowadzono w oparciu o założenia zawarte w sojuszniczej doktrynie powietrznej *AJP-3.3 Joint Air and Space Doctrine* i treści amerykańskiej doktryny sił powietrznych *AF DD 2-3 Military Operations Other Than War*. Niezwykle cenne dla badań powyższych uwarunkowań były materiały analityczne korporacji RAND opracowane wspólnie z Siłami Powietrznymi USA w ramach cyklicznych badań „Project Air Force”, jak również opracowania naukowe i studyjne Uniwersytetu Sił Powietrznych USA.

Weryfikacja wyników badań uzyskanych poprzez stosowanie metod teoretycznych miała miejsce w trakcie organizowanej przez Ministerstwo Obrony Narodowej oraz Departament Obrony USA „Konferencji planistów koalicyjnych”, która odbyła się w dniach 27-28 października 2004 r. w Warszawie oraz podczas udziału w kursie w szkole NATO w Oberammergau w listopadzie 2004 r., w ramach którego prowadzono przygotowanie oficerów do udziału w operacjach wielonarodowych w obsadzie etatowej połączonych stanowisk dowodzenia sił wielonarodowych (Combined Joint Operations Centem Course).

Posumowanie pierwszego etapu badań w ramach zadania badawczego „Polskie siły powietrzne w pozasojuzniczych operacjach wielonarodowych” dokonane zostanie w ramach sympozjum naukowego organizowanego przez Zakład Operacji Powietrznych Wydziału Lotnictwa i OP AON, co pozwoli na dodatkową weryfikację uzyskanych wyników badań oraz ukierunkuje badania problematyki użycia lotnictwa w operacjach koalicyjnych będące drugim etapem realizacji zadania badawczego.

---

¹ *AJP-3.4 Non-Article 5 Crisis Response Operations*, Ratification Draft, MAS 2004.

Studium operacyjne stanowiące sprawozdanie z przeprowadzonych badań problematyki uwarunkowań użycia lotnictwa w pozasojuzniczych operacjach wielonarodowych składa się ze wstępu, trzech rozdziałów merytorycznych, zakończenia oraz bibliografii.

We **wstępie** opisane zostały założenia badawcze, cel, przyjęta hipoteza, zadania badawcze oraz stosowane metody badawcze i przebieg badań.

Rozdział pierwszy zawiera aparaturę pojęciową tematu badań, analizę uwarunkowań użycia lotnictwa sił powietrznych w operacjach koalicyjnych w aspekcie oceny zagrożeń bezpieczeństwa przez państwa, sojusze i organizacje międzynarodowe.

W **rozdziale drugim** studium opisane są wyniki badań uwarunkowań użycia lotnictwa sił powietrznych wynikające z narodowych i sojuzniczych założeń użycia sił zbrojnych w wielonarodowych operacjach pozasojuzniczych.

Treścią **trzeciego rozdziału** jest analiza uwarunkowań związanych z spektrum zadań realizowanych przez lotnictwo sił powietrznych w operacjach koalicyjnych dokonana z uwzględnieniem doświadczeń historycznych i trendów rozwojowych w tym zakresie.

W **zakończeniu** zawarte zostały wnioski końcowe oraz wskazane kierunki dalszych badań problematyki użycia lotnictwa sił powietrznych w pozasojuzniczych operacjach wielonarodowych.

Opracowanie zamyka wykaz pozycji bibliograficznych wykorzystywanych w przeprowadzonych badaniach.

Praca stanowi próbę syntetycznego opracowania najistotniejszych problemów związanych z uwarunkowaniami wykorzystania lotnictwa sił powietrznych w pozasojuzniczych operacjach wielonarodowych. Studium zawiera usystematyzowany zbiór informacji o kategoriach uwarunkowań wykorzystania lotnictwa sił powietrznych w powyższych operacjach, ich wpływie na właściwości użycia lotnictwa oraz możliwych implikacjach dla koncepcji operacyjnego użycia lotnictwa sił powietrznych.

Praca może służyć studentom dla pogłębiania wiedzy specjalistycznej w zakresie operacyjnego użycia sił powietrznych. Niniejsze studium operacyjne będzie stanowiło materiał wyjściowy do dalszych badań problematyki użycia lotnictwa sił powietrznych w pozasojuzniczych operacjach wielonarodowych.

ROZDZIAŁ 1

UWARUNKOWANIA UŻYCIA LOTNICTWA SIŁ POWIETRZNYCH W POZASOJUSZNICZYCH OPERACJACH WIELONARODOWYCH W ASPEKCIE ZAGROŻEŃ BEZPIECZEŃSTWA

Jedną z najważniejszych kategorii determinujących wykorzystanie lotnictwa w pozasojuźniczych operacjach wielonarodowych są zagrożenia bezpieczeństwa. Od tego, w jaki sposób będą identyfikowane przez poszczególne państwa, sojusze, organizacje międzynarodowe oraz instytucje bezpieczeństwa międzynarodowego zagrożenia i wyzwania dla ich bezpieczeństwa militarnego oraz stabilności międzynarodowej, uzależnione będą instrumenty dyplomatyczne, ekonomiczne, informacyjne i wreszcie militarne wykorzystywane w niwelowaniu powyższych zagrożeń oraz stawienia czoła pojawiającym się wyzwaniom bezpieczeństwa.

Dokonana analiza porównawcza narodowych i sojuźniczych ocen zagrożeń i wyzwań dla bezpieczeństwa militarnego wskazuje na coraz szersze występowanie zjawisk i sytuacji, które mogą stawać się przesłanką tworzenia koalicji oraz podejmowania działań w ramach koalicyjnych zgrupowań sił wojskowych.

1.1. Identyfikacja pozasojuźniczych operacji wielonarodowych

Operacje wielonarodowe definiowane są w doktrynie sojuźniczej jako takie, w których biorą udział siły z dwóch lub więcej państw. Przy czym zauważyć należy, że w oficjalnych dokumentach NATO termin „wielonarodowe” stosowany jest w dwóch odmiennych znaczeniach. Przymiotnik „combined” odnosi się tylko do wielonarodowych operacji, w których biorą udział wyłącznie siły państw członkowskich z udziałem sił państw nie będących członkiem NATO.

Coraz powszechniejszym terminem fachowego słownictwa wojskowego stają się określenia „koalicja” i „koalicyjny”. W odróżnieniu od „sojuszu”, który postrzegany jest jako wynik formalnych porozumień pomiędzy dwoma lub większą ilością państw w celu realizacji wspólnych szeroko zdefiniowanych długofalowych interesów, koalicja uznawana jest za twór doraźny, tworzony bez uprzedniego przygotowania, w celu podjęcia wspólnego działania².

Definicja terminu **koalicja** zawarta w słowniku wyrazów obcych PWN określa ją, jako „(...) związek, porozumienie służące osiągnięciu wspólnego celu, zwykle związek polityczny państw, zawierających sojusz w celu wspólnego prowadzenia wojny przeciwko innemu państwu lub grupie państw”³.

Zauważyć należy zatem, iż rozumienie znaczenia słowa „koalicja” w języku polskim nie zawiera konotacji determinującej długotrwałości jej trwania jako wyróżnika odróżniającego „koalicję” od „sojuszu”. Również zastosowanie w definicji „koalicji” założenia, iż jest ona tworzona przez państwa zawierające sojusz powoduje, że potoczna językowa definicja koalicji jest niewystarczająca na potrzeby jej stosowania w odniesieniu do operacji wojskowych.

Określenie **sojusz** w języku polskim jest rozumiane jako „(...) umowa międzynarodowa, w której zawierające ją strony zobowiązują się do współpracy politycznej i wojskowej oraz udzielania sobie wzajemnej pomocy w określonej sytuacji”⁴. Zauważyć można, iż definicja „sojuszu” wyraźnie artykułuje potrzebę umowy międzynarodowej jako formalno-prawnej podstawy istnienia sojuszu, a także kładzie nacisk na współpracę polityczną i wojskową wykraczającą poza ramy czasowe wspólnie prowadzonych operacji wojskowych.

Implikacją definicji „sojuszu” ograniczającej zakres „udzielania sobie wzajemnej pomocy” do przypadków wystąpienia „określonej sytuacji” może być zawiązywanie koalicji wewnątrz istniejących sojuszy w celu prowadzenia operacji wojskowych nie związanych z istniejącymi sojuszniczymi zasadami wzajemnej pomocy.

---

² M. Maurer, *Coalition Command and Control*, ACT Harvard University, NDU, Washington 1994, s. 9-10.

³ *Słownik wyrazów obcych*, PWN, Warszawa 2002, s. 558.

⁴ Tamże, s. 1024.

Amerykańska doktryna sił połączonych ujmuje problematykę prowadzenia operacji wielonarodowych i dostarcza pełniejszej interpretacji określeń związanych z typologią pozasojuźniczych operacji wielonarodowych.

Operacje wielonarodowe definiowane są w wydanym w 2000 r. dokumencie *JP 3-16 Joint Doctrine for Multinational Operations* jako „(...) działania wojskowe prowadzone przez siły dwóch lub więcej państw”⁵. W amerykańskiej definicji przyjmuje się, iż operacje wielonarodowe mogą być zazwyczaj podejmowane w ramach koalicji lub sojuszu, ale nie wyklucza się również działań prowadzonych pod nadzorem międzynarodowych organizacji bezpieczeństwa, takich jak ONZ bądź OBWE.

Koalicja definiowana jest w amerykańskiej doktrynie sił połączonych jako „(...) doraźna, stworzona bez uprzedniego przygotowania organizacja dwóch lub więcej państw dla wspólnego działania”⁶.

Istotą amerykańskiego rozumienia implikacji płynących z tworzenia koalicji i pozostawania w nich jest przyjęcie ograniczającego założenia, iż „koalicje są tworzone przez różne państwa dla celów odmiennych od tych, jakie są osiągnięte w ramach długotrwale istniejących sojuszy, zazwyczaj dla potrzeb konkretnej sytuacji (for a single occasion) bądź też w wąskim wycinku (sektorze) wspólnych interesów”⁷. Oznacza to wyraźne zawężenie rozumienia terminu „koalicja” w wymiarze czasowym i rzeczowym. Zwykle koalicja ma być zjawiskiem krótkotrwałym, ściśle związanym z wystąpieniem określonej sytuacji.

Podkreślenie, iż koalicje tworzone są dla celów odmiennych niż te osiągnięte w ramach sojuszy wynika z założeń amerykańskiej doktryny sił połączonych, iż sojusze służą realizacji szeroko definiowanych, długoterminowych (długofalowych) celów, które służą wspólnym interesom państw członkowskich. Oznaczać to może, że działania koalicyjne ograniczać się będą do realizacji celów krótkoterminowych i w zróżnicowanym stopniu ważnych z punktu interesu poszczególnych państw tworzących koalicję.

---

⁵ *JP 3-16 Joint Doctrine for Multinational Operations*, Joint Staff, Washington 2000, s. I-1.

⁶ Tamże.

⁷ Tamże.

Zauważyć należy, iż koncepcyjne ujęcie działań koalicyjnych zawarte w doktrynie amerykańskiej nie wyklucza dłuższej perspektywy współpracy nie pozostających w sojuszu państw w ramach wąsko zdefiniowanych wspólnych interesów bezpieczeństwa.

Biorąc pod uwagę przedstawione powyżej analizy bazy pojęć, na potrzeby realizacji zadania badawczego przyjęte zostały następujące ustalenia terminologiczne.

Jako **operacje wielonarodowe** rozumiane będą **działania wojskowe podejmowane przez siły dwóch lub więcej państw w ramach koalicji lub sojuszy bądź pod auspicjami i nadzorem organizacji bezpieczeństwa międzynarodowego**.

Termin **pozasojusznice** będzie stosowany synonimicznie w stosunku do określenia „koalicyjne” rozumianego jako **działania podejmowane przez grupę co najmniej dwóch państw, w ramach doraźnego porozumienia, w sytuacjach konieczności realizacji wąsko definiowanych interesów poszczególnych członków koalicji**.

W konsekwencji, w niniejszym sprawozdaniu z badań, określenia „operacje koalicyjne” i „pozasojusznice operacje wielonarodowe” będą używane zamiennie.

1.2. Zagrożenia identyfikowane w doktrynie narodowej

Analiza podstawowych założeń „Strategii bezpieczeństwa RP” wskazuje, że wskutek pojawienia się jakościowo nowych zagrożeń, sytuacja międzynarodowa stała się mniej stabilna i przewidywalna. Ocenia się, że lokalne napięcia i konflikty na tle ekonomicznym, politycznym, kulturowym, religijnym, a także ideologicznym mogą stanowić źródło wielu zagrożeń, w tym przede wszystkim terroryzmu międzynarodowego i sprzyjać zorganizowanej przestępczości⁸. W strategii bezpieczeństwa podkreśla się, że konflikty i kryzysy regionalne związane ze

---

⁸ *Strategia bezpieczeństwa narodowego RP*, www.bbn.gov.pl/dokument/strategia.bezpieczenstwa.html

zjawiskiem „państw w stanie rozkładu”, nędzą, fiaskiem reform ustrojowych i ekonomicznych, migracjami i klęskami żywiołowymi mogą oddziaływać poza granice swego występowania, stwarzając różnorodne zagrożenia, nawet dla regionów odległych geograficznie, w tym także dla regionu środkowoeuropejskiego. Niniejsza konkluzja oznacza, że źródła zagrożeń naszego bezpieczeństwa narodowego będą występować na obszarach krajów, z którymi nie łączą nas formalne sojusze polityczne i militarne. W konsekwencji, działania zmierzające do przeciwdziałania przynajmniej części powyższych zagrożeń mogą wymagać współpracy w ramach doraźnych koalicji międzynarodowych. Wzrasta też zagrożenie proliferacją broni masowego rażenia (BMR) i środków jej przenoszenia oraz możliwością jej użycia nie tylko przez państwa posiadające taką broń, ale również organizacje niepaństwowe, zwłaszcza międzynarodowe grupy terrorystyczne. Według ocen zawartych w polskiej strategii bezpieczeństwa narodowe systemy obronne i międzynarodowe instytucje bezpieczeństwa nie są wystarczająco przygotowane do przeciwdziałania takim zjawiskom⁹. Implikacją takiej oceny jest dążenie do poszukiwania alternatywnych bądź komplementarnych, w stosunku do obecnie istniejących, rozwiązań przeciwdziałania takim zagrożeniom.

Zauważyć należy malejące znaczenie, w ogólnym spektrum przeciwdziałania zagrożeniom bezpieczeństwa, klasycznych sojuszniczych operacji obronnych w ramach kolektywnej obrony. Wynika to z faktu, że w ostatnich latach ryzyko wojny konwencjonalnej na dużą skalę w Europie się radykalnie zmniejszyło, podczas gdy równocześnie nastąpiła znacząca dywersyfikacja i globalizacja zagrożeń. Panuje zgodność, iż w najbliższym otoczeniu Polski nie występują bezpośrednie zagrożenia dla jej suwerenności, stabilności wewnętrznej i pozycji międzynarodowej. Nie ma państwa lub grupy państw, które w perspektywie najbliższych kilkunastu lat mogłyby stanowić konwencjonalne zagrożenie dla Polski oraz NATO, któremu nie można byłoby skutecznie się przeciwstawić. W takiej sytuacji geostrategicznej w perspektywie krótko- i średnioterminowej prawdopodobieństwo wystąpienia konfliktu zbrojnego na obszarze euroatlantyckim na dużą skalę wydaje się znikome.

---

⁹ Tamże.

Przesłanką szerszego podejmowania przez Polskę działań w wymiarze koalicyjnym może być również ewolucja zagrożeń od podmiotowych do przedmiotowych. Analiza współczesnych zagrożeń bezpieczeństwa wskazuje, że coraz trudniej jest określić podmioty będące źródłem zagrożeń (państwo, organizacja lub grupa społeczna). Zauważyć należy, że ważniejsze stają się warunki i czynniki generujące potencjalne zagrożenia oraz obszary ich występowania. Wśród potencjalnych obszarów występowania nowych zagrożeń istotne znaczenie mają: obszar powstały po rozpadzie byłego ZSRR, Bałkany, Bliski Wschód i Afryka Północna, gdzie już obecnie występują zagrożenia płynące ze strony państw słabych i „państw w stanie rozkładu” oraz podmiotów pozapaństwowych.

W „Strategii bezpieczeństwa narodowego RP” oraz „Strategii wojskowej RP” zagrożenia bezpieczeństwa militarnego państwa definiowane są w aspekcie realności ich występowania oraz perspektywy czasowej, w jakiej zagrożenia i wyzwania dla bezpieczeństwa mogą wystąpić. Przyjęta w „Strategii wojskowej RP” typologia, ze względu na specyfikę zmieniającego się środowiska bezpieczeństwa definiuje następujące rodzaje zagrożeń oraz wyzwań¹⁰:

- zagrożenia realne – rozumiane jako obiektywnie istniejąca groźba niekorzystnych zjawisk dla stabilności i bezpieczeństwa państwa, wymagająca użycia sił i środków wojskowych;
- zagrożenia potencjalne – zjawiska stanowiące hipotetyczną groźbę dla bezpieczeństwa Polski i wymagające zachowania określonych zdolności wojskowych;
- wyzwania – trwałe zjawiska w środowisku bezpieczeństwa, wymagające identyfikacji i podjęcia działań niemilitarnych.

Analiza istoty zdefiniowanych w „Strategii wojskowej RP” zagrożeń wskazuje, iż przesłanką dla działań koalicyjnych będą przede wszystkim zagrożenia realne, wymagające natychmiastowej reakcji. Identyfikacja realnych zagrożeń dla bezpieczeństwa militarnego RP prowadzi do konkluzji, że tworzą je państwa lub organizacje niepaństwowe o wyraźnie wyartykułowanych wrogich zamiarach

---

¹⁰ *Strategia wojskowa RP*, Sztab Gen. WP, Warszawa 2004, s. 13.

wobec innych państw bądź organizacje niepaństwowe, dysponujące środkami do ich realizacji.

Na podstawie powyżej określonych kryteriów można zatem przyjąć, że najważniejsze zagrożenia realne, które mogą skłonić Polskę do udziału w doraźnie tworzonych koalicjach będą mogły obejmować terroryzm, proliferację broni masowego rażenia oraz zagrożenia asymetryczne.

Głównym zagrożeniem implikującym udział Polski w koalicjach jest zorganizowany terroryzm międzynarodowy, stanowiący obecnie największe zagrożenie dla bezpieczeństwa globalnego. Terroryzm zmienił swój charakter. Wiele przesłanek wskazuje na to, że ugrupowania terrorystyczne przyjęły nowe, dotychczas niespotykane metody działania i formy organizacyjne. Dążąc do osiągnięcia swoich celów, grupy takie rozwijają koncepcję ataków na wielką skalę, które skierowane są przeciwko instytucjom międzynarodowym, państwom i ludności cywilnej. Jasno określonym celem działania dla wielu istniejących ugrupowań terrorystycznych jest uzyskanie dostępu do broni masowego rażenia, która może być użyta lub stanowić instrument politycznego szantażu. Oznacza to, że ze względu na charakter i skalę zagrożenia, Siły Zbrojne RP muszą być przygotowane do udziału w operacjach antyterrorystycznych.

Z ocen zawartych w „Strategii bezpieczeństwa narodowego RP” wynika, że w odleglejszej perspektywie czasowej realnym zagrożeniem dla interesów Polski mogą stać się państwa prowadzące własne, sprzeczne z przyjętymi porozumieniami międzynarodowymi, programy produkcji BMR i środków jej przenoszenia, zwłaszcza rakiet balistycznych. Ten rodzaj zagrożenia ze względu na wrogość lub nieprzewidywalność polityki władz krajów rozwijających BMR oraz brak możliwości egzekwowania międzynarodowego reżimu kontroli arsenałów tej broni, może wymusić konieczność podejmowania działań wojskowych w ramach koalicji międzynarodowych¹¹.

---

¹¹ Tamże.

Ze względu na nowe zagrożenia, zaangażowanie wojskowe w operacjach stabilizacyjnych w Iraku i Afganistanie oraz politykę Rzeczypospolitej Polskiej w strukturach euroatlantyckich wzrasta zagrożenie zamachami terrorystycznymi na polskich obywateli i obiekty infrastruktury państwa. Zagrożenie to może obejmować również polskie kontyngenty wojskowe zaangażowane w operacje pokojowe oraz wspierające procesy stabilizacyjne. W świetle analiz doświadczeń innych państw w tym zakresie należy sądzić, że konieczność przeciwstawienia się powyższym zagrożeniom może skłonić nasz kraj do działań w wymiarze wykraczającym poza zobowiązania sojusznicze.

W świetle przeprowadzonych analiz uwarunkowań bezpieczeństwa nie można wykluczyć, że proliferacja balistycznych systemów raketowych zdolnych do przenoszenia broni masowego rażenia również może prowadzić do podejmowania działań koalicyjnych w przypadku tworzenia systemu obrony przeciwraketowej obszaru kraju lub rejonów operacyjnego użycia polskich wydzielonych kontyngentów wojskowych. Wynika to z faktu, iż w ciągu bieżącej lub następnej dekady terytorium RP może znaleźć się w zasięgu rażenia rakiet balistycznych, zdolnych do przenoszenia głowic niekonwencjonalnych. Podkreślenia wymaga fakt, że już obecnie polskie kontyngenty wojskowe poza granicami RP znajdują się w zasięgu rażenia tych środków. Można zatem przypuszczać, że Polska będzie dążyć do osiągnięcia zdolności do obrony przed raketami balistycznymi i BMR zarówno przez realizację programów narodowych, jak i działania w wymiarze międzynarodowym¹².

Kolejną kategorią zagrożeń mogących wymagać podjęcia działań koalicyjnych są zagrożenia asymetryczne. Nie można wykluczyć, że w celu zniwelowania zdecydowanej przewagi technologicznej państw NATO i UE ugrupowania terrorystyczne będą wykorzystywać niekonwencjonalną strategię i taktykę. Ich działalność może się koncentrować na ujawnionych słabościach i wrażliwości społeczeństw demokratycznych. W strategii wojskowej RP zalicza się do nich opinię społeczną wyczuloną na przypadki najmniejszych nawet strat osobowych w różnego typu operacjach międzynarodowych, na normy przestrzegania umów i konwencji oraz respektowania ograniczeń kulturowych, religijnych i prawnych.

---

¹² Tamże, s. XX.

Może to powodować działania asymetryczne w celu podważania zasadności użycia siły w misjach stabilizacyjnych, do zachwiania podstaw politycznych sojuszu lub koalicji i stopniowego osłabiania ich spistości. Ze względu na potencjalnie porażający rezultat psychologiczny aktów terroru, można przewidywać, że część organizacji terrorystycznych ignorować prawo międzynarodowe i standardy etyczne, dążąc do wykonywania ataków terrorystycznych na obiekty administracji rządowej lub wojskowe położone w otoczeniu cywilnym, potęgując efekt oddziaływania niehumanitarne poprzez następstwa skutków tych uderzeń. Zamachy terrorystyczne mogą mieć miejsce na terytorium państw sojuszu lub koalicji, jednak częściej należy się ich spodziewać na obszarach gdzie reprezentowane są interesy tych państw bądź w miejscach tradycyjnie i masowo odwiedzanych przez ludność cywilną, np. centra kultu religijnego, handlu, odpoczynku i turystyki.

Zdefiniowane w taki sposób zagrożenia asymetryczne wymagać będą podejmowania skoordynowanych działań w wymiarze międzynarodowym, nie tylko na obszarach zagrożonych działaniami asymetrycznymi, ale również w rejonach źródeł ich występowania. Stąd też można założyć, że Siły Zbrojne RP muszą osiągnąć zdolności do wspierania walki z terroryzmem na obszarze kraju, sojuszu oraz poza obszarem traktatowym NATO, w ramach wielonarodowych działań sojuszniczych i koalicyjnych¹³.

Współpraca międzynarodowa będzie niezbędna do przeciwstawienia się zagrożeniom bezpieczeństwa państwa, jakie stanowią **zagrożenia w sferze teleinformatycznej**. Przewiduje się, że trudne do identyfikacji grupy mogą dążyć coraz częściej do zdobycia nowych możliwości oddziaływania, zmierzającego do dezorganizacji kluczowych elementów infrastruktury krytycznej państwa (cywilnej i wojskowej) oraz penetracji, niszczenia i modyfikacji baz danych systemów teleinformatycznych¹⁴. Działania na skalę globalną oraz niedoskonałość mechanizmów skutecznej ochrony sieci komputerowych wskazują na potrzebę ścisłej współpracy międzynarodowej w tym zakresie, tak w wymiarze sojuszniczym, jak i koalicyjnym.

---

¹³ Tamże.

¹⁴ Tamże.

Jedną z kategorii zagrożeń bezpieczeństwa państwa wymienionych w „Strategii bezpieczeństwa narodowego RP” wymagających współpracy koalicyjnej mogą stanowić zagrożenia dla środowiska naturalnego. Ocenia się, że ten rodzaj zagrożeń utrzymuje się na niezmiennie wysokim poziomie. Źródłem takich zagrożeń mogą być przede wszystkim klęski żywiołowe, obejmujące katastrofy naturalne oraz awarie techniczne, takie jak: awarie elektrowni atomowych, zakładów chemicznych i innych, stosujących w procesie produkcji materiały niebezpieczne oraz katastrofy transportowe z tymi materiałami¹⁵.

Doświadczenia awarii elektrowni atomowej w Czarnobylu czy powodzi w dorzeczu Odry w 1997 r. wskazują, że skala klęsk żywiołowych oraz katastrof przemysłowych może wykraczać poza obszar pojedynczych państw i sojuszy wojskowych, stąd też nie można wykluczyć podejmowania przez Polskę działań wielonarodowych wspólnie z państwami nie będącymi w formalnych sojuszach polityczno-militarnych.

W świetle dokonanych studiów literatury przedmiotu można przyjąć, że w celu zapobieżenia skutkom klęsk żywiołowych na dużą skalę lub ich likwidacji może wystąpić konieczność użycia wydzielonych, specjalistycznych sił i środków Sił Zbrojnych RP, oddanych do dyspozycji lokalnej administracji rządowej, a także koordynacji działań w wymiarze transgranicznym.

Obok zagrożeń realnych „Strategia bezpieczeństwa narodowego RP”, a także „Strategia wojskowa” identyfikują potencjalne zagrożenia bezpieczeństwa państwa. W przywoływanych dokumentach przyjmuje się, że zagrożenia potencjalne stwarzają państwa lub organizacje niepaństwowe nie przejawiające wrogich zamiarów, ale dysponujące liczącym się potencjałem militarnym, często przekraczającym ich racjonalne potrzeby obronne oraz grupy państw w obszarach politycznie niestabilnych¹⁶.

Wychodząc z tak określonej definicji zagrożeń potencjalnych można założyć, że zagrożenia potencjalne mogą w perspektywie prowadzić do konieczności podejmowania działań koalicyjnych, ale mało prawdopodobne jest zaangażowanie

---

¹⁵ Tamże.

¹⁶ Tamże.

Sił Zbrojnych RP do przeciwdziałania tej kategorii zagrożeń w bliższej perspektywie czasowej.

Istotnym czynnikiem determinującym możliwość prowadzenia operacji koalicyjnych jest geostrategiczne położenie obszarów zagrożeń bezpieczeństwa. W świetle ocen zawartych w „Strategii bezpieczeństwa narodowego RP” jednym z obszarów występowania potencjalnych zagrożeń bezpieczeństwa Polski jest Kaukaz i Zakaukazie¹⁷. Rozwój sytuacji na tym obszarze należy traktować jako jeden z ważniejszych czynników wpływających na stan bezpieczeństwa RP. Główne rejon potencjalnej destabilizacji i źródła kryzysów znajdują się na peryferiach Europy (Kaukaz i Zakaukazie – zwłaszcza Armenia, Azerbejdżan i Gruzja) i w Azji Centralnej. Wciąż istnieje duże ryzyko ich eskalacji i rozprzestrzenienia się, między innymi przez zaangażowanie się w nie Rosji. Istotną rolę odgrywają także uwarunkowania wewnętrzne w poszczególnych krajach, związane z odradzającym się fundamentalizmem islamskim w Azji Centralnej, nacjonalizmami na Zakaukaziu, a także dążeniami mniejszości narodowych do uzyskania autonomii. Aczkolwiek żaden z obecnych konfliktów na tym obszarze nie zagraża bezpośrednio Polsce, to jednak mogą one powodować destabilizację regionu i szkodzić strategicznym, a przede wszystkim gospodarczym interesom RP. Groźne są również występujące na tym obszarze zjawiska nielegalnej migracji, przemytu narkotyków i proliferacji BMR, powodowane przez słabość państw i porządku prawnego.

W aspekcie udziału Polski w operacjach wojskowych na obszarze Kaukazu i Zakaukazia można wnioskować, że uwarunkowania międzynarodowe minimalizują prawdopodobieństwo występowania takiego w tym regionie, w który mogłaby zostać uwikłana Polska. Należy jednak zauważyć, że taka sytuacja nie wyklucza udziału w międzynarodowych operacjach prewencyjnych i stabilizacyjnych, a także w innych formach obecności wojskowej, przede wszystkim w operacjach prowadzonych pod auspicjami międzynarodowych organizacji bezpieczeństwa, takich jak ONZ czy OBWE.

---

¹⁷ *Strategia bezpieczeństwa narodowego RP*, op. cit.

Polska jest zaangażowana w wielonarodowe operacje pokojowe na Bałkanach i wiele wskazuje na to, iż zaangażowanie to może mieć charakter długotrwały. Rozwój sytuacji w państwach powstałych po rozpadzie Jugosławii, przede wszystkim w Serbii, ze względu na sytuację w Kosowie, wciąż wskazuje na możliwość powrotu do otwartych konfliktów na Bałkanach. Takie konflikty mogą zwiększać zagrożenie związane z napływem dużej liczby uchodźców, traktujących Polskę jako kraj tranzytowy lub docelowy. Niestabilność regionu i słabość struktur państwowych na Bałkanach sprzyja rozwojowi przestępczości zorganizowanej, która współpracuje z formacjami paramilitarnymi i partyzanckimi. Nie sposób wykluczyć związku z tym wzrostu zagrożenia terrorem kryminalnym wymagającym kontynuowania zaangażowania Polski w działania pokojowe prowadzone w wymiarze koalicyjnym¹⁸.

Dalsze utrzymywanie się niestabilnej sytuacji i znaczące zaangażowanie wojskowe Polski na Bliskim Wschodzie w ramach kierowanej przez USA koalicji może wiązać się ze wzrostem zagrożenia dla bezpieczeństwa naszego państwa. Głównym źródłem zagrożeń mogą być ataki terrorystyczne na polskie kontyngenty wojskowe realizujące zadania na tym obszarze, placówki dyplomatyczne oraz obywateli polskich. Nie można też wykluczyć przeprowadzenia akcji terrorystycznych na terenie naszego kraju. Na wzrost zagrożenia może mieć wpływ postrzeganie Polski w świecie arabskim jako państwa popierającego politykę Stanów Zjednoczonych i identyfikowanie naszego kraju przez organizacje terrorystyczne jako słabiej przygotowanego do przeciwstawienia się tym zagrożeniom. Zagrożenia bezpieczeństwa Polski powiązane geograficznie z obszarem Bliskiego Wschodu nie odnoszą się wyłącznie do groźby zamachów terrorystycznych, lecz w związku z proliferacją taktycznych rakiet balistycznych w tamtym rejonie, mogą ulec rozszerzeniu o niebezpieczeństwo użycia przeciwko naszemu krajowi lub zgrupowaniom zadaniowym sił wojskowych RP broni masowego rażenia przenoszonej przez systemy raketowe. Możliwość bezpośredniego zaatakowania Polski przez państwa regionu za pomocą rakiet balistycznych jest niewielka. Jednak taki atak na inne państwa sojusznicze może stanowić pośrednie zagrożenie dla bezpieczeństwa Polski, z uwagi na

---

¹⁸ *Strategia wojskowa RP*, op. cit.

zobowiązania naszego kraju do solidarnego reagowania w ramach NATO i UE. Ocenia się, że perspektywa ta będzie wymagać nie tylko stałego monitorowania sytuacji na Bliskim Wschodzie, lecz także zachowania zdolności Sił Zbrojnych RP do udziału w operacjach prewencyjnych i stabilizacyjnych, które mogą przybierać formę działań sojuszniczych, jak i również koalicyjnych.

Podejmowanie działań koalicyjnych mogą wymagać w przyszłości wyzwania związane głównie z masową migracją, zorganizowaną przestępczością, radykalizacją ruchów antyglobalistycznych, handlem narkotykami, rosnącą dysproporcją między poziomem rozwoju państw bogatych i ubogich oraz problemem upadających reżimów autorytarnych.

Poważnym wyzwaniem dla bezpieczeństwa RP może stać się rosnąca imigracja, będąca efektem konfliktów lokalnych i regionalnych, także w odległych geograficznie obszarach. W razie niekontrolowanej imigracji na terytorium państwa polskiego, Siły Zbrojne RP mogą uczestniczyć we wspieraniu rządowych i pozarządowych instytucji i organizacji oraz Policji i Straży Granicznej, a także prowadzić współpracę wojskową w tym zakresie z siłami zbrojnymi państw sąsiednich, w tym państw nie będących członkami NATO.

1.3. Euroatlantycka percepcja zagrożeń bezpieczeństwa

Nowe podejście do zagrożeń bezpieczeństwa zawiera koncepcja strategiczna Sojuszu Północnoatlantyckiego przyjęta w 1999 r. na szczycie waszyngtońskim.

NATO ocenia zagrożenia swojego bezpieczeństwa w bardziej zachowawczy sposób niż czyni to Polska. W koncepcji strategicznej przyjmuje się, że pomimo pozytywnych zmian w środowisku bezpieczeństwa oraz pomimo faktu, że w obecnej chwili agresja na pełną skalę środkami konwencjonalnymi przeciwko Sojuszowi jest wysoce nieprawdopodobna, możliwość zaistnienia takiej groźby w dalszej perspektywie wciąż istnieje. W Strategii stwierdza się, że bezpieczeństwo sojuszu jest uzależnione od szerokiej gamy wojskowych i pozawojskowych zagrożeń, które mogą wystąpić z wielu kierunków oraz są trudne do przewidzenia. Jako zagrożenie postrzegana jest niestabilność wewnątrz

i wokół obszaru euroatlantyckiego, możliwość wystąpienia, gwałtownie rozwijających się, regionalnych kryzysów na peryferiach terytorium sojuszu. Zagrożenie mogą generować też państwa borykające się z dużymi problemami o charakterze ekonomicznym, społecznym i politycznym. Ocenia się, że rywalizacja na tle religijnym lub etnicznym, konflikty terytorialne, nieodpowiednie lub zaniechane reformy, naruszanie praw człowieka oraz rozpad państwa prowadzić mogą do zagrożenia lokalnej lub nawet regionalnej stabilności. Napięcia będące tego skutkiem mogą doprowadzić do kryzysu zagrażającego stabilizacji obszaru euroatlantyckiego, spowodować ludzkie cierpienia i doprowadzić do zbrojnych konfliktów. Takie konflikty, poprzez rozszerzenie się na kraje sąsiadujące z Sojuszem lub nawet państwa członkowskie, mogą zagrozić jego bezpieczeństwu lub w inny sposób zagrozić bezpieczeństwu innych państw¹⁹.

Dużą wagę w ocenie zagrożeń bezpieczeństwa NATO zawartej w koncepcji strategicznej z 1999 r. przeważa się do zagrożeń bronią masowego rażenia. Istnienie znaczących sił nuklearnych poza sojuszem uważane jest za znaczący czynnik, który Sojusz musi wziąć pod uwagę, chcąc utrzymać bezpieczeństwo i stabilność na obszarze euroatlantyckim. Rozprzestrzenianie broni masowego rażenia i środków jej przenoszenia oceniane jest jako poważny problemem, gdyż pomimo znaczącego postępu w działaniu międzynarodowych reżimów kontrolnych wciąż utrzymują się zagrożenia związane z proliferacją BMR. NATO zakłada, że proliferacja broni masowego rażenia może wystąpić pomimo wysiłków skierowanych na jej zapobieganie, co może spowodować bezpośrednio zagrożenie wojskowe dla terytorium, ludności i sił zbrojnych sojuszu. Zagrożenie uważane jest za realne, gdyż niektóre państwa, również te sąsiadujące z terytorium sojuszu, sprzedają bądź kupują lub próbują zakupić broń masowego rażenia i jej środki przenoszenia. Istotnym problemem jest to, że materiały oraz technologia, które mogą być zastosowane do budowy takiej broni i środków jej przenoszenia stają się coraz bardziej dostępne, podczas gdy wykrywanie i zapobieganie nielegalnemu obrotowi tymi materiałami i technologią produkcji wciąż pozostają skomplikowane²⁰. Potencjalne zainteresowanie produkcją

---

¹⁹ *Koncepcja Strategiczna Sojuszu Północnoatlantyckiego 1999*, pkt 20-21, www.bbn.gov.pl/pl/nato/szczyt/nsc.html

²⁰ Tamże.

i użytkowaniem tych broni wykazują także organizacje terrorystyczne. Globalny rozwój technologii, która może być także używana do produkcji broni, może spowodować większą dostępność zaawansowanych technik wojskowych, pozwalającą na nabycie potencjalnym przeciwnikom zaawansowanych lądowych, morskich i powietrznych systemów ofensywnych i obronnych, pocisków kierowanych oraz innych zaawansowanych technologii. W nowej strategicznej koncepcji zauważa się, że aktorzy nie państwowi mogą wykorzystywać wzrastającą zależność sojuszu od działania systemów informatycznych poprzez przeprowadzenie operacji nakierowanych na zniszczenie tych systemów. Możliwe jest wykorzystanie takiej strategii do zniwelowania przewagi sojuszu w tradycyjnym uzbrojeniu.

Koncepcja strategiczna sojuszu z 1999 r. przyjmowała, że obok wcześniej wymienionych zagrożeń interesy Sojuszu w dziedzinie bezpieczeństwa mogą być zagrożone przez inne wyzwania o bardziej powszechnym charakterze, wliczając w to akty terroryzmu, sabotaż, przestępczość zorganizowaną oraz zniszczenie bądź odcięcie od dopływu ważnych surowców. Niekontrolowany przepływ dużych mas ludzkich, szczególnie będący skutkiem zbrojnych konfliktów, również był uważony za zagrożenie wpływające na stabilność i bezpieczeństwo na obszarze Sojuszu Północnoatlantyckiego²¹. W takiej sytuacji zgodnie z art. 4 Traktatu Waszyngtońskiego sojusznicy mogą skorzystać z możliwości przeprowadzenia konsultacji oraz, jeżeli będzie to konieczne, koordynować swoje działania będące reakcją na tego typu zagrożenia.

Dokonując analizy zagrożeń mogących być przesłanką do tworzenia koalicji należy zauważyć, że koncepcja strategiczna sojuszu z 1999 r. nie kładła szczególnego nacisku na prowadzenie operacji wojskowych w wymiarze koalicyjnym. Przyjmowano raczej inne formy współpracy z państwami partnerskimi preferując koordynację działań w wymiarze dyplomatycznym, ekonomicznym bądź informacyjnym. Działania w ramach szerszych koalicji międzynarodowych NATO podejmowało w zasadzie wyłącznie w ramach operacji pokojowych prowadzonych pod auspicjami ONZ. Jednak nawet wtedy, sojusz dążył do stosowania własnych rozwiązań w zakresie organizacji dowodzenia i procedur działania.

---

²¹ Tamże.

Sytuacja, w ocenie przez Sojusz Północnoatlantycki zagrożeń bezpieczeństwa, uległa poważnym przewartościowaniom w związku z atakami terrorystycznymi na USA w 2001 r. W trakcie szczytu praskiego w listopadzie 2001 r. odwołując się do tragicznych wydarzeń z 11 września 2001 r. oraz do decyzji o zastosowaniu art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego, NATO przyjęło szeroki pakiet środków, wpisujący się w koncepcję strategiczną sojuszu. Uzgodniono podjęcie działań mających na celu wzmocnienie zdolności NATO do sprostania wszelkim wyzwaniom dla bezpieczeństwa terytorium, ludności i żołnierzy oraz zwiększenia efektywności działań wewnątrz sojuszu. Dzięki nim NATO miało stać się zdolne do skuteczniejszej realizacji swoich traktowanych misji i zbiorowo odpowiadać na współczesne wyzwania, obejmujące także niebezpieczeństwo terroryzmu oraz rozpowszechnianie broni masowej zagłady i środków jej przenoszenia²².

W kontekście takiej percepcji przyszłego środowiska bezpieczeństwa terroryzm stał się jednym z głównych, obok broni masowego rażenia, zagrożeniem bezpieczeństwa Sojuszu Północnoatlantyckiego. Starania, aby przekształcić i dostosować NATO do nowych warunków i zagrożeń postrzegane były jako oznaka determinacji państw członkowskich w obronie ich terytorium, obywateli i żołnierzy przed zbrojnym atakiem z zewnątrz, w tym przed atakiem terrorystycznym.

Ustalenia szczytu praskiego zostały potwierdzone w czerwcu 2004 r. w Stambule, gdzie potwierdzono wcześniej formułowane oceny w odniesieniu do zagrożenia terroryzmem. Rozszerzeniu uległ jednak obszar, na którym NATO zmierzało zwalczać zagrożenia swojego bezpieczeństwa. W świetle zapisów przyjętej w czerwcu bieżącego roku deklaracji, Sojusz Północnoatlantycki ma przekształcić się w organizację działającą w wymiarze globalnym. Stworzyło to nowe warunki dla podejmowania przez NATO działań w ramach doraźnych koalicji²³.

---

²² *Deklaracja szczytu praskiego*, pkt 3, www.bbn.gov.pl/pl/nato/praga/deklaracja.praska.html

²³ *Deklaracja stambulska. Nasze bezpieczeństwo w nowej erze*, www.bbn.gov.pl/pl/nato/stambul/deklaracja.html

O ile w koncepcji strategicznej sojuszu analizowane są różnego rodzaju zagrożenia bezpieczeństwa, to analizy i oceny zagrożeń dokonywane przez dowódców strategicznych NATO ukierunkowane są na implikacje wynikające z zagrożeń dla przyszłych operacji wojskowych sił sojuszu. Stąd też odmienną w pewnym stopniu od ocen zawartych w koncepcji strategicznej sojuszu z 1999 r. analizę zagrożeń bezpieczeństwa NATO zawiera dokument koncepcyjny dowódców strategicznych NATO „Strategic Vision: The Military Challenge” z sierpnia 2004 r. prognozujący warunki działań i koncepcje operacyjnego użycia sił wojskowych sojuszu na najbliższe 15 lat.

Zgodnie z sformułowanymi w tym dokumencie ocenami środowisko strategiczne, w jakim będzie działał sojusz będzie warunkowane poprzez szereg czynników, które mogą zagrozić interesom NATO powodując napięcia, kryzysy i konflikty. Dowódcy strategiczni zakładają, że trend gwałtownych eskalacji sytuacji kryzysowych z bardzo krótkim czasem ostrzegania będzie się utrzymywał co najmniej przez najbliższe 15 lat²⁴.

Najważniejsze czynniki stanowiące zagrożenie dla bezpieczeństwa NATO mają w przyszłości obejmować: skutki globalizacji, wzrost skuteczności i działań asymetrycznych, różnice demograficzne i środowiskowe, państwa w stanie rozpadu, grupy wspierające radykalne ideologie oraz nierozwiązane konflikty.

W wizji strategicznej zagrożeń związane z globalizacją rozpatrywane są w aspekcie możliwości wykorzystania technologii informacyjnych przez grupy terrorystyczne oraz wpływ mediów na percepcję konfliktów. Dowódcy strategiczni przewidują wzrost wyrafinowania i skuteczności działań asymetrycznych spowodowany coraz szerszym dostępem do zaawansowanych technologii. Za szczególnie niebezpieczne uznawana jest możliwość użycia przez grupy terrorystyczne gotowe do podjęcia zamachów samobójczych broni masowego rażenia.

---

²⁴ *Strategic Vision: The Military Challenge*, NATO Strategic Commanders, 2004, s. 2.

W ocenach dokonywanych przez Dowództwo Operacji i Dowództwo Transformacji NATO poważnie traktowane są rosnące różnice demograficzne pomiędzy państwami rozwiniętymi i rozwijającymi się, które mogą stać się powodem masowych migracji i przyczyniać się do wzrostu napięć na tle etnicznym. Ocenia się, że rosnące zapotrzebowanie na energię i wodę również może stać się w przyszłości przyczyną konfliktów. Analogicznie do ocen zawartych w europejskiej strategii bezpieczeństwa zagrożenia związane z państwami w stanie rozpadu utożsamiane są przez dowódców strategicznych NATO ze wzrostem zagrożenia terroryzmem i przestępczością zorganizowaną, które wykorzystują takie państwa jako bezpieczne bazy do działań w skali globalnej. Stąd też znaczenie takich państw, pomimo braku surowców naturalnych czy istotnej pozycji geostrategicznej, może być niewspółmiernie wysokie dla bezpieczeństwa NATO.

Warto zauważyć, że jako potencjalne źródło terroru uważane są zdeterminowane do użycia wszelkich dostępnych środków przemocy grupy wspierające radykalne ideologie. Są one uznawane za zagrożenie interesów bezpieczeństwa sojuszu. Ocenia się, że nierozwiązane konflikty w wielu regionach świata mogą tworzyć sprzyjające warunki do wzrostu poparcia dla grup o radykalnych ideologiach. Kompleksowość nierozwiązanych problemów, jak wynika z zapisów wizji strategicznej, wymagać będzie zaangażowania w operacjach wojskowych państw członkowskich NATO współdziałających z państwami regionu, gdzie wystąpiły kryzysy i konflikty.

Implikacje wojskowe powyższych uwarunkowań i zagrożeń obejmują przede wszystkim zmianę podejścia do operacji koalicyjnych. Dokument „Strategic Vision: The Military Challenge” jednoznacznie podkreśla znaczenie takich działań w ogólnych założeniach użycia sił wojskowych sojuszu zakładając, że **„siły wojskowe sojuszu będą prowadziły działania w środowisku wielonarodowym, wspólnie z siłami innych państw i w ścisłej kooperacji i koordynacji z szeroka grupą organizacji międzynarodowych, rządowych i pozarządowych”²⁵.**

---

²⁵ Tamże, s. 6.

Zbliżone do sojusznicych oceny w zakresie zagrożeń bezpieczeństwa państw członkowskich oraz interesów Unii Europejskiej zawiera europejska strategia bezpieczeństwa „Bezpieczna Europa w lepszym świecie” przyjęta 12 grudnia 2003 r.²⁶ Konkluzja w odniesieniu do kluczowych zagrożeń bezpieczeństwa UE wyklucza groźbę agresji o dużej skali przeciwko któremukolwiek z państw członkowskich. Za najważniejsze zagrożenia Unia Europejska uznaje terroryzm, proliferację broni masowego rażenia, konflikty regionalne, zjawisko państw w stanie rozkładu oraz zorganizowana przestępczość. Terroryzm w ocenie Unii Europejskiej ma wymiar globalny i jest powiązany z radykalnym ekstremizmem religijnym. Ocenia się, że terroryzm stanowi rosnące strategiczne zagrożenie dla całej Europy i może powodować masowe ofiary. W kontekście prowadzenia analiz wpływu zagrożeń na dążenie do działań w ramach koalicji należy zauważyć podejście UE do zwalczania terroryzmu. Ukierunkowane i zintegrowane działania w wymiarze europejskim, a zatem z udziałem państw nie będących członkami Unii Europejskiej uważane są w europejskiej strategii bezpieczeństwa za niezbędne do przeciwdziałania zagrożeniom terrorystycznym.

Proliferacja broni masowego rażenia postrzegana jest przez Unię Europejską jako potencjalnie największe zagrożenia bezpieczeństwa Europy. W europejskiej strategii bezpieczeństwa zauważa się, że proliferacja broni masowego rażenia i jej środków przenoszenia została co prawda spowolniona dzięki przestrzeganiu porozumień międzynarodowych oraz kontroli eksportu, ale rozpoczyna się nowy wyścig zbrojeń, w dziedzinie BMR, szczególnie na Bliskim Wschodzie. Z niepokojem obserwowany jest postęp w dziedzinie broni biologicznej oraz możliwość przeprowadzenia ataków chemicznych i z użyciem materiałów rozszczepialnych. Najbardziej groźny scenariusz rozwoju wydarzeń przewidywany w europejskiej strategii bezpieczeństwa przewiduje pozyskanie i użycie broni masowego rażenia przez grupy terrorystyczne²⁷.

Konflikty regionalne są postrzegane przez Unię Europejską przede wszystkim jako zagrożenia interesów europejskich, a nie jej terytorium czy obywateli. Ocenia się, że takie konflikty mogą jednakże prowadzić do rozwoju ekstremizmu

---

²⁶ *A secure Europe in a better World, European Security Strategy*, Brussels 2003, s. 6.

²⁷ Tamże, s. 7

terroryzmu, jak również upadku państw, a w konsekwencji tworzyć warunki dla działań przestępczości zorganizowanej. Uważa się, że brak stabilności sytuacji polityczno-militarnej w wymiarze regionalnym może stać się przyczyną dążeń niektórych państw do pozyskania broni masowego rażenia jako gwarancji bezpieczeństwa.

Upadek państw, w ocenie Unii Europejskiej, jest ściśle powiązany z wzrostem zagrożenia zorganizowaną przestępczością oraz terroryzmem. Może powodować również łąd międzynarodowy i przyczyniać się do wzrostu niestabilności sytuacji polityczno-militarnej w wymiarze regionalnym. Zorganizowana przestępczość traktowana jest przez Unię Europejską jako wewnętrzne zagrożenia bezpieczeństwa państw członkowskich Unii, przy czym nie wyklucza się związków zorganizowanych grup przestępczości kryminalnej z grupami terrorystycznymi.

Analizując podejście Unii Europejskiej do działań w koalicjach celowe jest zwrócić uwagę na europejską percepcję lokalizacji źródeł zagrożeń. W strategii bezpieczeństwa europejskiego przyjmuje się, że rozmieszczenie geostrategiczne zagrożeń bezpieczeństwa Unii Europejskiej ma charakter globalny. Tym niemniej zagrożenia związane z proliferacją broni masowego rażenia umiejscawiane są według ocen zawartych w strategii bezpieczeństwa Unii Europejskiej w Korei Północnej, Azji Południowej oraz obszarem Bliskiego Wschodu²⁸. Terroryzm i zagrożenia przestępczością zorganizowaną uznawane są jako zagrożenie globalne, chociaż zjawiska tego typu w centralnej i południowo-wschodniej Azji uznawane są za bezpośrednie zagrożenia dla krajów europejskich i ich obywateli. Upadek państw i zorganizowana przestępczość wymieniane są w europejskiej strategii bezpieczeństwa jako zagrożenia wymagające wystarczająco wczesnego przeciwdziałania. Państwa Afryki Zachodniej podawane są jako przykład szczególnie jaskrawego występowania obu powyższych zjawisk.

Unia Europejska nie wyklucza użycia środków wojskowych do przeciwdziałania określonym w strategii bezpieczeństwa zagrożeniom. Zamierza je jednak stosować w ścisłym współdziałaniu z państwami sąsiadującymi z Unią.

---

²⁸ Tamże, s. 8.

Jako przykład podaje się zaangażowanie Unii Europejskiej wspólnie z USA, NATO, Rosją i międzynarodowymi organizacjami bezpieczeństwa na Bałkanach.

Istotnym z punktu widzenia operacji koalicyjnych założeniem jest dążenie Unii Europejskiej do współpracy z partnerami. W strategii bezpieczeństwa europejskiego zawarty jest jednoznacznie sformułowany postulat realizacji celów Unii Europejskiej poprzez współpracę multilateralną w ramach organizacji międzynarodowych oraz partnerstwo z kluczowymi aktorami międzynarodowymi. Podkreślane jest znaczenie kontynuacji bliższej współpracy z Rosją jako czynnika bezpieczeństwa Europy, a także rozwoju strategicznego partnerstwa z Japonią, Chinami, Kanadą i Indiami oraz innymi państwami wyznającymi podobny do Unii Europejskiej system wartości²⁹.

Strategia bezpieczeństwa narodowego Stanów Zjednoczonych Ameryki z września 2002 r. z oczywistych powodów wymienia jako główne zagrożenie bezpieczeństwa USA terroryzm. Walka z globalnym terroryzmem ma mieć wymiar globalny i być prowadzona wspólnie z szeroką koalicją innych państw. Strategia amerykańska zakłada, co należy wyraźnie podkreślić, użycie siły przeciwko państwom wspierającym terroryzm jako formę niwelacji tego zagrożenia.

Założenia amerykańskiej strategii bezpieczeństwa narodowego uwzględniają zagrożenia bezpieczeństwa płynące z konfliktów regionalnych, jako czynnika mogącego powodować destabilizację w wymiarze globalnym. Przeciwdziałanie zagrożeniom związanym z konfliktami regionalnymi ma być realizowane przez USA w ścisłym współdziałaniu z państwami regionu, sojusznikami europejskimi oraz instytucjami międzynarodowymi³⁰.

Analogicznie do ocen zagrożeń dokonanych poprzez NATO i UE, również w strategii bezpieczeństwa narodowego USA, za jedno z najgroźniejszych uznaje się broń masowego rażenia. USA uważa jednak za większe zagrożenie państwa niedemokratyczne dążące do pozyskania broni masowego rażenia i środków jej przenoszenia, a nie grupy terrorystyczne mogące taką broń wykorzystać. Odmienne postrzegane są również możliwości prowadzenia działań

---

²⁹ Tamże, s. 13-14.

³⁰ *The national security strategy of the United States of America*, Washington 2002, s. 9-13.

antyproliferacyjnych. O ile NATO i UE preferują środki polityczne i ekonomiczne, jako główne narzędzia ograniczenia proliferacji broni masowego rażenia, to USA nie wyklucza prewencyjnego, uprzedzającego użycia sił zbrojnych w tym celu.

Amerykańska percepcja zagrożeń i globalne interesy USA sprawiają, iż działania w ramach koalicji stanowią immanentną część złożonej narodowej strategii bezpieczeństwa USA. Środkiem realizacji celów strategicznych mogą być organizowane przez USA koalicje obejmujące tak dużą, jak to możliwe grupę państw posiadających wolę i możliwości działania na rzecz zachowania równowagi sił. Zauważyć należy, iż w strategii bezpieczeństwa narodowego USA zawarty jest postulat rozszerzenia zdolności NATO o „wnoszenie wkładu do koalicji tworzonych w oparciu o potrzeby określonych działań”. Podkreślić trzeba także otwartość USA na współpracę koalicyjną z Rosją, Chinami oraz Indiami.

Analiza ocen zagrożeń bezpieczeństwa dokonanych przez Polskę, NATO, Unię Europejską i USA wskazuje na wysoką zbieżność i zgodność międzynarodowej percepcji charakteru i lokalizacji zagrożeń i wyzwań. Zasadniczym przewartościowaniem w stosunku do analiz prowadzonych w okresie zimnej wojny jest niemal powszechne założenie, iż w perspektywie najbliższych kilkunastu lat mało prawdopodobny jest wybuch konfliktu globalnego lub regionalnego o dużej intensywności, w który mogłyby być bezpośrednio zaangażowane państwa zachodnie. Nie oznacza to, że zagrożenie takie zupełnie wykluczono. Uznano jednak, że główne zagrożenia będą miały mniejszą skalę, ale pojawiać się będą częściej i będą trudniejsze do przewidywania.

W znaczący sposób zwiększyła się gotowość poszczególnych państw, sojuszy i organizacji międzynarodowych do podejmowania działań w ramach doraźnie tworzonych koalicji, co znalazło odzwierciedlenie, między innymi w ich oficjalnych założeniach strategicznych. Gotowość działania w koalicjach powodowana jest niepełnym dostosowaniem narodowych i sojuszniczych systemów obronnych do zwalczania nowych zagrożeń, a także wysokie koszty samodzielnego reagowania na zagrożenia o wymiarze ponadnarodowym.

Charakter najpoważniejszych zagrożeń bezpieczeństwa, wśród których wymieniane są terroryzm, proliferacja broni masowego rażenia, zorganizowana przestępczość oraz nierozwiązane konflikty lokalne wskazuje, że podstawowym obszarem prowadzenia pozasojusznicznych operacji wielonarodowych będą operacje reagowania kryzysowego, w których współdziałanie koalicyjne będzie miało miejsce w największym zakresie. W zależności od charakteru zagrożeń prowadzone będą działania koalicyjne o zróżnicowanej skali, rozmachu przestrzennym i długotrwałości łączące działania państw, międzynarodowych organizacji bezpieczeństwa oraz organizacji pozarządowych.

ROZDZIAŁ 2

WYBRANE ASPEKTY UŻYCIA SIŁ WOJSKOWYCH W OPERACJACH KOALICYJNYCH

Jak wskazują wyniki analiz uwarunkowań bezpieczeństwa, głównym obszarem działań koalicyjnych będzie reagowanie kryzysowe i wsparcie pokoju. Koncepcje poszczególnych państw i sojuszy w zakresie użycia sił w takich operacjach wpływać będą na założenia prowadzenia operacji koalicyjnych, a w konsekwencji determinować wykorzystanie w nich lotnictwa. Zauważyć należy przy tym, że obok państw i sojuszy militarnych ważną rolę w kształtowaniu koncepcji użycia sił wojskowych w operacjach koalicyjnych odgrywać będą międzynarodowe organizacje bezpieczeństwa, takie jak ONZ czy OBWE pod których auspicjami operacje takie mogą być prowadzone.

Spowodowane to jest faktem, iż wraz z powstaniem nowych zagrożeń bezpieczeństwa, uległy rozszerzeniu rodzaje pokojowej interwencji. Zauważalna stała się rozbudowa i doskonalenie instytucji i mechanizmów utrzymywania pokoju na świecie. Współczesne interwencje pokojowe zatraciły swój pierwotny charakter pasywnych misji obserwacyjno-rozdzielających i stanowią dziś formy wielofunkcyjne polityczno-ekonomicznych przedsięwzięć międzynarodowych o charakterze prewencyjnym, wymuszającym lub wspierającym. W szeregu państw zaczęto je określać jako operacje inne niż wojna, a obecnie są identyfikowane jako operacje reagowania kryzysowego. W wielu przypadkach mają one charakter ograniczonych interwencji zbrojnych, których zasadniczym celem jest przywrócenie pokoju i ustanowienie stabilnej sytuacji w rejonie objętym kryzysem.

W świetle wyników badań zawartych w rozdziale pierwszym można przyjąć, że ze względu na regionalny, a coraz częściej nawet globalny wymiar zagrożeń operacje reagowania kryzysowego są niemal zawsze prowadzone w wymiarze wielonarodowym i angażują siły wojskowe nie tylko państw tworzących sojusze wojskowe, ale również państw partnerskich (koalicyjnych).

W porównaniu z okresem zimnej wojny przewartościowaniu uległy doktrynalne ustalenia w zakresie zadań sił zbrojnych. Potrzeba skutecznej interwencji dla powstrzymania zagrożeń pokoju i bezpieczeństwa legła u podstaw wyznaczania siłom zbrojnym nowych zadań, rozszerzając ich tradycyjne funkcje o działania militarne klasyfikowane jako operacje reagowania kryzysowego (*Crisis Response Operations – CRO*), które na początku lat 90-tych były określone jako operacje wojskowe inne niż wojna, operacje w konfliktach o niskiej intensywności czy operacji pozawojenne. Wskazują na to zmiany w doktrynach militarnych szeregu państw, sojuszy obronnych i organizacji międzynarodowych. Dotyczy to również „Strategii bezpieczeństwa RP”. Nowe funkcje i zadania sił zbrojnych, przyjęte w tym dokumencie, odzwierciedlają zaangażowanie Polski w działalność organów międzynarodowego systemu bezpieczeństwa, a operacje koalicyjne obok sojuszniczych są traktowane jako jedna z podstawowych form użycia Sił Zbrojnych RP.

Klasycznym przykładem pozasojuszniczych operacji wielonarodowych mogą być operacje pokojowe prowadzone pod auspicjami ONZ lub innej regionalnej organizacji bezpieczeństwa międzynarodowego. Wynika to z faktu, iż uprawnienia do stosowania określonych środków zbiorowych w celu tłumienia wszelkich aktów agresji i niedopuszczenia do zagrożenia pokoju posiada, zgodnie z międzynarodowym prawem, Organizacja Narodów Zjednoczonych. Prawo inicjatyw pokojowych nadane tej i innym organizacjom zostało zapisane w Karcie Narodów Zjednoczonych³¹ i może stać się źródłem mandatu operacji pokojowych prowadzonych przez koalicje państw.

Rozdział VI Karty Narodów Zjednoczonych przewiduje realizację tych zadań poprzez zastosowanie środków w formie rezolucji zalecających pokojowy sposób rozwiązania sporu. Rozdział VII upoważnia Radę Bezpieczeństwa ONZ do zastosowania środków przymusu obejmujących: sankcje ekonomiczne, zerwanie stosunków dyplomatycznych i określone ogólnie „konieczne operacje sił zbrojnych”.

---

³¹ Karta Narodów Zjednoczonych, Nowy Jork 1971.

W aspekcie użycia sił zbrojnych w operacjach koalicyjnych szczególnie istotne są zapisy rozdz. VII Karty Narodów Zjednoczonych. Zgodnie z ich postanowieniami Rada Bezpieczeństwa może w razie konieczności użyć sił zbrojnych państw członkowskich ONZ do wsparcia dyplomatycznych zabiegów pokojowych poprzez przeprowadzenie demonstracji siły, blokady lub wszelkich innych działań militarnych, jakie zostaną uznane za konieczne, w celu przywrócenia pokoju i bezpieczeństwa³². Karta zobowiązuje państwa członkowskie do wydzielenia, na żądanie Rady Bezpieczeństwa, części swych zasobów militarnych do działań przywracania pokoju. Ustala również, że zasady przekazywania, rodzaj, liczebność i miejsce rozlokowania tych sił będą regulowane odrębnymi układami³³.

Przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne ONZ raport Komisji Narodów Zjednoczonych do spraw operacji pokojowych z dnia 17 sierpnia 2000 r. wyraźnie określa, że ONZ nie jest zdolna do prowadzenia kompleksowych operacji pokojowych, w tym przede wszystkim operacji wymuszania pokoju. Rezultatem takiej konkluzji jest rekomendacja, aby operacje takie były prowadzone przez koalicje państw działających na podstawie mandatu Rady Bezpieczeństwa ONZ. Tak więc z dużym prawdopodobieństwem można założyć, że kompleksowe operacje pokojowe, a przede wszystkim operacje wymuszania pokoju będą miały charakter operacji wielonarodowych, w tym operacji koalicyjnych³⁴.

Problematyka działań w ramach koalicji ma coraz większe znaczenie dla operacji sił wojskowych NATO. Zakończenie zimnej wojny oraz doświadczenia zdobyte przez sojusz w operacjach pokojowych prowadzonych wspólnie z ONZ na Bałkanach doprowadziły do przewartościowania w koncepcjach operacyjnego użycia sił zbrojnych sojuszu w ramach szerszych koalicji państw wydzielających siły do dyspozycji ONZ i OBWE, a ostatnio również Unii Europejskiej.

---

³² Tamże, art. 41 i 42.

³³ Tamże, art. 43.

³⁴ *Report of the panel on United Nations peace Operations*, ONZ, Nowy Jork 2001, s. 9.

Pomimo długotrwałych doświadczeń współpracy w ramach międzynarodowych koalicji, w NATO nie przyjęto jeszcze uzgodnionej w skali sojuszu doktryny operacji wielonarodowych. W lutym 2001 r. przedstawiony został proponowany projekt roboczy poradnika operacji wielonarodowych NATO „NATO Multinational Operations Handbook”, który jednak nie był dokumentem o charakterze doktrynalnym normującym założenia operacyjne, lecz instrukcją zawierającą procedury organizacyjne i sztabowe.

W aspekcie założeń sojuszniczych w odniesieniu do operacji koalicyjnych znaczącym krokiem było przyjęcie koncepcji strategicznej w 1999 r. Nowa doktryna strategiczna sojuszu rozszerzyła obszar tradycyjnych zadań o działania na rzecz umacniania pokoju. Oprócz naczelnego i niezmiennego zadania, kolektywnej obrony wszystkich członków, Sojusz stosownie do zachodzących na świecie zmian politycznych rozszerzył krąg swych zainteresowań i zadań dla sił zbrojnych. Obecnie NATO należy postrzegać jako organizację, która przez dialog, współpracę i partnerstwo stara się oddziaływać stabilizująco na inne kraje i regiony. Jest organizacją, która zapobiega powstawaniu kryzysów militarnych, dąży do ich deeskalacji, a także czynnie uczestniczy w operacjach humanitarnych. NATO przeciwdziała niekontrolowanemu rozprzestrzenianiu broni masowego rażenia i terroryzmu państwowego oraz przestępczości, coraz szerzej angażując swoje siły wojskowe w operacjach wielonarodowych z udziałem wojsk państw partnerskich.

Przesłanką szerszego angażowania się w operacje koalicyjne jest też inicjatywa zdolności obronnych, która ukierunkowuje inicjatywę w sprawie zdolności obronnych na budowę sił wielonarodowych, zdolnych do skutecznego reagowania kryzysowego. Komunikat szczytu waszyngtońskiego z 24. 04. 1999 r. w art. 41 nakazuje przygotować siły zbrojne do „uczestniczenia w przeciwdziałaniu konfliktom oraz prowadzenia operacji reagowania na kryzysy spoza art. V”³⁵. Tak więc nowa koncepcja strategiczna oparta na założeniach obrony pokoju i demokracji tworzy spójne spektrum dla działań na rzecz stabilizacji, od dialogu, kooperacji i partnerstwa, poprzez zapobieganie i sterowanie kryzysami, aż do

---

³⁵ *Koncepcja Strategiczna Sojuszu*, op. cit., pkt 48-50.

militarnego wsparcia przedsięwzięć pokojowych, wymuszania pokoju i reakcji zbrojnej przeciw agresji.

Ogólna filozofia użycia sił wojskowych NATO zakłada użycie siły dla stworzenia bezpiecznych warunków do dalszych wielokierunkowych i wielopłaszczyznowych działań stabilizacyjnych (budowania pokoju) podejmowanych przez szersze koalicje państw, organizacje międzynarodowe i pozarządowe.

Powyższy model koncepcyjny stał się jedną z przesłanek wydzielenia z sił NATO jednostek zdolnych do podejmowania działań ekspedycyjnych w przypadkach gwałtownych eskalacji kryzysów militarnych i pozamilitarnych. Zwiększenie możliwości podejmowania działań koalicyjnych związane są z utworzeniem Sił Odpowiedzi NATO (NATO Response Force – NRF). Siły te mają składać się z zaawansowanych technologicznie, elastycznie reagujących, wysoce mobilnych i interoperacyjnych oddziałów, w tym jednostek lądowych, morskich i powietrznych, gotowych do szybkiego przemieszczania się w miejsca, gdzie będą potrzebne, zgodnie z decyzjami Rady. NRF przyczynią się również do zwiększenia zdolności wojskowych sojuszu, szczególnie w zakresie prowadzenia kompleksowych operacji reagowania kryzysowego. Siły NRF miały osiągnąć wstępną zdolność operacyjną jak najszybciej, ale nie później niż w październiku 2004 r. zaś pełną zdolność operacyjną nie później niż w październiku 2006 r. zgodnie z raportem przedłożonym Ministrom Obrony NATO wiosną 2003 r. Zauważyć należy, iż jednym z obszarów użycia Sił Odpowiedzi NATO będą operacje prowadzone przez UE, a zatem operacje o charakterze koalicyjnym.

Kontynuacją wysiłków NATO zmierzających do rozwijania zdolności do działań w operacjach prowadzonych poza obszarem sojuszu było przyjęcie Zobowiązań Praskich w sprawie Zdolności Wojskowych (*Praque Capabilities Commitment – PCC*). Uznano je za element wysiłków sojuszu mających na celu zwiększenie i rozwój nowych zdolności bojowych na współczesnym teatrze działań w strefie wysokiego zagrożenia jak również przyczyniło się do zwiększenia zdolności NATO do udziału w operacjach koalicyjnych. Poszczególne państwa członkowskie przyjęły polityczne zobowiązania

doskonalenia zdolności do obrony przed atakiem chemicznym, biologicznym, radiologicznym i nuklearnym. W ramach powyższych zobowiązań podjęte zostały działania w zakresie: wywiadu, nadzoru oraz identyfikacji celów; rozpoznania powietrznego, dowodzenia, kontroli i komunikacji; sprawności bojowej, wraz z precyzyjnie naprowadzanymi pociskami oraz obezwładnienia systemów obrony przeciwlotniczej przeciwnika; rozwoju strategicznego transportu powietrznego i morskiego; uzupełniania paliwa w powietrzu; tworzenia mobilnych oddziałów wsparcia i służby zabezpieczenia bojowego. Zobowiązania praskie państw NATO połączone były z działaniami Unii Europejskiej na rzecz wzmocnienia europejskich zdolności wojskowych, zapisanymi w Planie Działań w sprawie Europejskich Zdolności Wojskowych. Można zatem założyć, iż w wymiarze koalicyjnym zastały podjęte niezbędne kroki w celu poprawy zdolności w obszarach, gdzie występują słabości w siłach wojskowych obu organizacji. Długofalowe uwarunkowania działań w szerszych koalicjach będą wynikać z podejmowania przedsięwzięć wielonarodowych, specjalizacji i wyznaczenia nowych priorytetów. Należy jednak zwrócić uwagę, że powyższe reformy będą wymagać dodatkowych źródeł finansowania i szerszej akceptacji działań koalicyjnych przez parlamenty narodowe państw członkowskich NATO³⁶.

Osiąganie zdolności do działań koalicyjnych ma być procesem równoległym do utrzymywania zdolności kolektywnej obrony. Zgodnie ze zobowiązaniami traktatu waszyngtońskiego siły sojuszu muszą być w stanie skutecznie odstraszać i bronić, utrzymywać i przywracać terytorialną integralność członków Sojuszu, a w wypadku konfliktu szybko zakończyć wojnę poprzez zmuszenie przeciwnika do zmiany decyzji, wstrzymania ataku i wycofania się. Pomimo ciągłości takiego wymogu, dla którego siły NATO muszą utrzymać zdolność do wspólnej obrony, wymagane jest posiadanie przez nie zdolności do skutecznego prowadzenia operacji reagowania na kryzysy spoza art. 5.

Potencjalną przesłanką do prowadzenia operacji koalicyjnych może być wymóg powstrzymania zagrożeń poprzez reagowanie na potencjalny kryzys w jego wczesnej fazie. W przypadku kryzysu zagrażającego stabilności na obszarze euroatlantyckim oraz mogącego spowodować zagrożenie dla

---

³⁶ *Deklaracja szczytu praskiego*, op. cit., pkt 3.

bezpieczeństwa członków sojuszu siły zbrojne sojuszu mogą zostać wykorzystane do przeciwstawienia się kryzysowi, utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa poprzez prowadzenie operacji wspomaganie innej organizacji międzynarodowej, uzupełniania i wzmacniania działań politycznych w ramach szerokiego podejścia do bezpieczeństwa.

Uczestnicząc w koalicyjnych wojskowych operacjach reagowania kryzysowego siły zbrojne Sojuszu będą musiały działać w zróżnicowanym otoczeniu, wobec rozmaitych uczestników zdarzeń, zagrożeń, sytuacji i oczekiwań, wliczając w to katastrofy humanitarne. Oznacza to, że niektóre operacje reagowania kryzysowego spoza art. 5 mogą być tak wymagające, jak niektóre misje wspólnej obrony. Zakłada się, że sojusz powinien być przygotowany do wsparcia na bazie rozłącznych, ale nie oddzielnych możliwości operacji pozostających pod polityczną kontrolą i strategicznym kierownictwem UE lub innej organizacji. Potencjalny udział krajów partnerskich i innych państw nie należących do NATO w ramach operacji prowadzonych przez Sojusz, jak również możliwe operacje z udziałem Rosji, uważane są za kolejny etap wkładu NATO w reagowanie na kryzysy wpływające na bezpieczeństwo regionu euroatlantyckiego³⁷.

Potencjalne obszary działań koalicyjnych w czasie pokoju wynikają ze współpracy NATO z państwami obszaru euroatlantyckiego. Siły zbrojne sojuszu mogą realizować zadania dla promowania stabilności na całym obszarze euroatlantyckim poprzez udział w kontaktach wojskowych oraz innych wspólnych działaniach i ćwiczeniach w ramach Partnerstwa dla Pokoju, jak również w tych organizowanych dla pogłębienia kontaktów NATO z Rosją, Ukrainą i krajami uczestniczącymi w Dialogu Śródziemnomorskim. Podejmowane w wymiarze wielonarodowym i koalicyjnym działania przyczyniają się do zwiększenia stabilizacji i wzajemnego zrozumienia poprzez udział w działaniach na rzecz budowy środków zaufania, wliczając w to działania zwiększające transparentność i wzajemne kontakty, jak również w misjach weryfikacyjnych porozumień o kontroli zbrojeń oraz w humanitarnych akcjach rozminowywania. Możliwe obszary prowadzonych w czasie pokoju działań i operacji, w których uczestniczy NATO mogą obejmować:

---

³⁷ *Strategic Vision: The Military Challenge*, op. cit., s. 7-8.

- trening i ćwiczenia, interoperacyjność, stosunki cywilno-wojskowe;
- współpracę w rozwoju koncepcji i doktryn, planowaniu obronnym oraz reagowania kryzysowego;
- przeciwdziałanie proliferacji i współpraca w produkcji uzbrojenia;
- udział w planowaniu operacyjnym i operacjach.

Jak wskazano we wcześniejszej części studium sojusznicza doktryna dopiero od niedawna została uzupełniona o problematykę operacji reagowania kryzysowego, a problematyka działań koalicyjnych ujmowana jest w niej marginalnie i z reguły w sposób pośredni. Zgodnie z ustaleniami zawartymi w dokumencie *AJP-3.4 Non-Article 5 Crisis Response Operations* operacje reagowania kryzysowego mogą być dzielone w odniesieniu do zagrożenia bezpieczeństwa Sojuszu Północnoatlantyckiego i jego państw członkowskich na operacje z art. 5 (przy bezpośrednim zagrożeniu bezpieczeństwa) oraz spoza art. 5 (*Non-Article 5 CRO*). **Operacje reagowania kryzysowego** spoza art. 5 definiowane są w cytowanym dokumencie, jako **wielofunkcyjne operacje obejmujące działania polityczne, wojskowe i cywilne prowadzone w zgodzie z prawem międzynarodowym, mające na celu zapobieganie konfliktom i zarządzanie kryzysami dla osiągnięcia zadeklarowanych przez sojusz celów**³⁸.

Immanentną częścią założeń sojuszniczej doktryny operacji reagowania kryzysowego jest założenie, że operacje takie będą prowadzone wspólnie z organizacjami międzynarodowymi oraz państwami nie będącymi członkami sojuszu w ramach koalicji kierowanej przez NATO (NATO Led operations).

W założeniach doktrynalnych NATO przyjmuje się, że warunki, w jakich te operacje będą prowadzone mogą być bardzo zróżnicowane. Identyfikacja przeciwnika i zagrożeń dla sił sojuszu obok celów operacji jest podstawą planowania. W operacjach antykryzysowych obok sił wojskowych może być zaangażowana duża ilość organizacji i instytucji międzynarodowych, rządowych i pozarządowych, politycznych i humanitarnych, co w konsekwencji zmienia

³⁸ *AJP-3.4 Non-Article 5 Crisis Response Operations*, Ratification Draft, MAS Brussels 2004, pkt 0005.

charakter takich operacji z sojuszniczego na wielonarodowy koalicyjny oraz cywilno-wojskowy.

Udział w operacjach spoza art. 5 jest dobrowolny, czyli de facto koalicyjny, gdyż działania reagowania kryzysowego wykraczają w wielu przypadkach poza zobowiązania sojusznicze określone w traktacie waszyngtońskim. Z analizy ustaleń zawartych w *AJP-3.4* wynika, że operacje reagowania kryzysowego mogą obejmować szeroki zakres działań wojskowych realizowanych w celu³⁹:

- zabezpieczania celów narodowych poszczególnych uczestniczących w nich państw;
- zapobiegania wojnie;
- nakłaniania do pokoju (pokojuowego rozwiązania sporów);
- wsparcia cywilnych organów władzy.

Na właściwości użycia sił wojskowych w koalicyjnych operacjach reagowania kryzysowego będą wywierały znaczący wpływ zasady prowadzenia takich operacji. Ogólne sojusznicze zasady działania sił zbrojnych w operacjach reagowania kryzysowego nabierają specyficznej treści. Spośród zasad operacji reagowania kryzysowego NATO szczególnie podkreślane są⁴⁰:

- cel i celowość;
- jednoczenie wysiłków;
- bezpieczeństwo sił;
- ograniczenia w działaniach;
- zasadność podejmowanej interwencji;
- legalność działań.

---

³⁹ Tamże, pkt 0102.

⁴⁰ Tamże, pkt 0103.

Konsekwencją przyjęcia takich zasad mogą być daleko posunięte ograniczenia w użyciu siły oraz ścisła kontrola polityczna działań wojskowych. Konieczne będzie też szeroko zakrojone współdziałanie z międzynarodowymi organizacjami bezpieczeństwa.

Sojusz Północnoatlantycki zajął stanowisko wobec operacji militarnych podejmowanych na mocy mandatu Rady Bezpieczeństwa ONZ i operacji koalicyjnych, których podstawę stanowi prawo państw do samoobrony w przypadku zagrożenia szeroko rozumianego bezpieczeństwa. Komitet Polityczny Sojuszu w dokumentach doktrynalnych stwierdza, że w przypadku operacji militarnych o charakterze przywracania pokoju (wymuszania zbrojnego) wyraża wolę pełnego wspierania, wyłącznie tych operacji reagowania kryzysowego, które posiadają mandat Rady Bezpieczeństwa ONZ. W przypadku operacji humanitarnych i poszukiwawczo-ratowniczych Sojusz przewiduje zaangażowanie swojego potencjału również na wniosek organizacji regionalnych np. OBWE i UE.

W świetle przeprowadzonych badań należy zauważyć, że w odniesieniu do operacji militarnych narodowych, bilateralnych i koalicyjnych podejmowanych w obronie bezpieczeństwa międzynarodowego Sojusz Północnoatlantycki akceptuje zaangażowanie państw członkowskich w te działania, ale nie angażuje swojego autorytetu ani potencjału militarnego w działania o nieuregulowanym statusie prawnym. Zgodnie z doktryną operacji reagowania kryzysowego sojuszu *AJP 3.4* operacje reagowania kryzysowego generalnie obejmują⁴¹:

1. Operacje sojusznicze (akceptowane i realizowane przez NATO)

a) operacje pokojowe (*Peace Support Operations – PSO*)⁴²:

- zapobieganie konfliktom;
- przywracanie (wymuszanie) pokoju;

---

⁴¹ Tamże, pkt 301.

⁴² Budowanie pokoju zgodnie z *MC 327* obejmuje działania po konflikcie, zmierzające do umocnienia i utrwalenia rozwiązań politycznych, dla uniknięcia ponownego konfliktu. Współcześnie nazywane operacjami stabilizacyjnymi.

- utrzymywanie pokoju;
  - budowanie pokoju;
  - udzielanie pomocy humanitarnej:
- b) operacje humanitarne nie będące częścią operacji wsparcia pokoju (*Humanitarian Operations In Non-PSO Scenarios*);
  - c) operacje poszukiwawczo-ratownicze (*Search and Rescue Operations – SAR*).
2. Operacje narodowe, bilateralne i koalicyjne⁴³:
- a) operacje przeciwpartyzanckie (*Counter-Insurgency Operations*);
  - b) zwalczanie terroryzmu (*Combating Terrorism*);
  - c) ewakuacja osób niewalczących (*Non-Combatant Evacuation Operations*);
  - d) pomoc i wsparcie władz cywilnych (*Military Aid / Support to The Civil Authorities*);
  - e) operacje przeciwnarkotkowe (*Counter Drug Operations*);
  - f) wymuszanie (egzekwowanie) sankcji (*Enforcement of Sanctions*).

Przeprowadzone analizy sojuszniczych założeń doktrynalnych w odniesieniu do operacji reagowania kryzysowego wskazują, iż większa część takich operacji może być prowadzona w wymiarze koalicyjnym. Oznacza to możliwość tworzenia wewnątrz NATO doraźnych koalicji, w skład których wejdą tylko niektóre państwa członkowskie, w celu prowadzenia określonych typów operacji. Tak więc, w odniesieniu do części zagrożeń bezpieczeństwa podejmowane mogą być działania koalicyjne (bilateralne i multilateralne) sił wojskowych państw członkowskich NATO⁴⁴.

W przeciwieństwie do założeń doktrynalnych Sojuszu Północnoatlantyckiego, w których problematyka operacji koalicyjnych ujmowana jest w sposób pośredni, amerykańskie założenia doktrynalne problematykę taką rozpatrują w dużo

⁴³ Tamże, Charter 4 Other Non-Article 5 CRO and tasks.

⁴⁴ JP 3-16 *Joint Doctrine for Multinational Operations*, op. cit., s. VII I VIII.

szerszym zakresie. Podstawowe dokumenty normatywne doktryny połączonej zawierają rozdziały poświęcone operacjom wielonarodowym rozumianym jako operacje sojusznicze i koalicyjne, a szczegółowa wykładnia w tym zakresie zawarta jest w publikacji *JP 3-16 Joint Doctrine for Multinational Operations*. Operacje wielonarodowe w myśl zapisów amerykańskiej doktryny operacji połączonych mogą być prowadzone w czasie pokoju, operacji wojskowych innych niż wojna oraz w trakcie działań wojennych⁴⁵.

Pokojowe zaangażowanie w opcje wielonarodowe definiowane jest jako „(...) działania wojskowe podejmowane w celu kształtowania środowiska bezpieczeństwa, zwiększenia wiarygodności zawartych sojuszy i koalicji, stabilizacji sytuacji polityczno-militarnej w wymiarze regionalnym, a także rozwijania zdolności do podejmowania działań reagowania kryzysowego w przypadkach przewidywanej eskalacji sytuacji kryzysowej”. Działania wielonarodowe w czasie pokoju mogą obejmować, zgodnie z założeniami doktryny amerykańskiej:

- okresowe lub cykliczne przemieszczenie określonych sił wojskowych;
- ćwiczenia wielonarodowe;
- szkolenie wojskowe dla sił koalicyjnych;
- robocze kontakty wojskowe różnego szczebla;
- prace grup doradczych.

Istotą pokojowego zaangażowania sił wojskowych w operacje wielonarodowe jest możliwość zdobywania przez nie wiedzy o obszarze operacji, monitorowanie sytuacji oraz kumulowanie doświadczeń współpracy koalicyjnej. Pozwalać to ma na szybkie i elastyczne użycie takich sił w operacjach reagowania kryzysowego lub działaniach wojennych na obszarze ich pokojowego zaangażowania.

Doktryna sił połączonych dla operacji wielonarodowych zakłada, że gros takich operacji będzie realizowana w ramach operacji wojskowych innych niż wojna. Zgodnie z założeniami zawartymi w *JP 3-16 Joint Doctrine for Multinational*

---

⁴⁵ Tamże, s. 1-8.

Operations siły amerykańskie mogą zostać użyte w ramach koalicji w następujących rodzajach operacji wojskowych innych niż wojna⁴⁶:

- zwalczanie terroryzmu;
- pomocy Departamentu Obrony dla operacji przeciwnarkotykowych;
- wymuszanie sankcji i prowadzenie morskich działań blokadowych;
- wymuszanie stref wyłączonych;
- zapewnienie swobody nawigacji i wykorzystania przestrzeni powietrznej;
- pomoc humanitarna poza granicami kraju;
- wsparcie władz państwowych i pomoc w zwalczaniu ruchów partyzanckich;
- ewakuacja osób niewalczących;
- operacje pokojowe;
- ochrona żeglugi morskiej;
- operacje pokazu siły;
- kontrola zbrojeń.

Zasady użycia sił amerykańskich w operacjach wielonarodowych oparte są na zasadzie wzajemnego zaufania w ramach koalicji lub sojuszu. Za najważniejsze z nich uznawane są⁴⁷:

- wzajemny szacunek;
- wzajemne zrozumienie;
- znajomość partnerów;
- cierpliwość.

Istotą zasad operacji wielonarodowych w ujęciu amerykańskim jest nadrzędność utrzymania koalicji i zachowania wielonarodowego charakteru zaangażowania wojskowego USA. Stąd też wyżej wymienione zasady są

---

⁴⁶ Tamże, s. I-5 do I-8.

⁴⁷ Tamże, s. I-9 i I-10.

odmienne od klasycznych zasad sztuki wojennej. Widoczna jest również rozbieżność zasad prowadzenia operacji wielonarodowych w stosunku do operacji prowadzonych w wymiarze narodowym i sojuszniczym.

Możliwość użycia wydzielonych kontyngentów wojskowych ze składu Sił Zbrojnych RP w pozasojuszniczych operacjach wielonarodowych wynika z podstawowych założeń strategii bezpieczeństwa narodowego. Zgodnie z zawartymi w niej ustaleniami Siły Zbrojne RP służą zapewnieniu bezpieczeństwa Polski i niosą pomoc sojuszniczą zgodnie z art. 5 Traktatu Północnoatlantyckiego. Ich zadaniem jest także ochrona polskich interesów oraz budowa pozycji Polski w NATO i Unii Europejskiej, co może powodować konieczność podejmowania działań w ramach doraźnie tworzonych koalicji.

„Strategia bezpieczeństwa narodowego RP” przewiduje, że udział w obronie narodowej polega na odpowiednim przygotowaniu i wykorzystaniu sił oraz środków będących w dyspozycji sił zbrojnych w celu przeciwdziałania wszelkiego rodzaju zagrożeniom dla bezpieczeństwa państwa oraz ochrony interesów Polski. Jednocześnie Siły Zbrojne RP uczestniczą w realizacji zobowiązań sojuszniczych oraz w zapewnianiu bezpieczeństwa zbiorowego w Europie zgodnie z umowami międzynarodowymi i w ramach organizacji, których Polska jest członkiem. Współdziałają w zapewnieniu bezpieczeństwa w sytuacji zagrożenia atakami terrorystycznymi na terytorium Polski oraz biorą udział w działaniach koalicji antyterrorystycznej na obszarze NATO i poza nim⁴⁸.

Wyraźnie zatem widoczne są przesłanki użycia wydzielonych kontyngentów wojskowych Sił Zbrojnych RP nie tylko w opcjach sojuszniczych, ale również koalicyjnych. Potencjalne możliwości działań koalicyjnych istnieją już w czasie pokoju. Biorąc pod uwagę, że podstawową misją Sił Zbrojnych RP w czasie pokoju jest utrzymanie sił i zdolności potrzebnych do realizacji zadań w zakresie ochrony i zapewnienia bezpieczeństwa Polski oraz udzielanie władzom cywilnym niezbędnej pomocy wojskowej, głównie w wypadku zagrożeń nie militarnych (klęsk

---

⁴⁸ *Strategia bezpieczeństwa narodowego RP*, op. cit., s. 11-12.

żywiolowych i katastrof) można przyjąć, że współdziałanie w tym zakresie z siłami Rosji i Białorusi, czy Ukrainy może być typowymi operacjami koalicyjnymi⁴⁹.

Z członkostwa Polski w NATO wynika konieczność rozwoju sojuszniczej interoperacyjności, zapewnienia zdolności w ramach ustalonej specjalizacji narodowej oraz gotowości do budowy zdolności obronnych opartych na współpracy międzynarodowej. Siły Zbrojne RP są włączone w kształtowanie bezpieczeństwa w bezpośrednim sąsiedztwie Polski i na terytorium całej Europy poprzez rozwój współpracy wojskowej z innymi państwami. Uczestniczą w utrwalaniu porządku międzynarodowego poprzez udział w militarnych działaniach stabilizacyjnych, głównie w ramach operacji prowadzonych przez ONZ, OBWE, NATO i UE, a także koalicji ad hoc⁵⁰. Siły zbrojne są zobowiązane do przygotowania i utrzymywania potencjału sił ekspedycyjnych, umożliwiającego udział w operacjach reagowania kryzysowego i operacjach pokojowych prowadzonych na i poza terytorium Polski w ramach operacji NATO, UE, a także ONZ. Oznacza to wzrost znaczenia operacji koalicyjnych w ogólnych założeniach operacyjnego użycia Sił Zbrojnych RP.

W świetle przeprowadzonych analiz materiałów źródłowych w zakresie założeń użycia Sił Zbrojnych RP w czasie pokoju, kryzysu i wojny można przyjąć, że potencjalne obszary zadań realizowanych w ramach⁵¹:

- zapewnienia bezpieczeństwa w czasie pokoju poprzez udzielanie pomocy wojskowej organom władzy i administracji państwowej, organizacjom cywilnym i społeczeństwu; wspierania polskiej polityki zagranicznej w kształtowaniu bezpiecznego środowiska międzynarodowego, głównie w najbliższym otoczeniu Polski oraz rozwijania współpracy wojskowej, a także środków budowy zaufania i bezpieczeństwa;
- wspieranie procesu stabilizacji i operacji humanitarnych poprzez utrzymywanie sił i zdolności operacyjnych niezbędnych do wspierania, zgodnie z polską racją stanu, instytucji i organizacji międzynarodowych

---

⁴⁹ Tamże, s. 15.

⁵⁰ Tamże, s. 24.

⁵¹ Tamże, s. 34.

w zakresie reagowania kryzysowego oraz wojskowych działań stabilizacyjnych (innych niż działania zbrojne) i udział w operacjach humanitarnych poza terytorium kraju;

- zapobieganie konfliktom lokalnym i regionalnym oraz udział w ich rozwiązywaniu przez uczestnictwo wyspecjalizowanych komponentów Sił Zbrojnych RP w sojuszniczych, unijnych lub koalicyjnych operacjach prewencyjnych i wspierania pokoju na oddalonych teatrach działań; uczestnictwo w wysiłkach mediacyjnych, a także prowadzenia działań na rzecz ochrony praw człowieka;
- udział w działaniach antyterrorystycznych poprzez wsparcie działań na rzecz bezpieczeństwa państwa w wypadku zagrożenia atakami terrorystycznymi oraz udziału w działaniach sojuszniczych i (lub) koalicyjnych, zwalczających źródła terroryzmu.

Szczegółowe zadania, które mogą być w czasie pokoju realizowane przez Siły Zbrojne RP w wymiarze narodowym, sojuszniczym i koalicyjnym mogą obejmować⁵²:

- monitorowanie i ochronę przestrzeni powietrznej oraz wspieranie ochrony granicy lądowej i wód terytorialnych;
- prowadzenie działalności rozpoznawczej i wywiadowczej;
- prowadzenie współpracy wojskowej w zakresie rozwoju i stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa w bezpośrednim otoczeniu Polski i na świecie;
- implementację postanowień porozumień rozbrojeniowych oraz nadzór nad ich realizacją;
- wspieranie władz państwowych oraz administracji publicznej w reagowaniu na zagrożenia niemilitarne, w tym głównie klęski żywiołowe i katastrofy przemysłowe;
- prowadzenie działań poszukiwawczo-ratowniczych;

---

⁵² Tamże.

- realizację zabezpieczenia topograficznego i działalności hydrograficzno-meteorologicznej;
- oczyszczanie terenu z przedmiotów wybuchowych i niebezpiecznych pochodzenia wojskowego;
- monitorowanie skażeń promieniotwórczych, chemicznych i biologicznych na terytorium kraju.

W świetle założeń zawartych w „Strategii wojskowej RP” można przyjąć, że udział wydzielonych kontyngentów wojskowych ze składu Sił Zbrojnych RP w ramach operacji koalicyjnych prowadzonych dla wsparcia procesu stabilizacji oraz niesienia pomocy humanitarnej może obejmować udział w operacjach utrzymania pokoju prowadzonych przez NATO, UE i ONZ oraz wynikających z innych porozumień międzynarodowych, a także wspieranie operacji humanitarnych prowadzonych przez organizacje międzynarodowe, rządowe i inne⁵³.

Potencjalne zadania związane z udziałem w operacjach sojuszniczych i koalicyjnych w ramach zapobiegania konfliktom lokalnym i regionalnym oraz udział w ich rozwiązywaniu mogą obejmować obronę terytorium kraju prowadzoną w wymiarze narodowym lub sojuszniczym oraz udział w likwidacji konfliktu lokalnego lub regionalnego na obszarze odpowiedzialności NATO, zgodnie z art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego w ramach operacji sojuszniczych.

Należy również przewidywać udział wydzielonych jednostek Sił Zbrojnych RP w likwidacji konfliktu lokalnego lub regionalnego poza obszarem odpowiedzialności NATO.

W świetle ustaleń zawartych w strategii wojskowej udział w działaniach antyterrorystycznych w ramach sojuszniczych i koalicyjnych operacjach wojskowych może obejmować następujące zadania⁵⁴:

---

⁵³ Tamże, s. 38.

⁵⁴ Tamże.

- prowadzenie działań prewencyjnych;
- obronę przed atakami terrorystycznymi;
- udział w czynnym zwalczaniu terroryzmu;
- uczestnictwo w likwidacji skutków działań terrorystycznych.

Dokonana analiza przewidywanych zadań Sił Zbrojnych RP wskazuje na możliwość ich udziału w operacjach o charakterze koalicyjnym przede wszystkim w ramach szeroko rozumianych operacji pokojowych i stabilizacyjnych prowadzonych przede wszystkim poza obszarem kraju i państw członkowskich NATO. Można założyć, że w składzie sił wydzielonych do koalicji mogą znaleźć się obok jednostek lądowych, także komponenty morski i powietrzny. Siły lotnictwa mogą też stanowić niezbędny potencjał wyspecjalizowanych sił do prowadzenia działań antyterrorystycznych oraz akcji humanitarnych i ratowniczych. Skala zaangażowania Polski w tego typu działaniach będzie każdorazowo uzgadniana z sojusznikami, członkami koalicji, zainteresowanymi rządami lub organizacjami międzynarodowymi, stąd też trudno jednoznacznie założyć przewidywaną wielkość sił wojskowych w takich operacjach.

Jednym z najważniejszych obszarów użycia sił zbrojnych w operacjach koalicyjnych będą szeroko zdefiniowane, kompleksowe operacje pokojowe prowadzone na podstawie mandatu międzynarodowych organizacji bezpieczeństwa (ONZ, OBWE) i pod ich auspicjami. W literaturze przedmiotu można spotkać podział operacji pokojowych w zależności od celu przedsięwzięcia, który jest ściśle związany z rodzajem zaistniałego kryzysu oraz tym etapem jego eskalacji, w jakim mają ingerować międzynarodowe siły zbrojne. Takie kryterium upoważnia do podziału operacji pokojowych na trzy kategorie⁵⁵:

- operacje zapobiegania konfliktom;
- operacje przywracania pokoju;
- operacje budowania pokoju (stabilizacyjne).

---

⁵⁵ Tamże, s. 45.

Określona w ten sposób typologia obszarów prowadzenia operacji pokojowych tworzy podstawę do podziału działań sił wojskowych koalicji zaangażowanej w operacje pokojowe. Funkcje realizowane w ich ramach można określić jako prewencja, wymuszanie i wsparcie. Pierwsza kategoria operacji pokojowych obejmuje działania zmierzające do powstrzymania rozwoju zaistniałego konfliktu i niedopuszczenia do jego przerodzenia się w formę niosącą zagrożenie wewnętrzne lub międzynarodowe (regionalne).

Zapobieganie konfliktom obejmuje stwarzanie warunków do dialogu i porozumienia poprzez różne formy nacisku od dyplomatycznych, poprzez wprowadzanie ograniczeń i zakazów uniemożliwiających kontynuowanie walk, do odstraszenia militarnego włącznie. Potencjalnie więc w operacjach koalicyjnych możliwe będzie podejmowanie działań, które są ujęte w rozdz. VI Karty ONZ, takich jak:

- działania prewencyjne (dyplomacja prewencyjna, negocjacje, rokowania, badanie przyczyn);
- tworzenie pokoju (misje dobrych usług, pośrednictwo, koncyliacja);
- nakłanianie do pokoju i powstrzymywanie rozwoju kryzysu (prezentacja stanowisk organizacji pokojowych, proponowanie stronom warunków porozumienia, demonstracja woli interwencji, demonstracja siły).

Z praktyki operacji pokojowych ONZ wynika, że takie działania mogą być wspierane, a nacisk polityczny potęgowany, przez siły zbrojne. Praktykowane formy tego wsparcia to demonstracja siły i woli interwencji, a w rezultacie odstraszenie przed naruszeniem prawa oraz nakłanianie do ustępstw poprzez egzekwowanie sankcji (blokady granic, portów, przestrzeni, egzekwowanie embarga itp.). Najwyższym stopniem zaangażowania sił zbrojnych na etapie zapobiegania konfliktowi jest prewencyjne wprowadzenie kontyngentów sił międzynarodowych na terytoria państw-stron i rozdzielenie potencjalnych przeciwników przed wejściem sporu w fazę konfliktu zbrojnego lub wojny, a następnie stworzenie warunków do osiągnięcia porozumienia i odbudowania pokoju.

W świetle przedstawionych założeń i uwarunkowań prowadzenia operacji zapobiegania konfliktom wyraźnie dostrzegalna jest zbieżność założeń użycia sił wojskowych preferowanych przez międzynarodowe organizacje bezpieczeństwa z koncepcjami sojuszniczymi i narodowymi reprezentatywnych państw.

Druga kategoria operacji pokojowych to działania podejmowane w oparciu o rozdz. VII Karty w przypadku, kiedy dążenia do porozumienia stron i utrzymania zagrożonego pokoju zakończyły się niepowodzeniem i narasta poważne zagrożenie bezpieczeństwa międzynarodowego⁵⁶. Celem interwencji zbrojnej sił pokojowych może być wystąpienie przeciw agresji lub w obronie łamanych praw mniejszości, jak również w celach humanitarnych⁵⁷. Odpowiednio do zaistniałego zagrożenia mogą być podejmowane działania angażujące wszelkie dostępne środki w celu doprowadzenia do przywrócenia pokoju. W tej kategorii operacji pokojowych mieszczą się takie operacje, jak:

- wymuszanie pokoju (poprzez sankcje rozszerzone na obszar zwaśnionych państw, bądź poprzez użycie siły);
- zaprowadzanie pokoju (akcje specjalne, uderzenia powietrzne, rajdy).

Z analizy założeń operacji pokojowych ONZ wynika, że dla wyeliminowania kontrowersji w przypadkach podejmowania interwencji zbrojnej przez koalicje państw i uzyskania akceptacji opinii międzynarodowej dla tego rodzaju działań, ingerujących poniekąd w wewnętrzne sprawy suwerennych państw, wymagane jest ściśle przestrzeganie takich warunków jak: występowanie bezpośredniego zagrożenia prawa do życia oraz brak wszelkich innych możliwości złagodzenia sytuacji.

Istotne znaczenie z punktu widzenia prowadzonych operacji koalicyjnych mają operacje prowadzone po zakończeniu konfliktu. Powyższa Kategoria operacji pokojowych obejmuje działania, jakie są podejmowane po doprowadzeniu do rozejmu i przejściu konfliktu w fazę wygasania. Niezbędne jest wówczas

---

⁵⁶ ONZ może podejmować skuteczne środki zbiorowe dla utrzymania pokoju i tłumienia wszelkich aktów agresji na podstawie rozdz. VII Karty Narodów Zjednoczonych.

⁵⁷ „Agresją jest użycie sił zbrojnych przez jakiekolwiek państwo przeciwko suwerenności, integralności terytorialnej lub politycznej innego państwa, lub niezgodne z Kartą NZ w jakikolwiek inny sposób”. *Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ nr 3314 z 14 grudnia 1974 r.*

angażowanie sił międzynarodowych do trwałego ustabilizowania sytuacji i odbudowania pokoju na terytorium objętym kryzysem. Oznacza to, iż operacje koalicyjne w tym okresie są najbardziej długotrwałe i kompleksowe. W świetle przeprowadzonych studiów materiałów źródłowych można przyjąć, że w tej fazie podejmowane mogą być takie działania, jak:

- utrzymywanie pokoju (zapobieganie odradzania konfliktu);
- wojskowe wsparcie na rzecz stabilizacji;
- pomoc humanitarna.

Analiza doświadczeń operacji ONZ wskazuje, że ta kategoria operacji pokojowych ma najdłuższą historię i mnogość form działania. Dwa pierwsze rodzaje operacji po zakończeniu konfliktu występują wówczas, gdy między stronami konfliktu zainicjowany został dialog pokojowy lub doprowadzono do podstawowych form porozumienia pokojowego, a strony zgadzają się na wprowadzenie sił pokojowych. Rola sił interwencyjnych koalicji sprowadza się wówczas do nadzorowania przestrzegania porozumienia pokojowego i uprawnionej reakcji, jeśli porozumienie jest przez strony konfliktu (lub ich odłamy) naruszane.

Na podstawie analizy doświadczeń operacji pokojowych ONZ można stwierdzić, że do przedsięwzięć utrzymujących pokój należy: rozdzielanie stron, kontrola i monitorowanie sytuacji oraz utrzymywanie ograniczeń i zakazów (rozmieszczania broni, koncentracji wojsk, lotów samolotów wojskowych). Jedną z form utrzymywania pokoju może być wymuszenie i przeprowadzanie demilitaryzacji. Pomoc w odbudowie struktur państwa może przyjmować różne formy działań wspierających, takich jak: ochrona obiektów administracji państwowej, pomoc w organizacji i przeprowadzeniu demokratycznych wyborów, zapewnianie warunków do przyjęcia i dystrybucji środków pomocy. Należy zaznaczyć, że udzielanie pomocy humanitarnej może być podejmowane w różnych etapach rozwoju sytuacji kryzysowej, często równoległe do prowadzonej operacji sił zbrojnych lub pod ich ochroną.

Analiza użycia sił zbrojnych wybranych państw do niesienia pomocy humanitarnej w ostatnim dziesięcioleciu wskazuje, że należy liczyć się z utrzymywaniem na wysokim poziomie liczby organizowanych przez koalicje państw i organizacji międzynarodowych operacji humanitarnych organizowanych po zaistnieniu tragicznych zdarzeń lub w sytuacji klęsk żywiołowych. Wspierane przez organizacje międzynarodowe z RB ONZ na czele, oraz Międzynarodowy Czerwony Krzyż, dysponując mandatem tych organizacji, doraźnie tworzone koalicje mogą być koordynatorem lub głównym wykonawcą dostaw środków pomocy w regiony klęsk żywiołowych. Możliwe jest użycie transportu lotniczego państw koalicji dla przewozów powietrznych wespół z innymi dostawcami zaangażowanymi przez pozarządowe organizacje humanitarne, jak również wydzielanie sił do ochrony i kontroli dostaw oraz nadzorowania ich dystrybucję wśród potrzebujących⁵⁸.

Trendy rozwojowe w zakresie ewolucji zagrożeń bezpieczeństwa wskazują, że również w przyszłości realizowane będą w wymiarze wielonarodowym operacje niesienia pomocy humanitarnej. Zaangażowane w nie mogą być organizacje regionalne, które będą odpowiadały za ustalenie proceduralno-prawnych i normowały zagadnienia rekompensaty finansowej podjętych działań, jeśli z różnych względów nie będą one unormowane przepisami prawa.

Analiza praktyki operacji koalicyjnych podejmowanych po zakończeniu zimnej wojny w duchu operacji pokojowych wskazuje na złożoność uwarunkowań prawnych takich działań. Przykładem mogą być operacje militarne podejmowane przez pojedyncze państwa bądź kilka państw tworzących doraźne koalicje. Doświadczenia historyczne wykazują, że w przeszłości i to niezbyt odległej miały miejsce operacje militarne narodowe, bilateralne lub koalicyjne podejmowane bez czytelnego usadowienia w prawie międzynarodowym. Zaangażowane państwa w uzasadnieniu działań powoływały się zazwyczaj na zapisy w Karcie ONZ lub innych aktach prawnych i podejmowały działania z użyciem sił wojskowych na terytoriach innych państw bez ich zgody. Były one najczęściej kierowane przeciwko organizacjom terrorystycznym, kartelom narkotykowym, sprawcom

---

⁵⁸ M. W. Holl, *Aerospace powers contribution to humanitarian assistance missions: Redefining effects – based operations*, ACSA, Maxwell AFB 2001, s. 9-11.

przewrotów politycznych lub siłom wojskowym stosującym przemoc wobec grup etnicznych, a także przeciwko siłom przeciwnym legalnej władzy. Interwencje miały na celu zapewnienie bezpieczeństwa państwom sąsiadującym z terenem kryzysu, lub przywrócenie bezpieczeństwa w całym regionie.

Większość wymienionych działań militarnych klasyfikowanych jako operacje reagowania kryzysowego znajdowała poparcie dużej części społeczności międzynarodowej, ponieważ miała wyraźny charakter porządkowy, policyjny lub stabilizacyjny. Nie było przypadku, aby działania reagowania kryzysowego miały podłoże ekonomiczne lub zaborcze. W większości przypadków działania militarne nie były kierowane przeciwko niezaangażowanej części społeczeństwa, tylko przeciwko konkretnym siłom politycznym i wojskowym.

Cechą charakterystyczną współczesnych operacji jest to, że najczęściej po zrealizowaniu celów działań militarnych były prowadzone działania stabilizacyjne, a zasadnicze siły wojskowe opuszczały rejon kryzysowy. Ciężar działań stabilizacyjnych był przenoszony na organizacje międzynarodowe, które uczestniczyły również w odbudowie struktur gospodarczych i państwowych poprzez nadzorowanie demokratycznych wyborów, szkolenie sił porządkowych, dostawy pomocy humanitarnej i inne działania. Przykładem operacji militarnej przeciwko agresji o rozmachu koalicyjnym była wojna w Iraku po agresji tego państwa na Kuwejt, oraz operacja na Bałkanach przeciwko Serbom pacyfikującym ludność Kosowa. Przykładem działań antyterrorystycznych była operacja *El Dorado Canyon* w Libii oraz działania koalicyjne prowadzone w Afganistanie.

Analiza założeń użycia sił wojskowych w operacjach koalicyjnych wskazuje, że zasadniczym obszarem działań koalicyjnych będą szeroko rozumiane operacje reagowania kryzysowego, określane również jako operacje wojskowe inne niż wojna. Operacjami koalicyjnymi angażującymi w największym stopniu koalicje państw, międzynarodowych organizacji bezpieczeństwa oraz organizacji pozarządowych będą operacje pokojowe. W świetle dokonanej analizy istniejących założeń doktrynalnych można przyjąć, że użycie sił wojskowych doraźnie tworzonych koalicji będzie miało miejsce także w operacjach zwalczania terroryzmu i przestępczości zorganizowanej. Coraz ważniejszym obszarem operacji koalicyjnych staje się wszechstronne wsparcie władz cywilnych

w działaniach podejmowanych w razie klęsk żywiołowych czy katastrof przemysłowych.

Skala, długotrwałość oraz wysokie koszty prowadzenia operacji reagowania kryzysowego, a także kompleksowość rozwiązywania w ich ramach problemów powodują coraz częściej specjalizację poszczególnych uczestników takich operacji. Dotyczy to zarówno sił wojskowych, jak również organizacji cywilnych i wyspecjalizowanych agend rządowych i międzynarodowych. Z analizy dostępnych materiałów źródłowych wynika, że aczkolwiek operacje koalicyjne w większości przypadków będą prowadzone w sytuacjach kryzysowych, założenia doktrynalne większości państw i sojuszy nie wykluczają podejmowania takich działań również w czasie wojen.

ROZDZIAŁ 3

WYBRANE ASPEKTY UWARUNKOWAŃ UŻYCIA LOTNICTWA W OPERACJACH KOALICYJNYCH

Badania specyficznych dla lotnictwa uwarunkowań użycia w operacjach koalicyjnych przeprowadzone zostały w kontekście istniejących ustaleń doktrynalnych, skonfrontowanych z doświadczeniami historycznymi oraz prognozami w tym zakresie. Takie podejście umożliwiło identyfikację uwarunkowań, które nie uległy zmianom w relatywnie długim okresie czasu oraz podjęcie próby hierarchizacji poszczególnych kategorii uwarunkowań w aspekcie ich wpływu na wykorzystanie lotnictwa w operacjach koalicyjnych.

3.1. Doktrynalne założenia użycia lotnictwa w operacjach koalicyjnych

W założeniach doktrynalnych NATO w zakresie użycia sił powietrznych, nie ma odrębnego dokumentu normującego wykorzystanie lotnictwa w operacjach koalicyjnych. Tym niemniej już od połowy lat 90-tych Sojusz Północnoatlantycki wyraził gotowość wspierania operacji prowadzonych przez międzynarodowe organizacje bezpieczeństwa oferując wykorzystanie w takich operacjach koalicyjnych doktrynalnych założeń NATO w zakresie dowodzenia, organizacji i prowadzenia działań. Oferta powyższa dotyczyła również doktryny operacji powietrznych. Jak wskazują wyniki badań przedstawione w poprzednich rozdziałach gros operacji prowadzone będzie w sytuacji występowania kryzysów militarnych i niemilitarnych, stad też analizy prowadzono w aspekcie użycia lotnictwa w operacjach reagowania kryzysowego.

Sojusznicza doktryna operacji powietrznych zawarta w publikacji *AJP-3.3 Joint Air and Space Doctrine* definiuje cztery szerokie grupy zadań lotnictwa, jakie mogą

być realizowane w operacjach reagowania kryzysowego prowadzonych w wymiarze sojuszniczym bądź koalicyjnym. Obejmują one⁵⁹:

- obserwację i rozpoznanie powietrzne;
- wywalczenie i utrzymanie dominacji w przestrzeni powietrznej;
- transport powietrzny
- działania o charakterze uderzeniowym.

Użycie lotnictwa do realizacji zadań obserwacji i rozpoznania powietrznego w ramach operacji reagowania kryzysowego prowadzonych w wymiarze sojuszniczym bądź koalicyjnym postrzegane jest w doktrynie NATO jako środek zapewniający wiarygodność użycia sił wojskowych, pozwalający w przypadkach eskalacji kryzysu na skuteczne selektywne użycie siły.

W świetle założeń sojuszniczej doktryny powietrznej zadania związane z wywalczeniem i utrzymaniem dominacji w przestrzeni powietrznej mogą w warunkach koalicyjnych bądź sojuszniczych operacji powietrznych w ramach reagowania kryzysowego objąć⁶⁰:

- osłonę sił, środków i obiektów koalicji, lokalnych i neutralnych;
- monitorowanie sytuacji w przestrzeni powietrznej w celu określenia charakteru jej wykorzystania i w razie potrzeby podejmowanie działań uniemożliwiających jej bezprawne wykorzystanie;
- wymuszanie całkowitego lub częściowego zakazu wykorzystywania przestrzeni powietrznej przy użyciu wszelkich dostępnych środków, w tym poprzez zmuszenie do lądowania bądź zestrzelenie statków powietrznych nie przestrzegających zakazu;
- utrzymywanie gotowości do ataku na lotniczy komponent sił nie przestrzegających obowiązujących porozumień pokojowych.

---

⁵⁹ AJP-3.3 Joint Air and Space Doctrine, MAS Brussels 2001, pkt 705.

⁶⁰ Tamże, pkt 702.

Transport powietrzny uważany jest w sojuszniczej doktrynie powietrznej za fundamentalną część koalicyjnych i sojuszniczych operacji reagowania kryzysowego. Obok klasycznych możliwości przerzutu sił do i w rejonie operacji, działania transportu powietrznego postrzegane są jako środek budowy zaufania. W operacjach reagowania kryzysowego lotnictwo transportowe może odgrywać poważną rolę zapewniając mobilność kluczowych decydentów, reprezentantów stron konfliktu, mediatorów, obserwatorów, pracowników agencji rządowych i międzynarodowych oraz organizacji pozarządowych. Zgodnie z założeniami zawartymi w *AJP-3.3 Joint Air and Space Doctrine* działania lotnictwa w ramach transportu powietrznego w operacjach reagowania kryzysowego mogą obejmować⁶¹:

- planowe (regularne) przewozy powietrzne zaopatrzenia, pomocy humanitarnej i personelu zaangażowanego w operację;
- zabezpieczenie działań logistycznych w ramach operacji;
- zabezpieczenie działań powietrzno-desantowych poprzez przerzut sił do rejonu realizacji zadań;
- powietrzną ewakuację medyczną;
- zabezpieczenie transportu w operacjach ewakuacji osób niewalczących.

W sojuszniczej doktrynie powietrznej przyjęte są również założenia realizacji zadań o charakterze uderzeniowym w operacjach reagowania kryzysowego. Istotną różnicą w stosunku do ustaleń doktrynalnych typowych dla działań wojennych, jest nacisk położony w doktrynie operacji reagowania kryzysowego na ścisłą integrację działań ogniowych z oddziaływaniem informacyjnym i naciskiem dyplomatycznym. Wyraźnym ograniczeniem w koncepcji realizacji zadań uderzeniowych w operacjach reagowania kryzysowego jest założenie, że uderzenia lotnicze będą wykonywane jako reakcja na łamanie przez strony zaangażowane w konflikt ustaleń porozumień, bądź w przypadku zaatakowania własnych sił lądowych. Konsekwencją tego jest reaktywność użycia lotnictwa do

---

⁶¹ Tamże, pkt 705.3.

realizacji zadań uderzeniowych oraz stosowanie ograniczeń prawnych i nadzoru politycznego nad wykonywaniem zadań bojowych.

Sojusznicze założenia doktrynalne zawierają założenie, że decyzje o wykorzystaniu lotnictwa do realizacji zadań uderzeniowych w operacjach reagowania kryzysowego podejmowane będą po szczegółowej analizie uwarunkowań związanych z pożądanym efektem rażenia w wymiarze fizycznych zniszczeń, w tym niebezpieczeństwa powstania zniszczeń niezamierzonych (collateral damage). Pod uwagę brane są również reakcje opinii społeczności międzynarodowej, własnego społeczeństwa, członków koalicji, państw neutralnych czy obserwatorów międzynarodowych organizacji bezpieczeństwa. Implikacją sojuszniczej zasady legitymizacji użycia sił wojskowych w operacjach reagowania kryzysowego jest stosowanie zasady proporcjonalności użycia siły przez lotnictwo.

Dla uwarunkowań użycia lotnictwa oznacza to, że dążenie do minimalizacji strat może powodować ograniczenie możliwości obezwładnienia środków obrony powietrznej przeciwnika do przeciwdziałania elektronicznego i tylko w wyjątkowych przypadkach ogniowego. W doktrynie sojuszniczej uznaje się za podstawowy wymóg, w przypadku zwalczania przez lotnictwo obiektów uderzeń w warunkach operacji reagowania kryzysowego, jednoznaczne zidentyfikowanie atakowanych obiektów oraz ich wskazanie (oznaczenie), a także jeśli wymaga tego sytuacja, uzyskanie politycznej akceptacji dla wykonania uderzeń lotniczych.

Ustalenia *AJP-3.3* nie zawierają jednoznacznych kategorii obiektów uderzeń, które mogą być zwalczane w operacjach reagowania kryzysowego. Wskazuje się na obiekty „mniej kontrowersyjne”, takie jak magazyny uzbrojenia i sprzęt wojskowy, jak również obiekty „wymagające prawnego uzasadnienia dla ich zwalczania oraz akceptacji społeczności międzynarodowej”, takie jak infrastruktura cywilna (mosty, fabryki, elektrownie, źródła wody pitnej), które mogą być atakowane wyłącznie w sytuacji, gdy odgrywają ważną rolę wojskową⁶².

---

⁶² Tamże, pkt 705.4.

Założenia doktrynalne NATO w zakresie prowadzenia operacji powietrznych w ramach operacji wielonarodowych zawierają tezy, iż dzięki stosowaniu wspólnej doktryny i procedur możliwe jest pełniejsze wykorzystanie możliwości poszczególnych komponentów narodowych, a także większa elastyczność prowadzenia działań oraz zapewnienie ich ciągłości. Za dwa podstawowe czynniki warunkujące efektywność użycia lotnictwa w operacjach wielonarodowych (sojuszniczych i koalicyjnych) uznawane są interoperacyjność i zintegrowany wydolny system dowodzenia⁶³.

Interoperacyjność rozpatrywana jest doktrynie powietrznej NATO w aspekcie tworzenia i implementacji założeń doktrynalnych użycia lotnictwa, stosowania spójnych procedur, jak również osiągnięcia i utrzymywania pożądanego stopnia kompatybilności, współwymierności bądź jednakowości w odniesieniu do sprzętu, standardów technicznych i administracyjnych. Za podstawowy wymóg w działaniach wielonarodowych uznawane są standaryzacja procedur operacyjnych oraz systemów dowodzenia⁶⁴.

Interoperacyjność w operacjach wielonarodowych, w świetle założeń doktrynalnych zawartych w *AJP-3.3 Joint Air and Space Doctrine* uzależniona jest również od uwarunkowań związanych ze specyfiką kulturową uczestników działań wielonarodowych oraz stosowaniem zróżnicowanych języków. Przyjmuje się, że różnice te mogą wpływać na stopień integracji sił lotnictwa wykorzystywanych w operacjach, a także wpływać negatywnie na sprawność i tempo cyklu decyzyjnego. Ze względu na tempo operacji powietrznych uznaje się, że językiem koalicyjnych operacji powietrznych musi być język angielski⁶⁵.

Założenia doktrynalne zawarte w dokumencie *AJP-3.3 Joint Air and Space Doctrine* podkreślają znaczenie politycznej jedności uczestników operacji jako czynnika warunkującego skuteczność wykorzystania lotnictwa w sojuszniczych bądź koalicyjnych operacjach wielonarodowych. Stopień jedności politycznej może być zróżnicowany w zależności od uwarunkowań strategicznych, w jakich są

---

⁶³ Tamże, pkt 201.3.

⁶⁴ Tamże, pkt 205.2.

⁶⁵ Tamże, pkt 205.3.

prowadzone operacje, jak również składu koalicji. W *AJP-3.3* wyraźnie podkreślany jest fakt możliwości ewoluowania celów politycznych koalicji dla zachowania jej spójności⁶⁶.

Amerykańskie założenia użycia sił powietrznych w operacjach innych niż wojna prowadzonych w wymiarze narodowym bądź koalicyjnym zawarte są w dokumencie *Air Force Doctrine Document AF DD 2-3 Military Operations Other Than War* stanowiącym rozwinięcie treści zawartych w doktrynie sił powietrznych. Przyjęte w cytowanym dokumencie podział zakłada trzy ogólne grupy zadań lotnictwa, które mogą być realizowane w koalicyjnych operacjach innych niż wojna⁶⁷:

- zadania w operacjach o charakterze bojowym (Combat Operations);
- zadania w operacjach o charakterze kompleksowym (Overlapping Operations);
- zadania w operacjach o charakterze niebojowym (Non-combat Operations).

Istotą użycia lotnictwa w operacjach o charakterze bojowym jest ofensywne jego użycie w klasycznym tego rozumieniu. W dokumencie *AF DD 2-3* przyjmuje się, że lotnictwo może być użyte do⁶⁸:

- wymuszania sankcji poprzez prowadzenie kwarantanny powietrznej (air quarantine);
- wymuszania stref wyłączonych poprzez utrzymywanie stref zakazu lotów (no fly zones);
- ochrony żeglugi poprzez osłonę powietrzną jednostek pływających i morskich linii komunikacyjnych;
- realizacji uderzeń lotniczych i zabezpieczenia działań innych rodzajów sił wojskowych.

---

⁶⁶ Tamże pkt 205.4.

⁶⁷ *AF DD 2-3 Military Operations Other Than War*, USAF 2000, s. 12.

⁶⁸ Tamże, s. 13.

W świetle przeprowadzonych analiz treści przywoływanego dokumentu można stwierdzić, że zadania jakie lotnictwo może realizować w koalicyjnych operacjach innych niż wojna o charakterze kompleksowym mogą być w zależności od specyficznych uwarunkowań konkretnej operacji wykonywane jako zadania o charakterze bojowym lub niebojowym. Z analizy ustaleń zawartych w *AF DD 2-3* wynika, że w operacjach o charakterze kompleksowym lotnictwo może realizować następujące zadania⁶⁹:

- udział w zwalczaniu terroryzmu w ramach działań uprzedzających, odwetowych i ratowniczych poprzez uderzenia lotnicze na infrastrukturę grup terrorystycznych, udział w odzyskiwaniu zakładników oraz zdobywaniu informacji rozpoznawczej na ich temat;
- udział w zapewnieniu swobody nawigacji poprzez osłonę własnych jednostek pływających i samolotów;
- zabezpieczenie operacji ewakuacji osób niewalczących poprzez realizację transportu powietrznego, osłony i wsparcia sił ewakuacyjnych;
- udział w operacjach pokojowych;
- udział w operacjach odzyskiwania personelu i wyposażenia o istotnym znaczeniu dla bezpieczeństwa narodowego.

Zgodnie z założeniami doktryny sił powietrznych USA w operacjach o charakterze niebojowym prowadzonych w ramach koalicyjnych lub narodowych operacji wojskowych innych niż wojna lotnictwo może, w myśl ustaleń zawartych w dokumencie *AF DD 2-3*, realizować następujące zadania⁷⁰:

- wsparcie dla kontroli zbrojeń poprzez weryfikację z powietrza typów, ilości i położenia systemów uzbrojenia objętych porozumieniem rozbrojeniowym;
- udział w operacjach wsparcia władz cywilnych na obszarze kraju poprzez realizację zadań rozpoznania powietrznego, transportowych i innych;

---

⁶⁹ Tamże, s. 15-22.

⁷⁰ Tamże, s. 23.

- udział w operacjach pomocy humanitarnej poza obszarem kraju w analogicznym jak wyżej zakresie;
- udział we wsparciu władz państw zaprzyjaźnionych;
- udział w operacjach pokazu siły;
- udział we wsparciu ruchów partyzanckich.

Wśród czynników wywierających wpływ na wykorzystanie lotnictwa w operacjach koalicyjnych, w doktrynie amerykańskiej wskazywane są czynniki związane z określeniem celu operacji. Ze względu na trudność jednoznacznego, precyzyjnego celu użycia sił wojskowych, szczególnie w konfliktach wewnętrznych, uważa się za konieczne stosowanie kompleksowych metod oceny postępu osiągania zakładanych celów operacji. Ma to zapobiec powstaniu sytuacji, w której lotnictwo rozpocznie realizację zadań, do których nie jest przygotowane (tzw. „mission creep”)⁷¹.

W doktrynie amerykańskich sił powietrznych wyraźnie akcentowane jest znaczenie zachowania jedności wysiłku (unity of effort) jako warunku skutecznego wykorzystania lotnictwa w operacjach wielonarodowych. Jednym z założeń sformułowanych w kontekście jedności wysiłku jest konstatacja, że cele i metody działania poszczególnych państw i organizacji zaangażowanych w operacje koalicyjne mogą być zróżnicowane. Może to oznaczać, że lotnictwo i w szerszym ujęciu siły wojskowe, mogą nie być głównym podmiotem operacji, a jedynie spełniać funkcje pomocnicze w osiąganiu jej celów. Uznaje się, że w użyciu lotnictwa w takich operacjach niezbędne będzie uwzględnienie uwarunkowań związanych z odmiennymi celami organizacji cywilnych i wojskowych, różnicami językowymi oraz odmiennością obyczajów⁷².

Podkreślić trzeba, że w doktrynie Sił Powietrznych USA dla operacji innych niż wojna nie ma tak wyraźnie, jak w sojuszniczej doktrynie operacji powietrznych, sformułowanych wymagań co do interoperacyjności sił lotnictwa w operacjach wielonarodowych.

---

⁷¹ Tamże, s. 3.

⁷² Tamże, s. 31-32.

Porównanie sojuszniczych i amerykańskich założeń doktrynalnych w zakresie uwarunkowań użycia lotnictwa w operacjach wielonarodowych (koalicyjnych i sojuszniczych) wskazuje, że za czynniki o zasadniczym znaczeniu uznawane są cele polityczne poszczególnych uczestników operacji, interoperacyjność systemów dowodzenia oraz stosowanych procedur działania. Zwraca się też uwagę na potencjalny wpływ różnic językowych i odmierności kulturowych, mogących wpływać na stopień integracji dowodzenia i działań lotnictwa w operacjach koalicyjnych.

3.2. Doświadczenia historyczne w zakresie uwarunkowań wykorzystania lotnictwa w operacjach koalicyjnych

Analiza uwarunkowań wykorzystania lotnictwa w operacjach koalicyjnych dokonana w ramach przeprowadzonych badań została zawężona do okresu po zakończeniu zimnej wojny. Przyjęcie takiej cezurę czasowej związane było przede wszystkim z zasadniczą zmianą uwarunkowań geostrategicznych oraz radykalnym zmniejszeniem prawdopodobieństwa wybuchu konfliktu globalnego. Badania uwarunkowań użycia lotnictwa w operacjach koalicyjnych prowadzone były z uwzględnieniem charakteru i celów wyżej wymienionych operacji oraz zadań realizowanych w ich ramach przez lotnictwo. Takie podejście badawcze wynikało z dążenia do identyfikacji w szerokim spektrum uwarunkowań, tych o charakterze ogólnym dla zasadniczej części operacji koalicyjnych, jak również uwarunkowań specyficznych dla określonego rodzaju operacji.

Przyjęcie takiego założenia konieczne było również dlatego, że w okresie po zakończeniu zimnej wojny lotnictwo, było zaangażowane w szerokim spektrum operacji koalicyjnych. Lotnictwo wojskowe było zasadniczym środkiem szybkiego dostarczania w rejon kryzysowe pomocy humanitarnej i niezbędnego zasilania logistycznego kontyngentów sił ONZ, bazujących na terenach realizacji misji pokojowych. Potencjał lotnictwa okazał się niezwykle przydatny podczas ewakuacji osób zagrożonych skutkami przewrotów politycznych lub klęsk żywiołowych. W kompleksowych operacjach pokojowych, w tym w operacjach wymuszania pokoju siły powietrzne, prowadząc działania wspólnie z innymi rodzajami wojsk lub samodzielnie, mogły korzystnie wpływać na sytuację

w obszarze prowadzenia operacji, stwarzając wojskom lądowym i marynarce wojennej dogodne warunki do prowadzenia walki i osiągnięcia wytyczonych celów.

Zaangażowanie lotnictwa przybierało wiele form. W sposób selektywny została dokonana analiza użycia lotnictwa w poszczególnych rodzajach operacji realizowanych w wymiarze koalicyjnym w aspekcie uwarunkowań jego wykorzystania. Podjęta próba identyfikacji uwarunkowań była dokonana dla ustalenia podstawowych grup zadań i sposobów ich realizacji (taktyki) w różnych operacjach i w odniesieniu do poszczególnych rodzajów lotnictwa wojskowego. Pozwoliło to na analizę zasadniczych uwarunkowań realizacji wymienionych zadań w odniesieniu do sytuacji polityczno-militarnej i operacyjno-taktycznej.

Z przeprowadzonych analiz literatury przedmiotu wynika, że szersze zaangażowanie lotnictwa w antykryzysowych operacjach koalicyjnych zostało zapoczątkowane w latach 60-tych wsparciem misji niosących pomoc po trzęsieniach ziemi w Maroku, a później w innych krajach⁷³. Specyfiką operacji prowadzonych w latach 60-tych i 70-tych było selektywne użycie lotnictwa transportowego w misjach niesienia pomocy humanitarnej krajom poszkodowanym w wyniku suszy i klęsk głodu, kataklizmów oraz klęsk żywiołowych, takich jak trzęsienia ziemi czy powodzie.

Działania lotnictwa w operacjach niesienia pomocy humanitarnej były powszechnie akceptowane i nie budziły kontrowersji natury politycznej czy prawnej. Stąd też uwarunkowania użycia lotnictwa w koalicyjnych operacjach niesienia pomocy humanitarnej związane były przede wszystkim z warunkami działań oraz wymogami koordynowania realizacji przewozów powietrznych z organizacjami międzynarodowymi, agendami ONZ oraz rządami państw udzielających pomocy.

Czynnikiem ograniczającym sprawność użycia lotnictwa był w przypadku wielu operacji brak sprawnie działających służb ruchu lotniczego w rejonie operacji. W operacji *Provide Relief* rozpoczętej w 1992 r. w Somalii konieczne było rozwinięcie wojskowego systemu zarządzania ruchem lotniczym na obszarze

---

⁷³ Niektóre źródła za pierwszą operację lotniczą, przyczyniającą się do utrzymania pokoju, uznają operację Vittles prowadzoną od 26. 06. do 30. 09. 1949 r. w okresie blokady Berlina.

Kenii i Somalii, gdyż nie istniała tam służba ruchu lotniczego mogąca zabezpieczyć użycie lotnictwa transportowego państw zachodnich zaangażowanych w prowadzoną pod auspicjami ONZ operację niesienia pomocy humanitarnej⁷⁴.

Rozszerzenie koncepcji wykorzystania lotnictwa w wymiarze koalicyjnym w ramach operacji pokojowych ONZ doprowadziło do wzrostu kompleksowości uwarunkowań użycia lotnictwa. W późniejszym okresie nową jakość wprowadziło zaangażowanie lotnictwa w latach siedemdziesiątych do operacji przywracania stabilizacji politycznej, zapobiegania przewrotom i wojnom domowym oraz ewakuacji zagrożonych. Kolejny etap angażowania lotnictwa w ramach koalicji do militarnych działań pozawojennych stanowiło jego użycie w operacjach przywracania pokoju, prowadzonych w charakterze interwencji zbrojnych. Zadania były realizowane w środowisku stwarzającym zagrożenie siłom interwencyjnym i wymuszającym stosowanie środków samoobrony i zabezpieczenia, co doprowadziło do dalszego wzrostu wpływu zróżnicowanych czynników na wykorzystanie lotnictwa w operacjach koalicyjnych. Przebieg operacji, w których miało miejsce użycie lotnictwa, pozwala na ustalenie zasadniczych uwarunkowań, które determinowały koncepcje wykorzystania lotnictwa oraz wskazanie najbardziej istotnych z nich w aspekcie charakteru operacji koalicyjnych.

W świetle przeprowadzonych badań materiałów źródłowych poświęconych operacjom podejmowanym przez koalicje w celu zapobiegania konfliktom można zauważyć, że główne uwarunkowania wykorzystania lotnictwa w takich operacjach związane są z czynnikami politycznymi i prawnomiędzynarodowymi. Doświadczenia dotychczasowych operacji prowadzonych przez koalicje państw działających pod auspicjami międzynarodowych operacji bezpieczeństwa wskazują, że działania społeczności międzynarodowej zmierzające do powstrzymania rozwoju ujawnionych konfliktów należą do najtrudniejszych. Wiele czasu pochłania wypracowanie stanowiska organizacji międzynarodowych, co powodowane jest wieloma czynnikami. Bardzo trudna i czasochłonna jest ocena sytuacji, gdyż często bardzo trudno jest ustalić, kto panuje nad sytuacją w kraju objętym kryzysem i jest kompetentny do prowadzenia rozmów. Egzemplifikacją

---

⁷⁴ *Operations Provide Relief*, www.globalsecurity.org/military/ops/provide.relief.html

takiej sytuacji były czystki etniczne w Rwandzie, gdy opieszałość ONZ doprowadziła od kwietnia do czerwca 1994 r. do śmierci około jednego miliona ludzi z plemion Hutu i Tutsi. Operacje przywracania pokoju i niesienia pomocy humanitarnej rozpoczęto dopiero w dwa miesiące po wybuchu czystek etnicznych⁷⁵. W wielu przypadkach, aby nakłonić strony do zaniechania wrogich aktów, prewencyjne działania dyplomatyczne muszą być wspomagane groźbą zastosowania sankcji, a nawet użycia siły i uwiarygadniane poprzez demonstrowanie woli zbrojnego, koalicyjnego przeciwdziałania.

Z przeprowadzonych studiów literatury przedmiotu wynika, że w kategorii operacji ukierunkowanych na zapobieganie konfliktom dominują niebrojne formy użycia lotnictwa. Z reguły w tym okresie siły rozjemcze nie mają uprawnień (mandatu) do przekraczania granic państw i podejmowania działań zbrojnych. W ramach potęgowania nacisku w operacjach zapobiegania konfliktom użycie lotnictwa może przybierać formę demonstracji siły (utworzenie zgrupowania operacyjnego, poprawianie położenia, zgrywanie wojsk), rozpoznania powietrznego (loty rozpoznawczo-demonstracyjne), transportu powietrznego wojsk, uzbrojenia i sprzętu oraz ewakuacji zagrożonych. Demonstracja siły komponentu powietrznego jest realizowana głównie poprzez wykonywanie lotów rozpoznawczo-demonstracyjnych wzdłuż granic lądowych lub wód terytorialnych rejonu kryzysu bądź i udział w ćwiczeniach zgrywających w pobliżu terytorium konfliktu.

Analiza doświadczeń historycznych użycia lotnictwa w operacjach zapobiegania konfliktom prowadzonych po zakończeniu zimnej wojny wskazuje, że jednym z najważniejszych uwarunkowań skutecznego wykorzystania lotnictwa była zgoda państw w rejonie zagrożonym konfliktem na bazowanie sił lotniczych bądź wykorzystanie przestrzeni powietrznej. Na przykład zgoda państw arabskich na bazowanie sił amerykańskich i brytyjskich umożliwiła prowadzenie operacji ochrony żeglugi w rejonie Zatoki Perskiej w czasie wojny iracko-irańskiej. Należy zauważyć, że umożliwienie bazowania bardzo często obwarowywane jest szeregiem uwarunkowań. Przykładem mogą być Węgry. Począwszy od 1995 r. rząd węgierski wyraził zgodę na wykorzystanie przez siły amerykańskie bazy

---

⁷⁵ *Operations Support Hope*, www.globalsecurity.org/military/ops/support.hope.html

lotniczej Taszar, ale nie zezwolił na wykorzystanie jej do realizacji zadań o charakterze uderzeniowym na obszarze byłej Jugosławii. Analogiczne ograniczenia były stosowane przez inne państwa Półwyspu Bałkańskiego przez cały okres trwania operacji pokojowych ONZ⁷⁶.

W świetle powyższych faktów można zatem zauważyć, że podstawowym czynnikiem warunkującym wykorzystanie lotnictwa w takich operacjach jest ograniczony w wymiarze rzeczowym charakter użycia lotnictwa. W przeciwieństwie do typowo wojennych założeń operacyjnego użycia lotnictwa, w operacjach zapobiegania konfliktom demonstrowana może być gotowość do ofensywnego użycia lotnictwa, ale restrykcyjnie kontrolowane eskalowanie jego działań, zarówno przez państwa wydzielające siły do operacji, jak i państwa udostępniające swoje terytorium i przestrzeń powietrzną wojskom koalicji⁷⁷.

Operacje zapobiegania konfliktom mogą być wstępem do operacji przywracania pokoju, a zatem uwarunkowania wykorzystania w nich lotnictwa mogą ulegać zmianie, szczególnie w aspekcie dynamicznie zmieniających się celów poszczególnych państw tworzących koalicje, jak i koalicji jako całości. Tezę taką można potwierdzić analiza uwarunkowań operacji *Desert Shield* prowadzonej w 1990 r. na obszarze Arabii Saudyjskiej. Jej cele, zadania i zakres użycia sił zbrojnych, wyznaczone mandatem Rady Bezpieczeństwa ukierunkowane były na obronę Arabii Saudyjskiej przed agresją iracką i to właśnie czynniki dyplomatyczne oraz interesy państwa koalicyjnego spowodowały typowo defensywny charakter działań lotnictwa amerykańskiego. Egzemplifikacją tego może być zakaz stacjonowania samolotów lotnictwa bombowego USA na terytorium Arabii Saudyjskiej, gdyż uznawane one były przez rząd tego kraju za broń ofensywną nieadekwatną do potrzeb obrony przed agresją iracką⁷⁸.

---

⁷⁶ P. C. Hunt, *Coalition warfare: Consideration for air component commander*, SAAS AU Press, Maxwell AFB 1998.

⁷⁷ M. R. Gordon, B. E. Trainor, *The generals' war*, Little, Brown and Company, New York 1995, s. 54-58.

⁷⁸ Zakaz ten został uchylony w momencie rozpoczęcia operacji *Desert Storm*.

Typowe cechy operacji wspierania dyplomacji w celu powstrzymania konfliktu miała również poprzedzająca operację *Allied Force*, realizowana od czerwca 1998 do 24 kwietnia 1999 r. operacja *Eagle Eye*. Siły powietrzne NATO, demonstrując wolę uczestniczenia w powstrzymaniu kryzysu w Kosowie, po wystąpieniu pierwszych trudności z zaakceptowaniem przez Serbię warunków porozumienia z Albańczykami, przeprowadziły w czerwcu 1998 r. sojusznicze ćwiczenie *Determined Falcon*, trenując przerzut jednostek lotniczych z Europy i USA do baz we Włoszech. Zostało tam utworzone silne zgrupowanie operacyjne. Następnie okręty stałych Sił Morskich Morza Śródziemnego złożyły wizytę w albańskim porcie Dures. Koncentracja wojsk, w tym lotnictwa, oraz przeprowadzenie ćwiczenia *Cooperative Assembly*, stanowiącego pokaz siły, były głównymi elementami operacji odstraszenia na Bałkanach w 1998 r.⁷⁹ Zakres użycia lotnictwa w tej operacji uzależniony był od zgody rządów Włoch i Albanii, które określały jaki stopień obecności wojskowej na ich terytorium jest adekwatny dla osiągania wiarygodnego odstraszenia, ale jednocześnie nie będzie prowadził (szczególnie w przypadku Albanii) do eskalacji kryzysu i otwartego konfliktu z Serbią (Non-Combatant Evacuation Operations – NEO).

W świetle przeprowadzonych analiz literatury przedmiotu można stwierdzić, że specyficzne uwarunkowania wykorzystania lotnictwa w operacjach koalicyjnych związane są z działaniami w ramach operacji ewakuacji osób niewalczących. Bardzo często, w warunkach braku legalnych władz i nieprzestrzegania prawa, konieczne jest szybkie ewakuowanie zagrożonych obywateli państwa (personelu dyplomatycznego) z rejonu objętego anarchią. Do realizacji takich zadań są wykorzystywane siły lotnicze we współdziałaniu z jednostkami sił specjalnych. W siłach zbrojnych wielu krajów prowadzi się systematycznie szkolenie dowództw i sztabów przygotowujące do tego rodzaju działań. Jednostki realizujące ewakuację z reguły zawierają w swym składzie komponent lotniczy. W ostatnich latach, ze względu na coraz częstsze występowanie różnego rodzaju kryzysów i konfliktów wewnętrznych, ilość zadań realizowanych w ramach operacji

---

⁷⁹ W sierpniu i wrześniu 1998 r. na terenie Albanii zostały przeprowadzone dwukrotnie regionalne ćwiczenia sił powietrznych i wojsk desantowych w ramach PdP. W ćwiczeniu *Cooperative Assembly* przećwiczano operację desantową na albańskim poligonie Bize. W ramach ćwiczeń personel latający zapoznał się ze specyfiką geograficzną rejonu konfliktu i warunkami operacyjnymi na obszarze Włoch, Albanii i Adriatyku.

ewakuacji osób niewalczących wzrosła. Operacje tego typu były prowadzone w celu ewakuacji obywateli własnego państwa lub grup państw zaprzyjaźnionych z obszarów, na których było zagrożone ich bezpieczeństwo. Operacje ewakuacyjne były również prowadzone z terytoriów państw będących (lub mających być) przeciwnikiem w konflikcie, ogarniętych wojną domową lub zamieszkami na tle religijnym, rasowym bądź ekonomicznym.

Analiza uwarunkowań wykorzystania lotnictwa w takich operacjach wskazuje, że najczęściej stanowią one połączone działania powietrzno-lądowe lub powietrzno-lądowo-morskie. Lotnictwo w tych operacjach z reguły współdziała z jednostkami specjalnymi, wspierając je lub działając na ich korzyść. Zadanie główne, tj. ewakuację powietrzną osób zagrożonych poza teren konfliktu, realizują najczęściej śmigłowce. Drugi etap transportu, jeśli jest konieczny, przejmują samoloty lub okręty. Powietrzne operacje transportowe są wszechstronnie zabezpieczane przez inne rodzaje lotnictwa. Realizują one zadania rozpoznawcze, osłony powietrznej, obezwładniania radioelektronicznego, obezwładnienia obrony przeciwlotniczej, tankowania powietrznego i SAR.

Konieczność ewakuacji obywateli wielu państw, z których nie wszystkie posiadają wystarczające zdolności, siły i środki do zabezpieczenia ewakuacji w operacjach realizowanych w wymiarze narodowym niemal zawsze prowadzi do działań koalicyjnych. Zwykle jednak organizacja dowodzenia oparta jest o zasadę państwa wiodącego (lead nation), a pozostali członkowie koalicji wydzielają zespoły łącznikowe. W zależności od możliwości użycia sił wojskowych poszczególnych państw w operacjach ewakuacji osób niewalczących, stosowano podział odpowiedzialności poszczególnych członków koalicji za konkretną fazę lub sektor obszaru operacji.

Rozwiązania takie zostały sprawdzone w szeregu operacji ewakuacyjnych w Afryce prowadzonych przez państwa zachodnie. Taki charakter uwarunkowań użycia lotnictwa był charakterystyczny również dla przeprowadzonej od 5 do 21 sierpnia 1990 r. na terenie Liberii, operacji ewakuacyjnej *Sharp Edge*. Ze względu na możliwość przewrotu politycznego w tym kraju, zawczasu przygotowywano się do ewakuacji obywateli amerykańskich. Celem operacji była ochrona i ewakuacja osób zagrożonych, działania osłonowe oraz pokaz siły. Operację przeprowadziły

specjalnie sformowane siły zadaniowe (*Task Force 61 i 62*). Łącznie ewakuowano 1600 obywateli amerykańskich i innych państw, z tego tylko 16 i 18 sierpnia 1990 r. śmigłowce ewakuowały, odpowiednio 359 i 754 ludzi. Operację przeprowadzono w sposób zaplanowany, po uprzednim dokonaniu rekonesansu i ustaleń koordynacyjnych z ambasadą USA w Monrowii. Dzięki szczegółowej analizie uwarunkowań użycia lotnictwa nie odnotowano żadnych niezamierzonych komplikacji natury polityczno-militarnej. Podobny charakter i przebieg miały operacje ewakuacji: personelu ambasady Stanów Zjednoczonych w Mogadishu w Somalii pod kryptonimem *Eastern Exit*, przeprowadzona w styczniu 1991 r. oraz powietrzno-lądowo-morska operacja ewakuacyjna, prowadzona przez wojska brytyjskie w Sierra Leone, po wybuchu tam rebelii na początku maja 2000 r.

W zależności od charakteru istniejących porozumień z siłami lokalnymi państwa, na obszarze którego prowadzone są operacje ewakuacyjne, mogą być one prowadzone w warunkach niezakłóconych (*permissive environment*) lub w warunkach przeciwdziałania przeciwnika, co wymusza użycie siły i konieczność osłony dla wykorzystywanych sił lotnictwa.

Uwarunkowania takie wystąpiły między innymi w kwietniu 1996 r. na terytorium Liberii, gdzie przeprowadzono operację ewakuacyjną pod kryptonimem *Assured Response*. Siły amerykańskie rozpoczęły operację 9 kwietnia, ewakuując pierwszych 100 cywilów ze stolicy państwa Monrowii. Przyczyną przygotowania i wykonania tej operacji był wybuch wojny domowej. Ze względów bezpieczeństwa działania ewakuacyjne prowadzono jedynie w nocy. Zespół komandosów składał się z sześciu żołnierzy amerykańskich sił specjalnych oraz osiemnastoosobowego pododdziału osłonowego z sił specjalnych marynarki wojennej, który przerzucono do ambasady amerykańskiej dwoma śmigłowcami MH-53, które przetransportowano do rejonu operacji samolotami C-5.

W marcu 1997 r. przeprowadzono operację ewakuacyjną z terytorium Albanii *Silver Wake*. Stanowiła ona reakcję na rosnące napięcie i zagrożenie życia obywateli amerykańskich przebywających w Tiranie. Operacja była podzielona na dwa etapy i obejmowała przewiezienie ewakuowanych z rejonu zagrożonego do stref bezpiecznych. Siły morskie z 26. Ekspedycyjnej Jednostki Piechoty Morskiej, po przetrzuceniu do rejonu operacji, rozpoczęły natychmiastową ewakuację,

używając do tego śmigłowców CH-47 i CH-53. W ciągu dwóch godzin od otrzymania rozkazu wykonania operacji pierwsi ewakuowani zostali przewiezieni śmigłowcami poza granice Albanii i bezpiecznie rozmieszczeni na okręcie USS Nashville. W czasie operacji wykorzystano na lądzie tylko dwa transportery opancerzone, których przemieszczenie do rejonów walk było możliwe dzięki zastosowaniu śmigłowców CH-53. Ewakuację zakończono w dniu 27 marca 1997 r. W rezultacie tej operacji uratowano życie 877 cywilom, głównie ze Stanów Zjednoczonych, ale również obywatelom państw Unii Europejskiej.

Charakter uwarunkowań wykorzystania lotnictwa w operacjach ewakuacji osób niewalczących wskazuje, że w zależności od charakteru zagrożenia, czas przygotowania (planowania i organizowania) działań jest zróżnicowany i może wynosić od kilku dni (a nawet godzin) do niemal pół roku. Zazwyczaj plany użycia lotnictwa są aktualizowane i precyzowane w końcowym okresie przygotowań, często planowane są dwa, a nawet więcej wariantów działania. Zawsze przewiduje się wykorzystanie sił osłony, przy czym ich skład jest zróżnicowany, w zależności od prognozowanych zagrożeń i rozmachu operacji. W analizowanych operacjach, siły główne i wsparcia znajdowały się poza terytorium państw, z których prowadzono ewakuację. Lotnictwo natomiast zapewniało mobilność relatywnie niewielkim siłom osłonowym, wspierało je oraz realizowało zadanie główne – przewóz ewakuowanych. Ze względu na trudności (lub niemożliwość) zabezpieczenia lotnisk, bądź lądowisk odpowiednich dla samolotów, w operacjach NEO wykorzystywane były głównie śmigłowce, natomiast samoloty zabezpieczały kolejne etapy operacji.

Porównanie zadań lotnictwa w przeprowadzonych przez koalicje operacjach prewencyjnych, realizowanych w ramach zapobiegania konfliktom wykazuje, że powstrzymanie przed agresją i odstraszenie było realizowane przede wszystkim poprzez demonstrację siły i zdolności uderzeniowej zgrupowań operacyjnych. Ze względu na uwarunkowania związane z polityczną kontrolą użycia siły, lotnictwo może uczestniczyć w przerzucie i koncentracji wojsk, wchodzić w skład zgrupowań operacyjnych i demonstrować gotowość użycia siły poprzez wykonywanie lotów rozpoznawczo-demonstracyjnych, a także uczestnictwo w manewrach i ćwiczeniach. W operacjach transportowych i ewakuacyjnych

lotnictwo jest angażowane do realizacji głównego zadania. Sprowadza się ono do przewozu drogą powietrzną zaopatrzenia i osób zagrożonych. Ewakuacja najczęściej ma charakter operacji połączonej, przy szerokim zaangażowaniu sił wsparcia oraz przy współdziałaniu z jednostkami specjalnymi innych rodzajów wojsk (lądowych, piechoty morskiej, marynarki wojennej). W ewakuacji drogą powietrzną, obok lotnictwa wojskowego, biorą często udział przewoźnicy cywilni, tzn. samoloty czarterowane przez zainteresowane strony. Działania te muszą być precyzyjnie koordynowane i to zdanie spoczywa z zasady na dowództwie wojskowym, ale nie zawsze ta zasada jest rygorystycznie przestrzegana.

Ważnym elementem badań uwarunkowań użycia lotnictwa w operacjach koalicyjnych była analiza doświadczeń operacji przywracania pokoju. Badania literatury przedmiotu poświęconej użyciu lotnictwa w takich operacjach wskazuje, że uwarunkowania wykorzystania lotnictwa w operacjach przywracania pokoju determinowane są w znacznej mierze przez postanowienia mandatu organizacji bezpieczeństwa międzynarodowego, a także charakterem konfliktu i składem prowadzącej wspólne działania koalicji.

Przebieg operacji przywracania pokoju wykazuje, że dominują w nich dwie grupy zadań lotnictwa. W przypadku konfliktów międzypaństwowych w ramach wymuszania decyzji społeczności międzynarodowej są realizowane zadania bojowe w celu egzekwowania sankcji lub zmuszenia do ustępstw poprzez zadanie siłom zbrojnym i gospodarce państwa agresora określonych strat. W ramach zaprowadzania pokoju w konfliktach wewnątrzpaństwowych lotnictwo może wykonać uderzenia na wskazane obiekty lub wspierać rajdy i akcje specjalne innych rodzajów wojsk sił koalicyjnych bądź sił wojskowych jednej ze stron konfliktu w celu stworzenia warunków dla przywrócenia pokoju i stworzenia warunków dla wielopłaszczyznowych działań stabilizacyjnych.

Panuje ogólna zgodność specjalistów, że spośród całego spektrum uwarunkowań wykorzystania lotnictwa w operacjach uzyskanie dominacji w powietrzu, w początkowym okresie operacji, stanowi zasadniczy warunek prowadzenia działań wymuszających z użyciem sił wojskowych w powietrzu, na

lądzie i na morzu⁸⁰. Scenariusze większości operacji przywracania pokoju ujmowały plany powietrznych operacji zaczepnych. Ich zasadniczym zadaniem było wykonanie uderzeń z powietrza, z wykorzystaniem lotnictwa i rakiet samosterujących oraz środków WRE na lotnictwo i elementy systemu OP, a w późniejszym okresie na siły i środki decydujące o potencjale obronnym kraju agresora lub strony konfliktu wewnętrznego. Taki plan został opracowany i z sukcesem zrealizowany w 1991 r. w Zatoce Perskiej, w jednej z największych operacji militarnych legitymujących się mandatem ONZ. Została wówczas przeprowadzona lotnicza operacja powietrzna *Instant Thunder*, w której ramach rozbito irackie lotnictwo oraz system obrony powietrznej i zapewniono trwałe panowanie w powietrzu. W ogniowo-lotniczym przygotowaniu, połączonej powietrzno-lądowo-morskiej operacji zaczepnej, lotnictwo miało obezwładnić połowę irackich obiektów naziemnych i o 50% obniżyć zdolność bojową irackich sił zbrojnych na kuwejckim teatrze operacji⁸¹.

Użycie lotnictwa w operacji *Desert Storm* determinowane było szeregiem uwarunkowań związanych z udziałem w niej lotnictwa dziesięciu państw tworzących koalicję. Różnice interesów narodowych, względy kulturowe oraz wykorzystywany sprzęt lotniczy stworzyły skomplikowane warunki dla prowadzenia koalicyjnej operacji powietrznej o takim rozmachu.

Ze względu na przewidywaną w świecie arabskim negatywną percepcję operacji prowadzonej pod dowództwem amerykańskim, w operacji przyjęta została równoległa organizacja dowodzenia dla sił państw zachodnich oraz sił państw arabskich, bez jednego wspólnego dowódcy całości sił koalicji⁸².

Użycie lotnictwa poszczególnych państw koalicji było warunkowane względami politycznymi, ambicjonalnymi i kulturowymi. Lotnictwo francuskie miało być wykorzystywane tylko do wsparcia francuskich sił lądowych i wyłącznie spod „amerykańskiego” dowództwa komponentu powietrznego. Żądanie takie

---

⁸⁰ W. Michalak, *Dominacja z powietrza*, AON, Warszawa 1999.

⁸¹ Final Report to Congress. *Conduct of the Persian Gulf War*. Washington 1992, oraz R. P. Hallion, *Storm over Iraq. Air power and the Gulf War*, Smithsonian Institution Press, Washington-London 1992, s. 253.

⁸² Final Report to Congress, *Conduct of the Persian Gulf War*, op. cit., Appendices A-5, s. I-9.

sformułował minister obrony Francji, który został jednak zdymisjonowany. Jako rozwiązanie przejściowe do momentu rozpoczęcia operacji jednostki lotnictwa francuskiego były podporządkowane dowództwu sił arabskich. Do planowania operacji powietrznej w okresie od września do listopada 1990 r. dopuszczeni byli jedynie przedstawiciele USA, Wielkiej Brytanii (w zamian za przekazanie USA uprawnień do kontroli operacyjnej nad siłami brytyjskimi w rejonie operacji) oraz Arabii Saudyjskiej⁸³.

Poszczególne państwa koalicji starały się wpływać na proces wyboru obiektów uderzeń. Oficerowie Kuwejtu pełnili funkcje doradcze w zakresie zwalczania obiektów położonych na obszarze ich kraju. Państwa arabskie ograniczały się do zwalczania sił irackich w okupowanym Kuwejcie, gdyż uznawały za sprzeczne z islamem atakowanie niewinnych współwyznawców na terytorium Iraku. Początkowo również Francja nie przewidywała, ze względu na charakter wcześniejszych stosunków z Irakiem, wykonywania zadań uderzeniowych przeciwko obiektom położonym na jego terytorium. Ze względu na francuskie interesy polityczne francuscy oficerowie łącznikowi podejmowali próby samodzielnego określenia obiektów uderzeń, które chcieli zwalczać, a także wielkości i charakteru sił zabezpieczenia i osłony, które do tego potrzebowali⁸⁴.

Działania podejmowane przez oficerów francuskich doprowadziły ostatecznie do podjęcia decyzji przez generała Schwarzkopfa, który stwierdził, że w przypadku dalszych żądań lotnictwo francuskie może w ogóle nie wziąć udziału w operacji.

Dobór obiektów uderzeń w ramach ataku strategicznego w operacji *Desert Storm* był konsultowany z Arabią Saudyjską ze względu na dogłębną znajomość przez oficerów arabskich kulturowych uwarunkowań skuteczności uderzeń lotniczych i doboru odpowiednich obiektów do zwalczania.

Z analizy dostępnych materiałów źródłowych wynika, że w operacji *Desert Storm* wyraźnie zarysowały się problemy związane z wymianą informacji rozpoznawczej pomiędzy państwami koalicji antyirackiej. Niechęć sił

---

⁸³ D. S. Yost, *France and the Persian Gulf War: Political military lessons learned*, Los Alamos, national Laboratories 1992, s. 16-17.

⁸⁴ Tamże.

amerykańskich do szerszej współpracy w tym zakresie powodowana obowiązującymi w USA uregulowaniami przez jednego z wyższych dowódców brytyjskich oficjalnej opinii uznającej Amerykanów za „patologicznie utajnionych” (pathologically secret). Problemy wymiany informacji rozpoznawczej między USA i Arabią Saudyjską doprowadziły do sytuacji, w której siły amerykańskie nie były informowane o wynikach przesłuchań irackich jeńców wojennych ani szczegółowych planach działania arabskich sił lądowych⁸⁵.

Na działania lotnictwa koalicji antyirackiej wywierały wpływ także czynniki techniczne warunkujące stopień interoperacyjności poszczególnych komponentów narodowych. Relatywnie wysoki poziom interoperacyjności sił zachodnich i arabskich wynikał z faktu ich wyposażenia w sprzęt lotniczy produkcji amerykańskiej, brytyjskiej czy francuskiej, jak również szkolenia taktycznego lotnictwa państw arabskich przez specjalistów zachodnich. Problemem był jednak brak systemów utajnionej łączności radiowej większości samolotów lotnictwa państw koalicji antyirackiej, co ograniczało możliwość ich wspólnego użycia z siłami amerykańskimi⁸⁶.

Jak zatem widać przywracanie pokoju może wiązać się z dużym rozmachem działań i skutkować trwałymi zmianami sytuacji polityczno-militarnej w wymiarze regionalnym, co nie pozostaje bez wpływu na jednomyślność państw działających w ramach koalicji. Operacje wymuszania pokoju prowadzone są zazwyczaj przez duże koalicje państw grupujące siły wojskowe o zróżnicowanym uzbrojeniu, wyszkoleniu i doktrynalnych założeniach użycia. Warunkuje to zdolność zachowania jedności wysiłku i wymusza niejednokrotnie, co pokazała operacja *Desert Storm*, przyjmowanie kompromisowych rozwiązań w zakresie między innymi organizacji dowodzenia lotnictwem.

W analizie uwarunkowań wykorzystania lotnictwa w operacjach wymuszania pokoju istotną rolę odgrywa zrozumienie przesłanek zaangażowania sił Sojuszu Północnoatlantyckiego w operacje wymuszania zakończenia czystek etnicznych w Kosowie *Allied Force*, która była przeprowadzona od 24 marca do 10 czerwca

---

⁸⁵ M. R. Gordon, B. E. Trainor, *The generals' war*, Little, Brown and Company, op. cit., s. 389-390.

⁸⁶ P. C. Hunt, *Coalition warfare: Consideration for air component commander*, op. cit., 27-28.

1999 r. na obszarze Jugosławii. Celem operacji było zmuszenie rządu Serbii do wycofania wojsk z Kosowa i powrotu do rokowań pokojowych⁸⁷. Podczas tej operacji w rezultacie długotrwałych działań, prowadzonych w zasadzie tylko przez lotnictwo osiągnięto założone polityczne cele działań wojskowych. Rząd Serbii przyjął warunki zakończenia działań w Kosowie, a siły ONZ KFOR zostały wprowadzone na terytorium byłej Jugosławii dla nadzorowania rozejmu. Był to pierwszy przypadek w historii wojen i wojskowości, który pokazał możliwości wymuszania pokoju poprzez działania zbrojne z powietrza⁸⁸.

Użycie lotnictwa w operacji *Allied Force* ograniczone było przez sprawowanie przez poszczególne państwa szczegółowego nadzoru nad doborem obiektów uderzeń. W pierwszym tygodniu operacji nie wykonano z tego powodu ponad połowy planowanych uderzeń lotnictwa w Serbii⁸⁹. Wyraźnie zróżnicowane były koncepcje ofensywnego użycia lotnictwa pomiędzy dowódcami amerykańskimi i europejskimi, co uniemożliwiło sprawne przeprowadzenie operacji. Negatywnie na użycie lotnictwa wpłynął brak rozwiązań umożliwiających sprawne zatwierdzenie obiektów uderzeń przez poszczególne rządy państw członkowskich NATO⁹⁰. Analogicznie do sytuacji w operacji *Desert Storm*, wystąpiły problemy z uzgodnieniem stanowiska państw biorących udział w operacji, co do wyboru określonych obiektów uderzeń.

W operacji wykorzystywano dwa równoległe łańcuchy dowodzenia, w konsekwencji rozdzielone procedury planowania działań, doboru obiektów uderzeń oraz stawiania zadań dla sił lotniczych NATO oraz sił amerykańskich uznawanych za kluczowe dla bezpieczeństwa narodowego USA i nie podporządkowanych NATO. W konsekwencji w operacji sojuszniczej prowadzone były równoległe działania sojusznicze i narodowe amerykańskiego lotnictwa wyposażonego w samoloty B-2 i F-117 oraz wykorzystującego rakiety skrzydlate

---

⁸⁷ W operacji wykorzystano łącznie ponad 1000 samolotów z czternastu państw NATO. Wykonano 37 465 samolotolotów, ze średnim natężeniem 486 s/l dziennie, z tego 10 808 s/l stanowiły zadania uderzeniowe (29%). R. Lewis, *Allied Force: NATO's war*, Air Force Magazine 1999, s. 16-23

⁸⁸ *Kosowo/Operational Allied Force After Action Report*, Report to Congress, Washington 2000.

⁸⁹ B. Deans, *Pentagon mum abort air mission*, European Stars and Stripes 1999.

⁹⁰ M. R. Gordon, *Allied Air chief stressing hitting Belgrade sites*, New York Limes, May 13, 1999.

klasy cruise⁹¹. Prowadziło to do problemów dla organizacji kontroli przestrzeni powietrznej, gdy amerykańskie lotnictwo było wykrywane przez NATO-wskie samoloty wczesnego ostrzegania w miejscach i czasie nie ujętych w żadnych planach⁹².

Poważne negatywne następstwa dla użycia lotnictwa w operacji Allied Force miał brak porozumienia pomiędzy poszczególnymi państwami w zakresie prowadzenia operacji lądowej. Pozwoliło to na rozproszenie siłom serbskim w Kosowie, a w rezultacie tego drastycznie zmalała skuteczność ich zwalczania przez lotnictwo⁹³.

Cele operacji *Allied Force* wykraczały poza zobowiązania sojusznicze traktatu waszyngtońskiego i w operacji tej państwa członkowskie NATO w szeregu przypadkach działały, jak koalicjanci. Skuteczność użycia lotnictwa warunkowana była między innymi rozbieżnościami narodowymi założeniami koncepcji eskalacji jego działań, a także ścisłą kontrolą polityczną operacji powietrznej realizowaną przez rządy poszczególnych państw. W aspekcie interoperacyjności warunkującej możliwości integracji wszystkich działań lotnictwa, operacja *Allied Force* wykazała istniejące w tym zakresie braki, pomimo udziału w niej państw sojuszu. Problemem była przede wszystkim wymiana informacji rozpoznawczej oraz kompatybilność systemów łączności i dowodzenia⁹⁴.

Opracowanie analityczne korporacji RAND "Interoperability of Coalition air force: Lessons learned from US operations with NATO allies" zawiera tezę, że ograniczenia i przeszkody w zakresie interoperacyjności, które ujawniły dotychczasowe operacje koalicyjne USA i pozostałych państw członkowskich, w tym przede wszystkim operacja Allied Force wymuszać będą podjęcie

---

⁹¹ B. S. Lambeth, *NATO's war for Kosovo, A strategic and operational assessment*, RAND, Santa Monica 2001, s. 188.

⁹² J. A. Tripok, *Short's view of the air campaign*, Air Force Magazine 1999.

⁹³ B. R. Narduli, *Disjointed War, Military Operations in Kosovo 1999*, RAND, Santa Monica 2002, s. 112.

⁹⁴ Interoperability of Coalition air force: Lessons learned from US operations with NATO allies, Research Brief RB-117, AF, www.rand.org/publications/RB/RB117/

długofalowych działań zwiększających zdolność współpracy w zakresie dowodzenia, łączności i rozpoznania⁹⁵.

Analizując uwarunkowania wykorzystania lotnictwa w operacjach przywracania pokoju trzeba stwierdzić, że wymienione operacje, o zdecydowanym charakterze interwencji zbrojnych, miały etapy typowe dla klasycznych działań wojennych. Operacje rozpoczynano walką lotnictwa o uzyskanie panowania w powietrzu. Lotnictwo obarczono zadaniem obniżania zdolności przeciwdziałania wojsk przeciwnika, poprzez niszczenie systemu dowodzenia i elementów sił zbrojnych o kluczowym znaczeniu w systemie obronnym. Nowym zadaniem, wychodzącym poza zadania typowe dla operacji wojennych, było niszczenie obiektów, które mogły wpłynąć na obniżenie morale społeczeństwa, załamanie woli walki żołnierzy i podważenie zaufania do naczelnych władz politycznych, w tym do głównego przywódcy.

Z przeprowadzonych badań literatury przedmiotu wynika, że nawet relatywnie krótkotrwałe i ograniczone w aspekcie osiąganych celów wykorzystanie lotnictwa w operacjach pokojowych angażowanych koalicji państw działających pod auspicjami ONZ może wiązać się z powyższymi ograniczeniami. Przykładem uwarunkowań bojowego użycia lotnictwa w ramach zaprowadzania pokoju przez koalicję państw działających w ramach mandatu ONZ, poprzez egzekwowanie sankcji, może być atak lotniczy wykonany 30 sierpnia 1995 r. na pozycje wojskowe Serbów w Bośni, w rejonie oblężonego Sarajewa. Decyzję o przeprowadzeniu ataku powietrznego i ukaraniu Serbów podjęli wspólnie naczelny dowódca Sojuszniczych Sił Zbrojnych Europy Południowej (CINCSOUTH) oraz dowódca sił ONZ po ustaleniu, że przeprowadzony wcześniej ostrzał Sarajewa z moździerzy pochodził z pozycji bośniackich Serbów. Podstawą decyzji była rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ oraz decyzje Rady Północnoatlantyckiej z 25 lipca i 1 sierpnia 1995 r. zatwierdzone przez Sekretarza Generalnego ONZ. Celem uderzenia było zmniejszenie zagrożenia bezpiecznej strefy Sarajewo oraz odstraszenie przed kolejnymi atakami na miasto lub strefy bezpieczeństwa, doprowadzenie do wycofania ciężkiego sprzętu i uzbrojenia Serbów bośniackich ze strefy wyłączonej wokół Sarajewa, zapewnienie siłom ONZ i personelowi

---

⁹⁵ Tamże.

organizacji pozarządowych całkowitej swobody przemieszczania się oraz przywrócenie niczym nieograniczonego ruchu lotniczego w Sarajewie⁹⁶. Umożliwiło to wykorzystanie lotniska do dostarczania pomocy humanitarnej drogą powietrzną. Podobny cel miało uderzenie lotnicze na korzyść sił pokojowych UNPROFOR, które zrealizowały samoloty USAF, wspomagane przez wysuniętych oficerów naprowadzania sił ONZ (UN FAC), w dniu 5 września⁹⁷. Ze względu na niezrealizowanie przez Serbów ultimatum o wycofaniu ciężkiego sprzętu, zaatakowano stanowiska artylerii, składy amunicji, koszary oraz centra dowodzenia i łączności w strefie zdemilitaryzowanej.

Wykorzystanie lotnictwa w operacji pokojowej w Bośni było determinowane odmiennymi koncepcjami użycia sił przez NATO i ONZ. Organizacja Narodów Zjednoczonych wpływała w poważnym stopniu na swobodę wykorzystania lotnictwa, dobór obiektów uderzeń, a nawet taktykę wykonania zadań przez lotnictwo. W świetle ocen użycia lotnictwa w operacjach pokojowych w Bośni należy stwierdzić, że przyjęcie takiej filozofii dowodzenia doprowadziło do wystąpienia sytuacji „podwójnego dowodzenia” (dual key arrangements), co wykluczyło skuteczne użycie lotnictwa w początkowym okresie operacji⁹⁸.

Negatywne następstwa miało również utrzymanie pełni uprawnień decyzyjnych w zakresie użycia lotnictwa na szczeblach politycznych ONZ i NATO oraz wojskowych szczeblach strategiczno-operacyjnych. W takich uwarunkowaniach użycie lotnictwa wykluczało osiągnięcie wystarczającej swobody na szczeblach taktycznych, co negatywnie wpływało na ekonomię jego wykorzystania w operacji. Operacja ujawniła też problemy w zakresie wyszkolenia i interoperacyjności sił ONZ oraz NATO, a także ograniczenia użycia lotnictwa wynikające z jednoczesnego prowadzenia operacji utrzymania, a następnie wymuszania pokoju oraz niesienia pomocy humanitarnej przez różne podmioty prawa międzynarodowego na tym samym obszarze.

---

⁹⁶ NATO *Vademecum*, Bellona, Warszawa 1999, s. 119.

⁹⁷ J. A. Tripak, *Deliberate Force*, Air Force Magazine 1997, s. 37-49.

⁹⁸ M. A. Bucknam, *Responsibility of Command: How UN and NATO Commander influence airpower over Bosnia*, AU Press, Maxwell 2003, s. 159-160.

W kontekście analizy uwarunkowań użycia lotnictwa NATO do wsparcia sił pokojowych ONZ w Bośni zauważyć należy dążenie sojuszu do zachowania jedności koalicji. W wielu przypadkach do realizacji zadań wyznaczono nie najbardziej do tego predysponowane wyspecjalizowane siły lotnictwa jednego państwa, lecz samoloty sił powietrznych różnych państw, tak aby podkreślić „wielonarodowość działania”⁹⁹.

Na użycie lotnictwa w operacjach *Deny Flight* oraz *Deliberate Force* miały wpływ uwarunkowania prawne ograniczające zakres wykorzystania lotnictwa w operacji pokojowej. Niemiecki parlament wyrażając zgodę na działania samolotów Tornado w operacji ograniczył zakres ich wykorzystania do prowadzenia rozpoznania i obezwładniania systemu obrony przeciwlotniczej przeciwnika (SEAD) na korzyść sił szybkiego reagowania NATO. Działania SEAD mogły być podejmowane przez lotnictwo niemieckie tylko w samoobronie lub dla osłony lotnictwa sojuszniczego. Nadzór nad przestrzeganiem ograniczeń był sprawowany przez oficera sił powietrznych Niemiec delegowanego do CAOC posiadającego prawo veto dla przydzielanych misji dla lotnictwa niemieckiego¹⁰⁰.

Użycie lotnictwa w operacjach na Bałkanach w latach 1992 – 1995 ujawniło istniejące ograniczenia wymiany informacji rozpoznawczej pomiędzy siłami powietrznymi państw biorących udział w utrzymaniu, a następnie wymuszeniu pokoju. Ze względu na niemożliwość uzyskania informacji rozpoznawczych od USA lotnictwo francuskie prowadziło własne loty rozpoznawcze na potrzeby zabezpieczenia dowodzenia narodowym komponentem lotniczym¹⁰¹.

Operacja *Deliberate Force* ujawniła znaczące dysproporcje w możliwościach zabezpieczenia dowodzenia lotnictwem przez poszczególne państwa biorące w niej udział. Doprowadziło to do wykorzystania amerykańskiego systemu technicznych środków dowodzenia, a w konsekwencji pewnego rodzaju uzależnienia pozostałych państw wydzielających siły lotnicze do operacji od Amerykanów. Istniejące problemy interoperacyjności wpływały na realizację zadań

---

⁹⁹ C. Campbell, *Balkan Air Campaign Study Research Trip*, Maxwell AFB 1996, s. 34.

¹⁰⁰ P. C. Hunt, *Coalition warfare: Consideration for air component commander*, op. cit., s. 41.

¹⁰¹ Sytuacja taka powtórzyła się w trakcie operacji *Allied Force* w 1999 r. Tamże, s. 45.

taktycznych, ale nie wywarły znaczącego negatywnego wpływu na użycie lotnictwa w operacjach pokojowych w Bośni¹⁰².

Porównanie czynników warunkujących wykorzystanie lotnictwa w operacjach realizowanych w celu przywrócenia pokoju i zakresu użycia w nich sił powietrznych wykazuje, że operacje tego rodzaju posiadają charakter ograniczonych interwencji zbrojnych. Są z reguły poprzedzane starannym, wielomiesięcznym przygotowaniem, koncentracją i przerzutem wojsk, organizowaniem systemu dowodzenia i zaopatrywaniem oraz rozpoznania rejonu operacji. Lotnictwo realizuje w tych operacjach szeroki wachlarz zadań: transportowych, rozpoznawczych, uderzeniowych i wspierających działania. Najczęściej jest ono używane do realizacji celów operacji, wspólnie z innymi rodzajami wojsk. Może realizować również oddzielną operację powietrzną (powietrzny atak strategiczny).

Na swobodę wykorzystania lotnictwa wpływa fakt, że działania o charakterze interwencji zbrojnych gromadzą wielkie siły międzynarodowe, składające się ze wszystkich rodzajów wojsk. Uzyskanie znacznej przewagi liczebnej i jakościowej nad potencjalnym przeciwnikiem jest warunkiem powodzenia, szybkiego osiągnięcia celów i zminimalizowania strat. Istotnym wyznacznikiem użycia lotnictwa jest to, że cele operacji są ujawniane, a działania mogą być przerwane natychmiast po zaakceptowaniu przez strony warunków gwarantujących pokój i stabilizację. Czas operacji jest uzależniony od uzyskiwanych efektów uderzeń i może być wydłużony do wielu miesięcy.

Wykorzystanie lotnictwa w operacjach przywracania pokoju warunkowane jest w zasadniczym stopniu z mandatem międzynarodowej organizacji bezpieczeństwa autoryzującej użycie siły. Duże znaczenie ma również, co pokazały operacje na Bałkanach, przyjęta organizacja dowodzenia i podział kompetencji decyzyjnych pomiędzy poszczególnymi państwami koalicji oraz zaangażowanymi w operację organizacjami.

---

¹⁰² Tamże, s. 47.

Analogiczne uwarunkowania mają zastosowanie, także w wykorzystaniu lotnictwa w krótkotrwałych operacjach wymuszających przestrzeganie określonych zapisów porozumień pokojowych. Dotyczy to zwłaszcza użycia lotnictwa do przywracania pokoju są akcje i uderzenia powietrzne prowadzone w celu zaprowadzenia porządku prawnego i ukarania łamiących prawo lub naruszających warunki rozejmu. Uderzenia lotnicze mają wówczas charakter działań połączonych, są wszechstronnie zabezpieczane i realizowane w krótkim czasie.

Operacjami, w sposób długotrwały angażującymi lotnictwom są operacje stabilizacyjne, określane również jako operacje budowania pokoju. Zazwyczaj działania w ich ramach prowadzone są przez koalicje państw współdziałające z międzynarodowymi organizacjami bezpieczeństwa oraz organizacjami rządowymi i pozarządowymi.

Z dokonanych badań dostępnej literatury przedmiotu wynika, że w ramach operacji stabilizacyjnych występują trzy rodzaje działań angażujących lotnictwo obejmujące:

- utrzymywanie pokoju;
- wsparcie na rzecz stabilizacji;
- transport pomocy humanitarnej¹⁰³.

Specyficzną w aspekcie uwarunkowań działań formą użycia lotnictwa w operacjach utrzymywania pokoju były działania rozdzielająco-stabilizujące. Dla lotnictwa przyjęły one formę wymuszania sankcji i dozoru stref zakazu lotów (*no fly zones*), bądź stref zdemilitaryzowanych objętych zakazem rozmieszczenia określonych sił¹⁰⁴.

---

¹⁰³ Powietrzne operacje transportowe, związane z dostawami pomocy humanitarnej, mogą mieć miejsce w operacjach przywracania i budowania pokoju lub stanowić oddzielny rodzaj lotniczego wsparcia na rzecz stabilizacji lub zwalczania klęsk żywiołowych.

¹⁰⁴ Taką operacją była przeprowadzona na terenach Bośni i Hercegowiny od 29 sierpnia do 21 września 1995 r. operacja *Deliberate Force*. Celem operacji było utrzymanie bezpiecznych stref w Bośni i Hercegowinie oraz wsparcie i osłona dla sił pokojowych ONZ UNPROFOR.

Operację przeprowadzono na podstawie rezolucji ONZ nr 836 i wcześniejszej nr 818. Dla realizacji założonych celów, konieczne było zmuszenie bośniackich Serbów do wycofania ciężkiego sprzętu z rejonu Sarajewa i umożliwienie wykorzystania tamtejszego lotniska do

Klasycznymi przykładami operacji utrzymywania pokoju podejmowanych przez koalicje państw były działania lotnicze prowadzone na terenie Iraku pod kryptonimem *Northern Watch* i *Southern Watch*. Ich celem było wyegzekwowanie postanowień Rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 688 z kwietnia 1991 r. poprzez ustanowienie strefy zakazu lotów i rozmieszczania wojsk w Iraku, na północ od 36° i na południe od 32° równoleżnika. Ich ustanowienie miało na celu ochronę interesów Kurdów i Turcji na północy Iraku oraz zlikwidowanie zagrożenia odwetem obszaru Kuwejtu na południu kraju. Lotnictwo USA, Wielkiej Brytanii i Arabii Saudyjskiej do końca 2002 r. zrealizowało w ramach tych operacji około 100 000 s/l bez strat własnych. W trakcie realizacji zadań zwalczano przede wszystkim stacje radiolokacyjne przeciwlotniczych zestawów rakietowych, podejmujących aktywne działanie. Ataki wykonywano przy użyciu KPR HARM oraz bomb GBU-12. Zestrzelono jeden samolot iracki¹⁰⁵.

Analizując uwarunkowania użycia lotnictwa nad Irakiem zwrócić należy uwagę na fakt istnienia mandatu ONZ dla podejmowania tego typu działań. Analogicznie do operacji zapobiegania konfliktom w obu operacjach wymuszania stref zakazu lotów działanie lotnictwa koalicji miało charakter reaktywny, a użycie siły następowało w przypadku łamania przez Irak postanowień rezolucji ONZ.

Podobne uwarunkowania wykorzystania lotnictwa do wymuszenia stref zakazu lotów cechowały operacje sił NATO na Bałkanach. Prowadzona zgodnie z Rezolucjami Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 781 i 816, operacja *Deny Flight* trwała od 12 kwietnia 1994 r. do 20 grudnia 1995 r. Lotnictwo NATO realizowało w jej trakcie zadania ochrony stref bezpieczeństwa, atakując siły i ciężkie uzbrojenie bośniackich Serbów. Oprócz tego było użyte do wymuszenia zakazu lotów nad Bośnią i Hercegowiną, a następnie Chorwacją. W operacji wzięło udział łącznie 100 samolotów NATO, które wykonały ponad 47000 lotów bojowych. Podczas interwencji zestrzelono cztery samoloty serbskie, zaatakowano lotnisko Udbina i zwalczano siły wojskowe w Bośni. Utracono jeden samolot F-16. Od grudnia 1995 r., w związku z zastąpieniem sił SFOR przez IFOR, operację *Deny*

---

przewozu pomocy humanitarnej. Bezpośrednim powodem rozpoczęcia operacji stał się atak artyleryjski na rynek w Sarajewie (28.08.1995), gdzie zabito 37 cywili. R. C. Owen, *The Balkans Air Campaign Study: Part 1*, Air Power Journal, No. 2 1997, s. 4-24.

¹⁰⁵ R. Lewis, *Saddam out Foxed*, Air Force Magazine 1999, s. 22-23.

Flight zakończono, rozpoczynając operację *Decisive Edge*¹⁰⁶. Charakterystyczne dla uwarunkowań wykorzystania lotnictwa w operacji *Deny Flight* było ograniczenie swobody użycia lotnictwa wyrażające się zastosowaniem rygorystycznych procedur identyfikacji statków powietrznych, a także utrzymywaniem uprawnień decyzyjnych w zakresie ich zwalczania na szczeblach operacyjnych.

Lotnictwo wykorzystywano również do wsparcia działań na rzecz stabilizacji poprzez wymuszanie przestrzegania porozumień rozbrojeniowych. Klasycznym tego przykładem była operacja *Desert Fox*, przeprowadzona od 16 do 19 grudnia 1998 r. na terytorium Iraku przez USA i Wielką Brytanię. Celem operacji było zmuszenie Iraku do realizacji rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ i umożliwienia pracy inspektorom specjalnej komisji weryfikacyjnej ONZ (UNSCOM), a także ograniczenie możliwości Iraku w zakresie produkcji, przechowywania i użycia broni masowego rażenia. W porównaniu z innymi operacjami użycie lotnictwa koalicji dwóch państw powiązanych wieloletnimi więzami współpracy wojskowej i politycznej było relatywnie łatwe w kontekście ograniczeń politycznych i dyplomatycznych. Wynikało to również z faktu, iż operacja *Desert Fox* była bardzo krótka, a cele sformułowane do realizacji w jej trakcie, bardzo szczegółowo określone i ograniczone tak w wymiarze rzeczowym, jak i czasowym.

Wymienione operacje lotnictwa, realizowane w ramach zapobiegania odradzaniu konfliktu i utrzymywania warunków rozejmu, są przykładem użycia siły zbrojnej dla ukarania strony łamiącej warunki porozumienia. Celem reakcji zbrojnej w operacjach tego typu może być również ochrona uchodźców lub ludności zagrożonej atakiem strony nierespektującej ustanowionego porządku.

Znaczące dla analizy uwarunkowań wykorzystania lotnictwa w operacjach koalicyjnych były prowadzone w celu przywracania stabilizacji politycznej operacje: *Uphold Democracy*, oraz będąca jej kontynuacją operacja *Restore Democracy*. Zostały one przeprowadzone w okresie od 19 września 1994 r. do 31 marca 1995 r. przez Siły Zbrojne Stanów Zjednoczonych na terenie Haiti. Użycie sił pokojowych koalicji i przywrócenie demokratycznie wybranych władz było

---

¹⁰⁶ <http://www.fas.org/man/dod-101/ops/deny-flight.htm>

możliwe na podstawie Rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 940 z dnia 31 lipca 1994 r.¹⁰⁷ Lotnictwo sił powietrznych wykorzystywane do wsparcia operacji realizowało zadania osłony, rozpoznania i transportu powietrznego na korzyść sił specjalnych JTF 180. Warto podkreślić szerokie, uprzedzające zastosowanie specjalnych wersji samolotów C-130E/H podczas tych operacji, do zabezpieczenia działań psychologicznych (emisja komunikatów radiowych, zrzut odbiorników radiowych i ulotek). Sprawne użycie lotnictwa w operacji było realizowane dzięki istnieniu konsensusu społeczności międzynarodowej oraz wydzieleniu przez USA zasadniczej części sił wojskowych, w tym lotnictwa do realizacji zadań początkowej fazy operacji.

Prowadząc analizy uwarunkowań wykorzystania lotnictwa w operacjach stabilizacyjnych można zauważyć, że realizowało ono jednocześnie szereg zadań. Przede wszystkim, zapewniało strategiczną i taktyczną mobilność siłom pokojowym, tworzyło możliwości zwielokrotnienia ich potencjału ogniowego oraz zapewniało dostęp do wiarygodnej i terminowej informacji rozpoznawczej. Ponadto lotnictwo umożliwiło prowadzenie działań psychologicznych, bez konieczności uprzedniego uchwycenia terenu w rejonie operacyjnym.

Istniejące prawne uwarunkowania użycia lotnictwa w operacjach utrzymywania pokoju i wspierania stabilizacji powodują, że dominują w tych działaniach dwie grupy zadań. Pierwszą stanowią zadania bojowe związane z egzekwowaniem sankcji i ustaleń rozejmu. Polegają one na patrolowaniu stref zakazu lotów i atakowaniu obiektów niedozwolonych w strefach zdemilitaryzowanych oraz na wsparciu ogniowym sił pokojowych w strefach rozdzielania stron na wypadek zagrożenia. Druga grupa to zadania wspierające odbudowę stabilizacji, wśród których dominują zadania transportu powietrznego, głównie uchodźców i różnorodnego zaopatrzenia.

---

¹⁰⁷ Przygotowania do operacji były kontynuacją wcześniejszych amerykańskich planów ewakuacji obywateli USA z Haiti, opracowywanych od stycznia 1994 roku. Celem operacji było przywrócenie legalnego rządu i porządku publicznego, ochrona ludności cywilnej oraz pomoc w reorganizacji sił zbrojnych i policji Haiti. Do przeprowadzenia operacji wydzielono połączone siły zadaniowe, wspierane przez siły powietrzne.

Dokonując analizy uwarunkowań wykorzystania lotnictwa w szerokim spektrum realizowanych w wymiarze wielonarodowym (zazwyczaj koalicyjnym) można zauważyć, iż najmniej kontrowersji oraz trudności natury prawnej związane jest z użyciem lotnictwa w operacjach niesienia pomocy humanitarnej. Doświadczenia operacji koalicyjnych ostatniego dwudziestolecia wskazują, że udział w operacjach humanitarnych jest jednym z najczęściej realizowanych przez lotnictwo zadań w ramach operacji reagowania kryzysowego. W zależności od charakteru i skali klęsk żywiołowych oraz katastrof przemysłowych lub humanitarnych, zakres i sposób wykorzystania lotnictwa może być zróżnicowany. Niesienie pomocy humanitarnej może odbywać się w bardzo zróżnicowanych warunkach. W świetle przeprowadzonych badań należy jednak podkreślić, że najtrudniejsze i warunkowane najszerszym spektrum różnorodnych czynników jest użycie lotnictwa w koalicyjnych operacjach humanitarnych na obszarach objętych rebelią lub tam, gdzie prowadzone są działania wojenne¹⁰⁸.

O kompleksowości uwarunkowań wykorzystania lotnictwa w operacjach humanitarnych prowadzonych w sytuacji bezpośredniego zagrożenia mogą świadczyć doświadczenia operacji ostatnich piętnastu lat. Był to okres, który obfitował w Afryce i na Bałkanach w konflikty i kryzysy o różnej skali, będące powodem poważnych problemów humanitarnych. Klasycznym przykładem użycia lotnictwa do zabezpieczenia pomocy humanitarnej na obszarach objętych wojną domową, w warunkach dezintegracji państwa, były operacje: *Provide Relief*, *Restore Hope* i *Continue Hope*, przeprowadzone w Somalii.

Celem operacji *Provide Relief*, prowadzonej w Somalii od 14 sierpnia 1992 r. do 8 grudnia 1992 r., było dostarczenie żywności i środków medycznych głodującym. Organizacje pomocy humanitarnej ONZ oraz pozarządowe były wspierane przez lotnictwo transportowe USA (4 samoloty C-141, 14 samolotów C-130), działające z lotniska Mombassa w Kenii, które w ciągu sześciu miesięcy przewiozło około 48 tys. ton ładunków do dwóch punktów rozdziału pomocy

---

¹⁰⁸ Jedną z pierwszych, przeprowadzonych przez lotnictwo operacji pomocy humanitarnej był trwający od 26 czerwca 1948 r. do 30 września 1949 r. most powietrzny do Berlina Zachodniego w ramach amerykańskiej operacji *Vittles* i brytyjskiej *Plane Fare*. Ich zadaniem było zapewnienie mieszkańcom miasta żywności i opału, a całej zachodniej strefie okupacyjnej również paliwa i innego zaopatrzenia.

w Somalii¹⁰⁹. Operacja *Restore Hope* była prowadzona od 4 grudnia 1992 r. do 4 maja 1993 r. Jej celem było udzielenie pomocy humanitarnej pod ochroną sił ONZ UNITAF oraz utrzymywanie pokoju. Lotnictwo realizowało zadania transportowe (8 samolotów C-130 z USAF, 2 samoloty C-130 z RAF i 3 C-160 z Luftwaffe). Ilość samolotów była zmienna, a część zadań realizowały samoloty niewydzielone do operacji, lecz jedynie realizujące zadania na jej korzyść (np. 395 s/l C-5, C-141 zrealizowane zostało przez amerykańskie lotnictwo transportowe)¹¹⁰.

Oprócz zadań transportowych wykonywano też zadania bojowe (na mocy rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 794). Uczestniczyły w tej operacji śmigłowce sił lądowych (30 UH-60 i 16 CH-47 z USA, 2 A-129, 6 AB-205 i 4 CH-47 z Włoch, 10 Puma i 12 Gazelle z Francji) oraz śmigłowce piechoty morskiej (AH-1 i MH-53E) i sił morskich (7 Bell 212 i 3 SH-3H) z Włoch. Śmigłowce eskortowały konwoje z pomocą humanitarną, niszczyły składy broni i amunicji, rozrzucały ulotki i zabezpieczały działania sił specjalnych. Do charakterystycznych cech operacji należy zaliczyć: szerokie wykorzystanie infrastruktury lotniskowej sąsiednich państw oraz stosowanie dwuetapowego systemu przewozów i dystrybucji pomocy. Ciężkie samoloty transportowe zabezpieczały przewóz ładunków na lotniska pośrednie, lekkie i średnie samoloty dostarczały ładunki na lądowiska w Somalii. Kontynuacją operacji *Restore Hope* była prowadzona od 4 maja do grudnia 1993 r. operacja *Continue Hope*. Ocenia się, że łącznie w trzech operacjach uratowano przed śmiercią głodową około 1 mln ludzi oraz ograniczono skalę i intensywność wojny domowej. Operacje w Somalii wykazały potrzebę scentralizowania planowania użycia lotnictwa oraz utworzenia jednego ośrodka decyzyjnego do kierowania operacją. Uwidocznilo się także znaczenie odpowiednio rozbudowanej infrastruktury lotniskowej.

Potrzebę ochrony i wsparcia lotnictwa transportowego przez lotnictwo bojowe wykazały też działania lotnictwa brytyjskiego i amerykańskiego w północnym Iraku. Od 5 kwietnia 1991 r. do 24 lipca 1994 r. prowadzono tam operację *Provide*

---

¹⁰⁹ *Peace Operations and Humanitarian Support, Strategic Assessment, Department of Defense, Washington 1996, s. 138-142, 216-221.*

¹¹⁰ Tamże, s. 267-285.

Comfort. Jej celem było niesienie pomocy humanitarnej uchodźcom Kurdyjskim. Lotnictwo, oprócz zadań osłonowych, dostarczało zaopatrzenie uchodźcom i siłom wojskowym zaangażowanym w ich ochronę.

Przykładem bilateralnych operacji koalicyjnych mogą być operacje *Provide Hope I – V*, prowadzone na terenach republik byłego ZSRR w latach 1992-1999. W pierwszej z nich – *Provide Hope I* (10-26. 02. 1992) w 65 s/l C-5 i C-141 dostarczono 2 363 tony żywności i środków medycznych do 24 miejsc we Wspólnocie Niepodległych Państw, wspierając opiekę medyczną w byłych republikach radzieckich w okresie transformacji ustrojowej¹¹¹.

Przykładem trudności użycia lotnictwa do niesienia pomocy humanitarnej może być operacja powietrzna dostarczania zaopatrzenia i pomocy medycznej do oblężonego Sarajewa. Podstawowe zadanie transportowe realizowały samoloty NATO. Podstawowa trudność dostaw, poprzez realizację mostu powietrznego, polegała na bezpiecznym pokonaniu strefy zagrożenia wokół Sarajewa i zabezpieczeniu samolotów transportowych przed zestrzeleniem przez artyleryjskie i raketowe środki przeciwlotnicze wojsk serbskich. Została opracowana w tym celu specjalna procedura stromego podejścia do lądowania i stromego startu, w osłonie śmigłowców bojowych sił pokojowych ONZ i nieprzerwanie wystrzeliwanych pułapek przeciw rakietom na podczerwień.

Zagrożenie dla samolotów transportowych doprowadziło do odejścia od stosowania metody lądującej na rzecz zrzutów zaopatrzenia z dużej wysokości. Szczególnie cenne była w tym pomoc państw koalicji uczestniczącej w operacji pokojowej oraz państw sąsiadujących, które udostępniły swoją przestrzeń powietrzną. Analizując historyczne doświadczenia wykorzystania lotnictwa w operacjach humanitarnych prowadzonych w wymiarze koalicyjnym można stwierdzić, że większość operacji niesienia pomocy humanitarnej może być realizowana w warunkach pokojowych. Najczęściej jest prowadzona przez jednostki lotnictwa jako dodatkowe zadanie czasu pokoju. Z reguły, przynajmniej w początkowych okresach operacji, nie tworzy się oddzielnych zgrupowań i nie zmienia istniejącego systemu dowodzenia. Lotnictwo wojskowe tworzy zręby

---

¹¹¹ USAFE humanitarian operations 1945 – 1996, USEUCOM Ramstein 1997, s. 272-286.

systemu kierowania lotniczą częścią operacji pomocy humanitarnej, koordynując wykorzystanie przestrzeni powietrznej i lotnisk. Operacje transportu pomocy humanitarnej drogą powietrzną mogą być również realizowane do rejonów objętych konfliktami, w warunkach istniejącego zagrożenia bezpieczeństwa podczas przelotu i wylądunku. Wówczas stosowana jest odpowiednia taktyka lotów, które są ubezpieczone przez lotnictwo myśliwskie i śmigłowce szturmowe.

Pewne zmiany w uwarunkowań użycia lotnictwa w operacjach koalicyjnych związane są z rozwojem koncepcji operacji reagowania kryzysowego ukierunkowanych na zwalczanie nowych zagrożeń bezpieczeństwa. Wraz z zakończeniem „zimnej wojny” rozpoczęto wykorzystanie lotnictwa nie tylko do udzielania pomocy humanitarnej ofiarom klęsk, konfliktów i kryzysów militarnych, wymuszania pokoju i egzekwowania przestrzegania porozumień międzynarodowych oraz stwarzania warunków odbudowywania pokoju, ale także do zapobiegania proliferacji broni masowego rażenia i do walki z przestępczością zorganizowaną (terroryzm i przemyt narkotyków).

Brak jest obecnie reprezentatywnego przykładu wykorzystania lotnictwa do zapobiegania proliferacji broni masowego rażenia w operacjach prowadzonych w wymiarze koalicyjnym. Przykładem operacji uniemożliwienia proliferacji broni masowego rażenia może być operacja *Babylon*, przeprowadzona 7 czerwca 1981 r. przez lotnictwo Izraela. Jej celem było powstrzymanie irackiego programu budowy bomby atomowej przez zniszczenie niemal gotowego reaktora Tammuz i w Al Tuwaitha w rejonie Bagdadu (zwanego również Osirak)¹¹². Decyzja o użyciu lotnictwa była wynikiem fiaska politycznych wysiłków na rzecz zablokowania programu jądrowego Iraku. Z perspektywy kilkunastu lat, operacja *Babylon* może być traktowana jako przeprowadzona zgodnie z art. 51 Karty Narodów Zjednoczonych w intencji przeciwdziałania proliferacji broni masowego rażenia. Niemniej wywołała ona w 1981 r. szerokie protesty międzynarodowe, a także spowodowała czasowe zamrożenie pomocy wojskowej USA dla Izraela. Biorąc pod uwagę ewolucję zagrożeń bezpieczeństwa nie można wykluczyć, iż operacje podobne do operacji *Babylon* mogą być podejmowane w wymiarze koalicyjnym.

---

¹¹² D. McKinnon, *Bullseye one Reactor*, San Diego 1998.

Przeprowadzone studia materiałów źródłowych wskazują na rosnący udział lotnictwa w ramach operacji zwalczania przestępczości zorganizowanej. Już pod koniec „zimnej wojny”, w drugiej połowie lat osiemdziesiątych, rozpoczęto wykorzystanie lotnictwa w operacjach zwalczania przestępczości zorganizowanej, w tym również przestępczości popieranej i organizowanej przez państwa (np. terroryzm państwowy). Najbardziej spektakularnym przykładem wykorzystania lotnictwa w tego typu działaniach stała się amerykańska operacja *El Dorado Canyon*, przeprowadzona 15 i 16 kwietnia 1986 r. w Libii. Celem operacji, prowadzonej zgodnie z zapisami art. 51 Karty Narodów Zjednoczonych, było zmuszenie płk. Kaddafiego do zaprzestania finansowania i wspierania działań terrorystycznych przeciwko USA. Współpraca koalicyjna w tym przypadku polegała na udostępnianiu lotnisk i wyrażenia zgody na wykonanie zadań ze swojego terytorium przez Wielką Brytanię.

Znacznie szersze koalicje prowadzą działania w ramach operacji przeciwnarkotykowych. Potwierdza to analiza uwarunkowań użycia lotnictwa w operacjach zwalczania przestępczości zorganizowanej w operacjach *Ghost Zone*, *Constant Vigil* i *Green Clover*, które były prowadzone przez siły wojskowe i policyjne 19 państw południowoamerykańskich, przy wsparciu USA, w latach 1994 – 1996 w celu ograniczenia przemytu narkotyków. Samoloty i śmigłowce były wykorzystywane do transportu sił wojskowych i policyjnych oraz nadzorowania przestrzeni powietrznej. Przykładowo, od września 1996 r. do czerwca 1997 r. około 20 samolotów i śmigłowców amerykańskich różnego podporządkowania (w tym Straży Przybrzeżnej i Urzędu Ceł) wykorzystywano w operacji antynarkotykowej *Laser Strike*, m.in. w Kolumbii i Peru¹¹³.

Współpraca koalicyjna w zakresie wykorzystania lotnictwa w operacjach zwalczania przestępczości zorganizowanej może mieć charakter długotrwałej współpracy w wąsko określonym obszarze wspólnych interesów bezpieczeństwa. Od 1991 r. Gwardia Narodowa Sił Powietrznych USA uczestniczy w trwającej do chwili obecnej operacji antynarkotykowej *Corner Nighthawk*. Część zadań realizowana jest na terenie USA w ramach zapewnienia nienaruszalności

---

¹¹³ W. Mendel, *Counterdrug Strategy – Illusive Victory: From Blast Furnace to Green Sweep*, *Military Review* 1997, s. 74-87.

przestrzeni powietrznej i obejmuje wykrywanie, identyfikację i śledzenie samolotów nielegalnie w nią wlatujących. Pozostałe zadania realizowane są w Panamie, gdzie co roku przebazowywanych jest 6 do 10 myśliwców F-15 i F-16. Od grudnia 1994 r. przechwycono lub zniszczono 33 000 kg kokainy¹¹⁴.

Z przeprowadzonych badań wynika, że uwarunkowania użycia lotnictwa w zwalczaniu zorganizowanej przestępczości mogą być zróżnicowane, zależnie od specyficznych potrzeb określonych operacji. Czas ich trwania jest zróżnicowany i może wynosić od kilku godzin do kilkunastu lat. Realizowane zadania mogą obejmować misje uderzeniowe, myśliwskie, rozpoznawcze i transportowe lub ich kombinację. W zależności od konkretnej sytuacji, lotnictwo może realizować zadania samodzielnie lub w składzie większych połączonych sił.

Analiza doświadczeń wykorzystania lotnictwa w operacjach koalicyjnych w ramach szeroko zdefiniowanych operacji pokojowych i reagowania kryzysowego wskazuje na istnienie wyraźnej korelacji charakteru uwarunkowań użycia lotnictwa z celami operacji, ich długotrwałością oraz determinantami prawnomiędzynarodowymi użycia siły.

W świetle dokonywanych analiz doświadczeń wybranych operacji pokojowych można stwierdzić, że w operacjach koalicyjnych zapobiegania konfliktom lotnicze wsparcie działań pokojowych warunkowane było rolą lotnictwa w operacjach powietrzno-lądowych lub powietrzno-lądowo-morskich. Przyjęte ograniczenia użycia lotnictwa miały uwiarygodnić demonstrację siły i odstraszenie oraz zabezpieczały ewakuację osób zagrożonych z rejonów objętych konfliktami. W ramach operacji zapobiegania konfliktom przewiduje się również realizowanie zadań transportowych, rozpoznawczych i specjalnych.

Ze względu na uwarunkowania prawne mandatu koalicyjnych sił pokojowych w operacjach przywracania pokoju, działania lotnictwa przybierały charakter ograniczonych operacji wojennych. Z reguły były one prowadzone w celu przygotowania powietrznego operacji lądowej interweniujących sił. Nie można wykluczyć, że lotnictwo może być również użyte do przywrócenia pokoju w formie

---

¹¹⁴ W. Mendel, M. D. Murger, *The Drug Threat: Getting Priorities Straight*, Parameters – The US Army War College Quarterly, No. 2, s. 110-124.

samodzielnego, powietrznego ataku strategicznego. Ograniczoną formą udziału lotnictwa w koalicyjnych operacjach reagowania kryzysowego mogą niekiedy być nawet pojedyncze misje (uderzenia) lotnictwa w celu wymuszenia porządku prawnego (pokoju), bądź nakazu ustalonego przez upoważnione siły dla powstrzymania kryzysu, np. w przypadku łamania stosownej rezolucji przez stronę konfliktu.

Wykorzystanie lotnictwa w operacjach stabilizacyjnych ma charakter bardzo złożony i długotrwały. Przyjmuje ono formę zbrojną, polegającą na dozorowaniu i kontroli stref zdemilitaryzowanych lub stref zakazu lotów i gotowości do wsparcia lądowych (morskich) kontyngentów sił pokojowych. W formach niezbrojnych może polegać na realizacji zadań transportowych w ramach zabezpieczenia logistycznego sił pokojowych i dostarczania pomocy humanitarnej lub przemieszczania uchodźców oraz na realizacji zadań rozpoznawczych w rejonach zdemilitaryzowanych. W konsekwencji w operacjach takich w zależności od rodzaju sytuacji możliwa będzie zmiana uwarunkowań wykorzystania lotnictwa, w wyniku której konieczne może być dokonanie przewartościowań w koncepcjach użycia lotnictwa przez poszczególnych uczestników koalicji.

3.3. Trendy rozwojowe uwarunkowań użycia lotnictwa w operacjach koalicyjnych

Problematyka użycia lotnictwa w operacjach koalicyjnych jest coraz szerzej podejmowana przez ośrodki akademickie i analityczne na Zachodzie. Wiodącą rolę w tych badaniach odgrywają obecnie Instytut Badawczy Potęgi Powietrznej (Airpower Research Institute – ARI), Szkoła Zaawansowanych Studiów nad Potęgą Powietrzną (School for Advanced Airpower Studies – SAAS) oraz analitycy pracujący w ramach programu Air Force dla korporacji RAND i Sił Powietrznych USA.

Cecha wspólną badań podejmowanych przez wyżej wymienione podmioty jest założenie, że możliwe i konieczne jest proaktywne, kompleksowe podejście do działań w koalicjach. W znacznym uproszczeniu amerykańskie podejście do

użycia lotnictwa w operacjach tworzonych doraźnie (ad hoc) koalicji zakłada długofalowe wcześniejsze przygotowanie do podjęcia takich działań.

W materiale badawczym Airpower Research Institute „Coalition Warfare: Coordination and planning options” za podstawową zmianę determinującą charakter uwarunkowań wykorzystania lotnictwa w operacjach koalicyjnych uznaje się zmianę charakteru zagrożeń bezpieczeństwa będącą wynikiem zaniku bipolarnego układu sił¹¹⁵. Zmiana ta spowodowała transformację interesów bezpieczeństwa poszczególnych państw w taki sposób, że wspólne interesy bezpieczeństwa członków sojuszy są coraz mniej trwałe, a ich dynamika trudniejsza do przewidywania. Powoduje to, że poszczególne państwa w warunkach ciągłej nieliniowej zmiany uwarunkowań bezpieczeństwa będą preferowały udział w tworzonych doraźnie koalicjach kosztem długoterminowych zobowiązań sojuszniczych. Z wojskowego punktu widzenia, oznacza to wzrost znaczenia operacji prowadzonych w wymiarze koalicyjnym.

Amerykańskie badania problematyki użycia lotnictwa w operacjach koalicyjnych obejmują również analizy poświęcone operacjom podejmowanym przez NATO. Konstatacja raportu ARI „Coalition Warfare: Coordination and planning options” zawiera tezę, że „w nowych uwarunkowaniach bezpieczeństwa istniejące sojusze, takie jak NATO, będą działały coraz częściej jak koalicje, gdyż w nowym środowisku bezpieczeństwa wspólne działania będą potrzebne przede wszystkim ze względu na osiąganie wąsko zdefiniowanych, krótkoterminowych celów”¹¹⁶.

W cytowanym dokumencie podkreślana jest również problematyka zdolności NATO do szybkiego podjęcia działań wojskowych ze względu na konieczność osiągnięcia konsensusu przez 26 państw członkowskich¹¹⁷.

---

¹¹⁵ R. Read, *Coalition Warfare: Coordination and planning options*, Airpower Research Institute, Research Paper, Maxwell AFB 2003, s. 2.

¹¹⁶ Tamże, s. 3.

¹¹⁷ Tamże.

W świetle wyników badań amerykańskiego Instytutu Badawczego Potęgi Powietrznej czynnikiem wpływającym w przyszłości na wykorzystanie lotnictwa w operacjach koalicyjnych będzie wielkość i skład przyszłych koalicji. W operacji *Enduring Freedom* koalicja obejmowała ponad 70 państw, a w operacji *Iraqi Freedom* ponad 40 państw. W tak dużych koalicjach trudne jest przyjęcie struktury dowodzenia,

w ramach której realizowana byłaby zasada proporcjonalnej reprezentacji interesów poszczególnych członków koalicji. Może to prowadzić do sytuacji, gdy państwa wydzielające najmniejsze siły lotnictwa będą starały się wywierać nieproporcjonalnie duży wpływ na koncepcje jego wykorzystania.

Poważną konsekwencją działań w dużych koalicjach jest ograniczona przewidywalność udziału lotnictwa koalicjantów w kolejnych fazach czy etapach operacji. Oznacza to, iż planowanie operacji musi zakładać po kilka różnych scenariuszy wykorzystania lotnictwa w warunkach braku przewidywalnych przesłanek, co do składu, możliwości, bazowania i ograniczeń użycia komponentów lotniczych poszczególnych uczestników koalicji¹¹⁸.

Problemem, który determinuje opcje wykorzystania lotnictwa w operacjach koalicyjnych staje się w coraz większym stopniu zdolność szybkiej reakcji na występowanie kryzysu. Czas niezbędny dla działań dyplomatycznych koniecznych dla stworzenia koalicji opóźnia rozpoczęcie operacji, a w konsekwencji ogranicza swobodę wyboru koncepcji wykorzystania lotnictwa. Zauważyć można, w świetle dokonanych studiów literatury przedmiotu, że problem niewystarczającego czasu reakcji w operacjach koalicyjnych został dostrzeżony przez rządy oraz dowództwa wojskowe kluczowych państw i organizacji. Podjęte zostały działania zmierzające do rozpoczęcia współpracy koalicyjnej w czasie pokoju, tak aby utrzymywać gotowość do wspólnego prowadzenia operacji w sytuacjach, gdy będzie to potrzebne.

Jednym z przykładów może być współpraca ponad 30 państw i organizacji, które posiadają interesy na obszarze Azji i Pacyfiku, oraz które są w stanie w sposób natychmiastowy wzmocnić obsadę koalicyjnego dowództwa sił

---

¹¹⁸ Tamże, s. 7.

wielonarodowych, gdy zostaną one utworzone. Obszary użycia sił wielonarodowych mają obejmować operacje wojskowe inne niż wojna oraz reagowania w sytuacjach kryzysowych o niewielkiej skali (Small Scale Contingencies – SSC).

Współpraca nie jest sankcjonowana żadnym formalnym porozumieniem, nie określono zakresu zobowiązań poszczególnych uczestników, ani nie podjęto usankcjonowanych umowami przedsięwzięć. Pomimo to, opracowano standardowe procedury operacyjne dla sił wielonarodowych, które zostały udostępnione na stronach internetowych. Należy zatem liczyć się w przyszłości z sytuacją, gdy koalicje ad hoc zawierane będą przez państwa i organizacje kompleksowo przygotowujące się do działania w określonych operacjach koalicyjnych¹¹⁹.

W amerykańskich badaniach problematyki operacji powietrznych prowadzonych przez korporację RAND za uwarunkowania, które w najpoważniejszym stopniu wpływają na wykorzystanie lotnictwa w operacjach uznawane są: różnice poglądów członków koalicji co do celów, koncepcji działania i założeń doktrynalnych użycia sił wojskowych, a w szczególności lotnictwa, niekompatybilność systemów łączności, odmienne rozwiązania w zakresie planowania i prowadzenia działań, a także zróżnicowane systemy uzbrojenia.

W opracowaniu analitycznym *MR-1603-AF The interoperability of NATO Allied Air Force: Supporting case studies* za podstawowe czynniki warunkujące efektywność wykorzystania lotnictwa w operacjach koalicyjnych uważana jest szeroko rozumiana interoperacyjność w aspekcie technicznym i proceduralnym, autorzy opracowania proponują szerszą identyfikację tego pojęcia. Uznają oni, że interoperacyjność może być rozpatrywana na wszystkich szczeblach prowadzenia walki: strategicznym, operacyjnym i taktycznym, jak również w aspekcie technologicznym. W opinii autorów interoperacyjność na jednym ze szczebli

---

¹¹⁹ www2.apan-info.net/mnfsop/

dowodzenia może wpływać na pozostałe jej aspekty, a zatem zagadnienia związane z nią muszą być rozpatrywane w sposób kompleksowy¹²⁰.

Istotną tezą analizowanego opracowania jest założenie konieczności rozumienia przez członków koalicji źródeł problemów w zakresie interoperacyjności. Autorzy uważają, że uwarunkowania polityczne będą wpływać w większym stopniu na interoperacyjność narodowych komponentów lotniczych niż czynniki natury technicznej. Oznacza to, że brak zgodności („interoperacyjności”) celów działania pomiędzy członkami koalicji nie może być kompensowany przez pełną interoperacyjność systemów dowodzenia, ale zgodność polityczna może pozwalać na pokonanie problemów natury technicznej i taktycznej, jeśli takie wystąpią w czasie wykorzystania lotnictwa w operacjach koalicyjnych.

W świetle wyników zawartych w sprawozdaniu z badań prowadzonych w ramach programu RAND Project Air Force „Interoperability of coalition air forces: Lessons learned from US Operations with NATO Allied” obok wyżej wymienionych uwarunkowań, ważną grupę czynników wpływających na wykorzystanie lotnictwa w operacjach koalicyjnych stanowią elastyczność i adaptacyjność struktur organizacyjnych, założeń doktrynalnych oraz procedur organizacji i prowadzenia działań.

Za działania niezbędne do osiągnięcia pożądanego stopnia interoperacyjności warunkującego skuteczność wykorzystania lotnictwa w operacjach koalicyjnych i sojuszniczych uznawane są¹²¹:

- wypracowanie i stosowanie wspólnych lub zharmonizowanych założeń doktrynalnych w zakresie użycia sił zadaniowych (CJTF), a w szczególności ich komponentu powietrznego;
- ujednoczenie procedur operacyjnych i koncepcji działania systemów dowodzenia i rozpoznania dla operacji powietrznych;

---

¹²⁰ E. Larson, *MR-1603-AF The interoperability of NATO Allied Air Force: Supporting case Studies*, RAND, Santa Monica 2003, s. 178-179.

¹²¹ Tamże, s. 179.

- wdrożenie jednolitych standardów wymiany informacji i kompatybilność taktycznych systemów łączności;
- posiadanie personelu wojskowego o eksperckiej wiedzy w zakresie możliwości lotnictwa partnerów koalicyjnych i systematyczne szkolenie go w ramach ćwiczeń i operacji koalicyjnych.

Z przedstawionych w podrozdziale trendów rozwojowych w zakresie uwarunkowań wykorzystania lotnictwa w operacjach koalicyjnych wynika, że w najbliższych latach najważniejszymi z nich pozostaną czynniki związane z rozbieżnościami w interesach poszczególnych członków koalicji przekładające się na zróżnicowanie celów i koncepcji użycia sił wojskowych, w tym lotnictwa. Ważną grupą uwarunkowań pozostaną czynniki związane z interoperacyjnością zaangażowanych w operacjach koalicyjnych narodowych komponentów lotnictwa.

Zauważalnym nowym zjawiskiem pozytywnie warunkującym wykorzystanie lotnictwa w przyszłych operacjach koalicyjnych staje się wzrost zakresu podejmowanych już w czasie pokoju przygotowań państw, ich sił zbrojnych i różnego rodzaju organizacji do działania w koalicjach. Może to powodować zwiększoną interoperacyjność komponentów lotnictwa uczestników tworzonych doraźnie koalicji.

ZAKOŃCZENIE

Działania w ramach doraźnie tworzonych koalicji stają się coraz powszechniejszą formą podejmowania przez państwa, sojusze militarne i organizacje międzynarodowe wysiłków na rzecz zapobiegania konfliktom, rozwiązywania sytuacji kryzysowych i stabilizowania sytuacji polityczno-militarnej.

Oceny zagrożeń dokonywane przez reprezentatywne organizacje międzynarodowe, NATO i USA wskazują na wysoką zbieżność i zgodność międzynarodowej percepcji istoty zagrożeń i wyzwań dla bezpieczeństwa, a także ich lokalizacji geostrategicznej.

Gotowość państw do działania w ramach powoływanych ad hoc koalicji zwiększyła się w znaczący sposób w porównaniu z okresem dwubiegunowego układu sił w czasie zimnej wojny. Jest to spowodowane niepełnym przystosowaniem narodowych i sojuszniczych systemów obronnych do zwalczania nowych zagrożeń oraz wysokimi kosztami unilateralnego reagowania na nie.

Z przeprowadzonych badań wynika, że najczęściej działania koalicyjne podejmowane będą w ramach wsparcia pokoju, zwalczania terroryzmu oraz przeciwdziałania proliferacji broni masowego rażenia i środków jej przenoszenia.

Doświadczenia użycia sił wojskowych w operacje koalicyjnych wskazują, że zasadniczym obszarem działań koalicyjnych będą szeroko rozumiane operacje reagowania kryzysowego, w tym przede wszystkim operacje pokojowe. Operacje te będą angażować koalicje państw, międzynarodowych organizacji bezpieczeństwa oraz organizacji pozarządowych w ramach wspólnych wielopłaszczyznowych działań politycznych, ekonomicznych, informacyjnych i wojskowych. W świetle uzyskanych wyników badań można przyjąć, że operacje bilateralne i multilateralne będą prowadzone dla zwalczania terroryzmu, walki z przestępczością zorganizowaną oraz dla wszechstronnego wsparcia władz cywilnych w działaniach podejmowanych w razie klęsk żywiołowych i katastrof przemysłowych.

Wyraźnie zarysowuje się trend zmiany charakteru operacji koalicyjnych z stricte wojskowego na cywilno-wojskowy wymagający spójnego wykorzystania sił wojskowych, jak również organizacji rządowych, pozarządowych oraz wyspecjalizowanych agend międzynarodowych organizacji bezpieczeństwa.

Współcześnie sojusznicze i amerykańskie założenia doktrynalne normujące wykorzystanie lotnictwa w operacjach koalicyjnych wymieniają jako najważniejsze czynniki warunkujące wykorzystanie lotnictwa w takich operacjach przede wszystkim zgodność celów politycznych poszczególnych uczestników koalicji, interoperacyjność systemów dowodzenia oraz procedur działania. W obowiązujących unormowaniach doktrynalnych uwzględniany jest również potencjalny wpływ różnic językowych i odmienności kulturalnych, które mogą wpływać na wykorzystanie lotnictwa w operacjach wielonarodowych prowadzonych w wymiarze sojuszniczym i koalicyjnym.

Doświadczenia historyczne w zakresie uwarunkowań użycia lotnictwa w operacjach koalicyjnych są w przerażającej mierze zgodne z założeniami doktrynalnymi. Tym niemniej, w dużo większym niż zakłada się to w dokumentach normatywnych stopniu, na działania lotnictwa w operacjach wywierały ograniczenia w wymianie informacji rozpoznawczej oraz presja narodowych ośrodków decyzyjnych na aspekty operacyjne i taktyczne przebiegu operacji.

Występowały również problemy wynikające z rygorystycznie formułowanych ograniczeń swobody wykorzystania narodowych komponentów lotniczych, a także większych niż to zakładano braków w zakresie interoperacyjności.

Przewiduje się, że w przyszłości najważniejszą grupą czynników warunkujących wykorzystanie lotnictwa w operacjach koalicyjnych nadal będą stanowiły uwarunkowania związane z odmiennością interesów i celów poszczególnych uczestników koalicji oraz sposobami ich działania. Ważne miejsce wśród uwarunkowań zajmować będą wciąż czynniki warunkujące interoperacyjność narodowych komponentów lotnictwa państw koalicyjnych. Zwrócić należy uwagę na rosnący zakres przedsięwzięć realizowanych przez szereg państw i organizacji międzynarodowych w celu wcześniejszego

przygotowania do udziału w zorientowanych regionalnie lub problemowo koalicjach.

Rezultaty badań przedstawione w niniejszym studium stanowią pierwszy etap realizacji zadania badawczego „Polskie siły powietrzne w pozasojuzniczych operacjach wielonarodowych”. W kolejnym etapie badań dociekania poznawcze będą ukierunkowane na analizę ogólnych założeń użycia sił powietrznych w operacjach koalicyjnych w aspekcie z tym związanych rozwiązań funkcjonalno-strukturalnych i proceduralnych.

BIBLIOGRAFIA

1. *A secure Europe in a better World, European Security Strategy*, Brussels 2003.
2. *AF DD 2-3 Military Operations Other Than War*, USAF 2000.
3. *AJP-3.3 Joint Air and Space Doctrine*, MAS Brussels 2001.
4. *AJP-3.4 Non-Article 5 Crisis Response Operations*, Ratification Draft, MAS 2004.
5. Bucknam M. A., *Responsibility of Command: How UN and NATO Commander influence airpower over Bosnia*, AU Press, Maxwell 2003.
6. Campbell C., *Balkan Air Campaign Study Research Trip*, Maxwell AFB 1996.
7. Deans B., *Pentagon mum about air mission*, European Stars and Stripes 1999.
8. *Deklaracja stambulska. Nasze bezpieczeństwo w nowej erze*, www.bbn.gov.pl/pl/nato/stambul/deklaracja.html
9. *Deklaracja szczytu praskiego*, www.bbn.gov.pl/pl/nato/praga/deklaracja.praska.html
10. Final Report to Congress. *Conduct of the Persian Gulf War*, Washington 1992.
11. Gordon M. R., *Allied Air chief stressing hitting Belgrade sites*, New York Limes, May 13, 1999.
12. Gordon M. R., Trainor B. E., *The generals' war*, Little, Brown and Company, New York 1995.
13. Hallion R. P., *Storm over Iraq. Air power and the Gulf War*, Smithsonian Institution Press. Washington-London 1992.
14. Holl M. W., *Aerospace powers contribution to humanitarian assistance missions: Redefining effects – based operations*, ACSA, Maxwell AFB 2001.
15. www.fas.org/man/dod-101/ops/deny-flight.htm
16. Hunt P.C., *Coalition warfare: Consideration for air component commander*, SAAS AU Press, Maxwell AFB 1998.
17. *Interoperability of Coalition air force: Lessons learned from US operations with NATO allies*, Research Brief RB-117, AF, www.rand.org/publications/RB/RB117/
18. *JP 3-16 Joint Doctrine for Multinational Operations*, Joint Staff, Washington 2000.
19. *Karta Narodów Zjednoczonych*, Nowy Jork 1971.
20. *Koncepcja Strategiczna Sojuszu Północnoatlantyckiego* 1999, www.bbn.gov.pl/pl/nato/szczyt/nsc.html

21. *Kosowo/Operational Allied Force After Action Report*, Report to Congress, Washington 2000.
22. Lambeth B. S., *NATO's war for Kosovo, A strategic and operational assessment*, RAND, Santa Monica 2001.
23. Larson E., *MR-1603-AF The interoperability of NATO Allied Air Force: Supporting case Studies*, RAND, Santa Monica 2003
24. Lewis R., *Allied Force: NATO's war*, Air Force Magazine 1999.
25. Lewis R., *Saddam out Foxed*, Air Force Magazine 1999.
26. Maurer M., *Coalition Command and Control*, ACT Harvard University, NDU, Washington 1994.
27. McKinnon D., *Bullseye one Reactor*, San Diego 1998.
28. Mendel W., *Counterdrug Strategy – Illusive Victory: From Blast Furnace to Green Sweep*, Military Review 1997.
29. Mendel W., Murger M. D., *The Drug Threat: Getting Priorities Straight, Parameters – The US Army War College Quarterly*, No. 2.
30. Michalak W., *Dominacja z powietrza*, AON, Warszawa 1999.
31. Narduli B. R., *Disjointed War, Military Operations in Kosovo 1999*, RAND, Santa Monica 2002.
32. *NATO Vademecum*, Bellona, Warszawa 1999.
33. *Operations Provide Relief*, www.globalsecurity.org/military/ops/provide.relief.html
34. *Operations Support Hope*, www.globalsecurity.org/military/ops/support.hope.html
35. Owen R. C., *The Balkans Air Campaign Study: Part 1*, Air Power Journal No. 2/97.
36. *Peace Operations and Humanitarian Support*, Strategic Assessment, Department of Defense, Washington 1996
37. *Praque Summit Declaration*, Praque 2001, pkt 3, www.bbn.gov.pl/pl/nato/praga/deklaracja.praska.html
38. Read R., *Coalition Warfare: Coordination and planning options*, Airpower Research Institute, Research Paper, Maxwell AFB 2003.
39. *Report of the panel on United Nations peace Operations*, ONZ, Nowy Jork 2001.
40. *Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ nr 3314 z 14 grudnia 1974 r.*
41. *Słownik wyrazów obcych*, PWN, Warszawa 2002.

42. *Strategia bezpieczeństwa narodowego RP*, Warszawa 22 lipca 2003 r. www.msz.gov.pl.html
43. *Strategia wojskowa RP*, Sztab Gen. WP, Warszawa 2004.
44. *Strategic Vision: The Military Challenge*, NATO Strategic Commanders, 2004.
45. *The national security strategy of the United States of America*, Washington 2002.
46. Tripak J. A., *Deliberate Force*, Air Force Magazine 1997.
47. Tripok J. A., *Short's view of the air campaign*, Air Force Magazine 1999.
48. *USAFE humanitarian operations 1945 – 1996*, USEUCOM Ramstein 1997.
49. www2.apan-info.net/mnfsop/
50. Yost D. S., *France and the Persian Gulf War: Political military lessons learned*, Los Alamos, National Laboratories 1992.

